

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง แนวทางการออกแบบภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กที่ส่งเสริมการเรียนรู้ทางศิลปศึกษาสำหรับเด็กอายุ 7 – 9ปี ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

1. หนังสือสำหรับเด็ก
2. หนังสือสำหรับเด็กในประเทศไทย
3. ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก
4. แนวทางการออกแบบภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก
5. กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ช่วงชั้นที่ 1
6. การเรียนรู้ทางศิลปศึกษา
7. พัฒนาการทางศิลปะของเด็กอายุ 7- 9ปี
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. หนังสือสำหรับเด็ก

หนังสือสำหรับเด็กในปัจจุบันนี้มีความหลากหลายของประเภทและรูปแบบการนำเสนอตลอดจนเนื้อเรื่อง ที่ส่งเสริมพัฒนาการในด้านต่างๆของเด็ก

จากการศึกษาพบว่า มีผู้ให้คำจำกัดความของหนังสือสำหรับเด็กไว้ ดังนี้ Bromley K.(1998) กล่าวว่า หนังสือสำหรับเด็ก หมายถึง สิ่งพิมพ์ที่จัดทำขึ้นเพื่อเด็ก บางครั้งก็ถูกนำไปดัดแปลงไปใช้ในนิตยสาร หนังสือการ์ตูน เป็นต้น หนังสือสำหรับเด็กนั้นมีหลายประเภทอย่างหนังสือที่เน้นภาพประกอบในการเล่าเรื่องเป็นสำคัญ ได้แก่ หนังสือภาพ (Picture books) หนังสือนิทาน บทกลอน เรื่องสั้น เป็นต้น หนังสือบางประเภทก็ไม่ได้จำเพาะเจาะจงว่าจะใช้เฉพาะแต่กับเด็กเท่านั้น อย่างเช่นหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ด้านต่างๆ หรือ หนังสือประวัติบุคคลสำคัญ

กรมวิชาการ (2543) กล่าวว่า หนังสือสำหรับเด็ก หมายถึง หนังสือที่มีเนื้อหาเหมาะสมสำหรับเด็ก มีกลวิธีในการเขียนพร้อมภาพประกอบเรื่องที่ชวนติดตาม มีศิลปะในการจัดทำอย่างประณีตงดงาม หนังสือสำหรับเด็กโดยทั่วไปผู้เขียนจะกำหนดด้วยของผู้อ่าน หรือระดับความรู้ของผู้อ่านประกอบด้วย ซึ่งอาจแบ่งได้ตามระดับอายุ ดังนี้

1. หนังสือสำหรับเด็กเริ่มหัดอ่าน (อายุ 3-5 ปี)
2. หนังสือสำหรับเด็กชั้นประถมศึกษา(อายุ6-11ปี)

3.หนังสือสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น (อายุ 12-14 ปี)

Susina (2004) กล่าวว่า หนังสือสำหรับเด็กหมายถึง หนังสือที่มีเนื้อเรื่อง และภาษาที่ใช้ ที่แต่งขึ้นเพื่อสื่อสารกับเด็กโดยเฉพาะ โดยจะมีการแบ่งวัยของเด็กเพื่อให้รู้ว่าเป็นหนังสือที่เหมาะสมกับเด็กในวัยที่ต่างกัน แม้ว่าในปัจจุบันหนังสือสำหรับเด็กบางเล่มก็เป็นที่นิยมนำมาอ่านของผู้ใหญ่ก็ตาม

จากที่มีผู้ได้ให้คำจำกัดความของหนังสือสำหรับเด็ก สามารถที่จะสรุปความหมายของหนังสือสำหรับเด็กได้ว่า หมายถึง หนังสือที่มีเนื้อหาและภาพประกอบตลอดจนรูปเล่มที่มุ่งให้สาระความรู้ หรือความบันเทิงที่ สอดคล้องกับวัย และพัฒนาการในด้านต่างๆของเด็กในแต่ละช่วงวัย

หนังสือสำหรับเด็กมีความสำคัญและมีความจำเป็นต่อเด็ก แต่ความสำคัญที่มากกว่าแค่ความสนุกสนานและสาระความรู้จากเนื้อหาที่หนังสือนำเสนอนั้นยังมีมุมมองอื่นที่ ได้มีผู้ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญที่แฝงอยู่นอกเหนือไป ดังนี้ Arbutnot (1964) กล่าวว่าหนังสือสำหรับเด็กนั้นส่งเสริมและกระตุ้นให้เด็กได้เรียนรู้เรื่องราวที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน ที่ผ่านการนำเสนอที่ สอดคล้องกับวัยและการเรียนรู้ของเด็กในแต่ละช่วงวัยของพัฒนาการและความถี่พิถีพิถัน สอดคล้องกับความคิดเห็นของ Donnarae และ Olga (1973) ที่ กล่าวถึงความสำคัญของหนังสือสำหรับเด็กว่า หนังสือสำหรับเด็กนั้นช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางด้านต่างของเด็ก ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้คำศัพท์ สอดคล้องกับ Grenfell(1992) ที่กล่าวว่าความสำคัญของหนังสือสำหรับเด็กในส่วนของ หนังสือภาพสำหรับเด็ก เป็นหนังสือที่รวมเอาไว้ระหว่าง ถ้อยคำ และภาพประกอบซึ่งทำหน้าที่หักเหซึ่งกัน ภาพประกอบนั้นให้คุณค่าในด้านสุนทรียภาพ ส่วนถ้อยคำนั้นก็ส่งเสริมให้เกิดอรรถรสในเนื้อเรื่อง หรือเรื่องราวต่างๆที่เป็นทั้งสาระความรู้และความบันเทิง เด็กจะได้ซึมซับสุนทรียภาพจากคำและภาพประกอบที่ปรากฏอยู่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดสภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้สำหรับเด็กในช่วง 8ปีแรกของชีวิต นับว่าเป็นการวางรากฐานการเรียนรู้ที่ดีต่อไปในอนาคต สอดคล้องกับBeckett (1995) อ้างถึงใน(Catalano,2005)ได้กล่าวว่า หนังสือสำหรับเด็กนั้นเป็นเสมือนการจัดประสบการณ์จำลองให้เด็ก ไม่ว่าจะด้วยเรื่องราวที่แสดงให้เห็นถึงความยากลำบาก หรือความพยายามที่จะต่อสู้กับความยากลำบาก ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงอันไม่หยุดนิ่ง หนังสือสำหรับเด็กนั้นทำให้เด็กๆ ได้เห็นภาพที่คล้ายของชีวิตอันกว้างใหญ่ให้กระชับแคบขึ้นจากเริ่มต้นดำเนิน ไปสู่ตอนจบ

Huch และคณะ (1997) มีความคิดเห็นต่อความสำคัญของหนังสือสำหรับเด็กที่มีต่อกิจกรรมในชั้นเรียนไว้ว่า ผู้สอนจะสามารถนำหนังสือสำหรับเด็กเข้าสู่ชั้นเรียน ซึ่งจะเป็นการสร้างประสบการณ์ที่น่าประทับใจแก่ผู้เรียน และความประทับใจที่เด็กมีต่อหนังสือนั้นลึกซึ้งนัก เด็กจะสามารถได้เรียนรู้ทั้งการใช้ภาษาและรับรู้ถึงสุนทรียภาพของงานศิลปะจากภาพประกอบหนังสือไป

พร้อมๆกัน ซึ่งเด็กจะได้พัฒนาการมองเห็นเพื่อ สามารถแยกแยะสิ่งที่เห็นและก่อให้เกิดเป็นจินตนาการและการสร้างสรรค์ต่อไป สอดคล้องกับ Sipe (2001) กล่าวว่า หนังสือภาพสำหรับเด็กนั้นมีความสำคัญต่อชั้นเรียน ในระดับประถมศึกษา และผู้สอนก็สามารถนำหนังสือภาพมาพร้อมใช้ประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนได้หลากหลายวิธีและกับหลากหลายวิชา หนังสือภาพนั้นมีความสมบัติที่จะเป็นสื่อที่ส่งเสริมในด้านทัศนปัญญาของเด็กๆ หนังสือภาพสำหรับเด็กนั้นให้คุณค่าทางด้านศิลปะเช่นงานศิลปะชิ้นสำคัญทั้งหลาย และยังพสานคุณค่าทางด้านภาษาแก่เด็กอีกทางหนึ่งด้วย คุณค่าทางศิลปะนั้นปรากฏในภาพประกอบตั้งแต่ปกหน้าตลอดจนไปถึงปกหลังและรายละเอียดเกี่ยวกับการออกแบบหนังสือตลอดการเลือกใช้กระดาษ ในการพิมพ์ตลอดทั้งเล่มก็เป็นประสบการณ์ทางสุนทรียภาพที่ดีให้แก่เด็กได้

Stanton (1998) กล่าวว่าไว้ว่าหนังสือสำหรับเด็กไม่ได้เพียงแต่มีภาพประกอบและเนื้อเรื่องที่พยายามสั่งสอนเด็กๆแบบตรงไปตรงมา หนังสือสำหรับเด็กจึงมีความน่าสนใจทั้งด้วยภาพประกอบและเนื้อเรื่อง โดยคุณค่าของหนังสือมิได้มีแค่การพัฒนาการอ่านของเด็กเท่านั้น ภาพประกอบในหนังสือเหล่านี้ สามารถเทียบได้กับงานศิลปะที่ดีเลยทีเดียวในสังคมอเมริกันหนังสือภาพสำหรับเด็กได้สนับสนุนและหล่อเลี้ยงสังคมในฐานะของงานศิลปะอย่างหนึ่งด้วย สิ่งหนึ่งที่ทำให้หนังสือสำหรับเด็กเข้าถึงง่ายคือเราสามารถพบได้ตามร้านหนังสือและห้องสมุด ตลอดจนภายในบ้านของเราสอดคล้องกับ ทาชาชิ มัตซุอิ (1997), แพลและเรียบเรียงโดย พรอนงค์ นิยมค้า (2547) กล่าวว่าไว้ว่า หนังสือสำหรับเด็กนั้นมีความสำคัญมากต่อพัฒนาการเด็ก เปรียบเสมือนอาหารมื้อหนึ่งของวัน และเป็นอาหารมื้อที่สำคัญมาก เนื่องจากเป็นทั้งอาหารสมองและอาหารใจ เด็กจำเป็นต้องเติบโตด้วยการหล่อเลี้ยงจากอาหารทั้งสองแบบเพื่อการเจริญเติบโตโดยสมบูรณ์และสม่าพันธ์องค์กรเพื่อพัฒนาหนังสือและการอ่าน (2542) กล่าวว่าความรู้ สาระที่เด็กได้จากหนังสือไม่ว่าจะจากเนื้อเรื่อง แม้แต่ภาพประกอบที่ปรากฏ นั้นส่งผลต่อเด็กให้สามารถเรียนรู้ที่จะเลือกสรรข้อมูลที่สอดคล้องกับความต้องการและการดำรงชีวิตในกายภาคหน้าของตนเองต่อไป การที่ภายในสังคมมีหนังสือที่ดีตอบสนองต่อความต้องการในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพนั้นมีความจำเป็นมาก

Rosemary และ Mackenzie (2003) ได้สัมภาษณ์ Eric Carle ซึ่งเป็นนักวาดภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กที่มีชื่อเสียงและประสบความสำเร็จคนหนึ่งของโลก ผลงานของเขาเป็นที่รู้จักของ ครู ผู้ปกครอง นักเรียน นักวิชาการด้านศิลปศึกษาและนักวิชาการทางการศึกษา คาร์ล กล่าวเสมอว่าหนังสือสำหรับเด็กนั้นเป็นสะพานเชื่อมสารที่นักเขียนและคนวาดภาพประกอบส่งสู่ผู้อ่านศิลปะของหนังสือภาพนั้นเป็นก็เหมือนงานศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เนื่องจากหนังสือภาพนั้นเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่เราได้อยู่ ซึ่งมีอำนาจในการที่จะส่งผลกระทบต่อผู้คนที่ได้สัมผัสหนังสือสำหรับเด็ก ซึ่งเราก็เป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมนั้นด้วย ที่จะเรียนรู้ไปพร้อมกัน

จากความคิดเห็นที่มีต่อความสำคัญของหนังสือสำหรับเด็ก นั้นสามารถที่จะสรุปได้ว่าหนังสือสำหรับเด็กนั้นมีความสำคัญต่อเด็กในแง่มุมที่หลากหลาย ทั้งยังเป็นส่วนสำคัญในการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ในด้านต่างๆและยังให้ประสบการณ์ทางด้านศิลปะแก่เด็ก ทั้งในด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านทัศนศิลป์และด้านของการใช้ภาษา ตลอดจนการเชื่อมโยงวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในงานภาพประกอบ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าหนังสือสำหรับเด็กสามารถช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน

1.1 ประเภทของหนังสือสำหรับเด็ก

หนังสือสำหรับเด็กนั้นมีลักษณะที่หลากหลายโดยที่มีผู้ได้แบ่งประเภทของหนังสือสำหรับเด็กได้ดังนี้

สมาคมผู้จัดพิมพ์และผู้จำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย (2548) ได้แบ่งประเภทหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน ตามเกณฑ์อายุและประเภทของหนังสือ สำหรับการจัดประกวดภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน ดังนี้ หนังสือประเภทที่เป็นเรื่องที่ประดิษฐ์ขึ้น (Fiction) ได้แก่ หนังสือประเภทบันเทิงคดี นิทาน นวนิยาย กวีนิพนธ์และ หนังสือประเภทที่เป็นเรื่องจากข้อเท็จจริง (Non - Fiction) ได้แก่ หนังสือประเภทสารคดี ความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริง สามารถแบ่งตามวัยของผู้อ่าน ได้ดังนี้

หนังสือสำหรับวัยเด็ก (อายุ 0 – 8 ปี)

หนังสือสำหรับวัยก่อนวัยรุ่น (อายุ 9 – 14 ปี)

หนังสือสำหรับวัยรุ่น (อายุ 15 – 18 ปี)

จากการรวบรวมการจำแนกประเภทหนังสือสำหรับเด็กที่แบ่งตามเนื้อหาของหนังสือ จาก Arbuthnot (1964) Charlotte และคณะ (1997) ภิญาพร นิตยะประภา (2534) แลนเนนเบิร์ก (2004) สามารถสรุปประเภทของหนังสือสำหรับเด็กได้ ดังนี้

หนังสือภาพ (Picture Books) หนังสือภาพสำหรับเด็กนั้น มีทั้งแบบที่มีคำบรรยายเรื่องประกอบภาพและไม่มีคำบรรยายเรื่อง บางส่วนจะเป็นหนังสือสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนที่ยังไม่สามารถอ่านหนังสือได้เอง หรือต้องให้ผู้ใหญ่อ่านให้ฟังเช่น หนังสือที่สอนให้รู้จักตัวอักษร หนังสือที่เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตรอบๆตัวเด็ก หนังสือเกี่ยวกับการนับจำนวน หรือ การเรียนรู้เรื่องของสีต่างๆ เป็นต้น บางส่วนจะเป็นหนังสือสำหรับเด็กที่อ่านหนังสือได้เองแล้ว

Barbara Bader. (1976) อ้างถึงใน (Catalano,2005) ได้ให้คำจำกัดความของหนังสือภาพไว้ว่า หนังสือภาพ (Picturebooks) นั้นคือ ตัวหนังสือ ภาพประกอบ การออกแบบรูปเล่ม ตลอดจนรวมไปถึงสิ่งอื่นๆที่เกี่ยวข้องในขบวนการผลิต ภาพประกอบในหนังสือนั้นเป็นเสมือนงานศิลปะที่

มีความสำคัญอันรื้อร้อยคำไว้ด้วยกันบนหน้ากระดาษ ตลอดจนเรื่องราวอันน่าทึ่งจากหน้าสู่หน้า ที่เชื่อม โยงสัมพันธ์กันเสมือนว่าไร้ซึ่งข้อจำกัดใดๆ

Sutherland and Hearne (1977) กล่าวว่าหนังสือภาพ คือ หนังสือที่เนื้อเรื่องและภาพมีความสำคัญในการทำหน้าที่ตัดเทียมกัน สอดคล้องกันกับ Maurine และ Margaret (1997) และ Stewig (1995)) อ้างถึงใน(Sipe,2001) ที่ได้ให้คำจำกัดความหนังสือภาพไว้ว่าเป็นหนังสือที่ภาพประกอบมีความสำคัญตัดเทียมกับเนื้อเรื่อง หนังสือภาพนั้นภาษาและภาพมีความสำคัญเท่าๆกัน ทั้งสองส่วนนั้นมีคุณค่าทางศิลปะในทิศทางของตนเองซึ่งเป็นสัดส่วนที่สัมพันธ์กันโดยที่มีอาจจะแตกต่างกัน ได้ Marantz (1977) อ้างถึงใน(Sipe,2001) ซึ่งให้เห็นว่า หนังสือภาพนั้นไม่เหมือนหนังสือภาพประกอบที่ภาพนั้นทำหน้าที่ด้วยตัวเองเพียงอย่างเดียวแต่ หนังสือภาพ นั้นหมายถึงหนังสือที่ได้รับการออกแบบทั้งเล่มอย่างสอดคล้องตั้งแต่ปกหน้าไปจนถึงเนื้อในและปกหลังเป็นไปในทิศทางเดียวกันและรวมไปถึงการเลือกภาพประกอบ เทคนิคที่ใช้ในการสร้างภาพประกอบ กระดาษที่ใช้พิมพ์ ลักษณะตัวอักษร ทั้งหมดนี้หมายถึง หนังสือภาพที่เราควรทำความเข้าใจ ส่วน Hallman.P.(2002)กล่าวว่าหนังสือภาพนั้นเป็นเสมือนงานศิลปะเนื่องจากขั้นตอนในการออกแบบนั้นปรารถนาทำให้ภาพประกอบซึ่งมีความสำคัญเท่ากับเนื้อเรื่องมีคุณค่าคุณงานศิลปะ

Grenfell(1992)ได้แบ่งลักษณะเฉพาะของหนังสือภาพสำหรับเด็กไว้เป็นเกณฑ์ดังนี้

Nursery rhymes สำหรับเด็กเล็กเป็นลักษณะเป็นคำกลอนที่มีท่วงทำนองจังหวะซ้ำๆ การซ้ำของคำ การใช้คำเหมือนกัน เป็นการพัฒนาด้านการฟังของเด็กการแบ่งแยกคำและเสียงแต่เนื่องจาก Nursery rhymes เหมือนบทเพลงโบราณที่สืบทอดกันมาอย่าง เช่นเป็นบทเพลงในอดีตที่มีเนื้อหาที่เป็นสภาพเหตุการณ์ในอดีตมีความห่างไกลและไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันภาพประกอบจึงมีความสำคัญในการที่เด็กจะสามารถจินตนาการเพื่อเชื่อมโยงภาพกับความหมายของเนื้อเพลงได้ตรงกับความหมายดั้งเดิมของตัวมันเองดังเช่นในอดีต

Alphabet books and Counting books (หนังสือเกี่ยวกับพยัญชนะและการนับเลข) ซึ่งส่งเสริมความสามารถของเด็กในการแยกลักษณะและเชื่อมโยงลักษณะของตัวอักษรและการออกเสียง ตลอดจนช่วยอธิบายคำศัพท์

Concept Books หนังสือที่ส่งเสริมและพัฒนาเด็กให้เข้าใจแนวคิดที่เป็นนามธรรมเป็นหนังสือที่จำเป็นต้องใช้ภาพเป็นอย่างสูง เพื่อที่จะให้เด็กเข้าใจง่ายขึ้น เช่นการอธิบายลักษณะของสีต่างๆ อธิบายลักษณะของรูปทรงพื้นฐานซึ่งภาพจะทำให้เด็กเข้าใจได้ทันทีที่เห็นหรือเป็นการอธิบายของความหมายที่ตรงกันข้ามกันเช่น ช้า – เร็ว เป็นต้น

Worldless Books เป็นหนังสือที่พัฒนาทักษะการสังเกต การอธิบายคำศัพท์ และการลำดับเหตุการณ์อย่างเข้าใจ และมีเหตุมีผล ที่สัมพันธ์กับภาพที่ปรากฏ

Anstey and Bull (2000)อ้างถึงใน Karen Moni(2005) ได้กล่าวถึงลักษณะของหนังสือภาพยุคหลังสมัยใหม่(The postmodern picture book)ว่ามีลักษณะ ดังนี้

1. เนื้อเรื่องและภาพประกอบหักมุมในตอนท้ายของเรื่อง เล่นกับความคาดหวังของผู้อ่าน การเล่าเรื่องทั้งด้านภาษาและภาพประกอบนั้นทำให้ผู้อ่านคิดไปได้หลายทิศทาง ผู้อ่านไม่สามารถคาดเดาตอนจบของเรื่องได้

2. ความท้าทายและคำถามที่ปรากฏตลอดเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นโครงเรื่อง ตัวละคร จาก แม้แต่ลักษณะภายนอกของหนังสือ บางครั้งการออกแบบโดยรวมของหนังสือจะหลอกสายตาล่นกับการจัดวาง ตัวอักษรและภาพกราฟิก ระหว่างภาพจริงและภาพฝัน เนื้อเรื่องก็เป็นกึ่งจริงและกึ่งฝัน

3.เอาเรื่องที่เป็นความจริงมาล้อเล่น เช่นเอางานศิลปะของศิลปินที่มีชื่อเสียงมาล้อเลียนในงานภาพประกอบ เป็นต้น

4. เอาลัทธิความเชื่อมาเป็นสร้างโครงเรื่อง ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่สะท้อนสังคมหรือเหตุการณ์ที่ส่งผลต่อสังคมโลกโดยรวม เช่นเรื่องเกี่ยวกับสงคราม การเหยียดสีผิว การเอาเปรียบของผู้ที่มีอำนาจต่อรองมากกว่า ศาสนา เป็นต้น แต่นำเสนอผ่านรูปแบบของหนังสือภาพ ผ่านตัวละครแบบเดียวกับหนังสือภาพสำหรับเด็กทั่วไป

5. Broad-based audience ใช้ลักษณะการนำเสนอแบบหนังสือการ์ตูนแต่เนื้อเรื่องกลับเป็นเรื่องราวที่ซับซ้อนแบบเรื่องของผู้ใหญ่อย่างเช่น แฟงปรัชญาหรือแม้แต่การเสียดสี ด้านรูปแบบการเขียนบางครั้งก็มีแบบเป็นทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ส่วนใหญ่หนังสือลักษณะนี้จะเป็นหนังสือภาพสำหรับผู้ใหญ่แต่การนำเสนอและรูปร่างของหนังสือเหมือนกับหนังสือสำหรับเด็ก

Moni(2005)กล่าวว่า สิ่งหนึ่งที่ต้องคำนึงถึงเกี่ยวกับการใช้หนังสือภาพ คือการเลือกหนังสือภาพให้เหมาะกับวัยของเด็กและโอกาส ตลอดจนรวมไปถึงการใช้หนังสือนั้นแบบใดอย่างใช้กับเด็กคนเดียวหรือใช้กับเด็กเป็นกลุ่ม บางกรณีสามารถเลือกหนังสือภาพสำหรับเด็กเล็กนำไปใช้กับเด็กที่โตกว่าได้ โดยการคัดเลือกตามเนื้อหาที่เราต้องการจัดประสบการณ์เรียนรู้แก่เด็กได้

หนังสือนิทานประกอบภาพ (Picture story books) ซึ่งต่างกับหนังสือภาพเพราะเนื่องจากภาพประกอบนั้น ไม่ได้มีหน้าที่เล่าเรื่องเท่ากับหนังสือภาพ ภาพประกอบมีหน้าที่บอกเล่าฉากสำคัญๆที่เป็นแก่นของเรื่อง และถ่ายทอดบุคลิกของตัวละคร คำบรรยายจะทำหน้าที่เล่าเรื่องเป็นส่วนใหญ่สัดส่วนของคำบรรยายจะมากขึ้นกว่าหนังสือภาพ Grenfell (1992) กล่าวว่า หนังสือนิทานประกอบภาพสำหรับเด็กนั้นต้องแสดงให้เห็นถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งภาพและภาษา มีความผสมกลมกลืนกัน คือภาพนั้นจะต้องส่งเสริมเนื้อหาเรื่องราวและอีกส่วนหนึ่งภาพก็ต้องการพัฒนาเกี่ยวกับสุนทรียภาพแก่เด็กด้วย

บทเห่กล่อม บทเด็กเล่นและบทกลอน (Nursery Rhymes) ซึ่งปรากฏในทุกชาติทุกภาษา ใช้เห่กล่อมให้เด็กนอนหลับ โดยสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่เด็กมีความคุ้นเคย อาจเกี่ยวข้องกับสัตว์เลี้ยง ธรรมชาติใกล้ตัว ทั้งยังมีบทกลอนที่เป็นการเล่นปริศนาคำทาย ต่างๆ มีทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง

หนังสือนิทาน (Tales) คือเรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมา มิได้เจาะจงแสดงประวัติความเป็นมาของเรื่อง เนื้อหาของนิทานมุ่งที่จะสะท้อนความต้องการทางด้านจิตใจของผู้อ่านหรือผู้ฟัง ในบางครั้งก็สอดแทรกคติเตือนใจเอาไว้ด้วย

ประเภทของนิทานแบ่งอย่างกว้างๆตามรูปแบบได้ ดังนี้

ก. ตำนานหรือนิทานท้องถิ่น (Legends) มักเป็นเหตุการณ์เสียดสีและเกี่ยวกับความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นเรื่องราวพื้นบ้านหรือเรื่องราวประจำท้องถิ่น อาจมีเนื้อหาที่เกินจริง พิศดาร เช่น ตำนานบุคคลในประวัติศาสตร์ต่างๆ ตำนานการเกิดสถานที่ต่างๆ ในท้องถิ่น เรื่องของความเชื่อ โชคราง ตลอดจนเรื่องเกี่ยวกับไสยศาสตร์

ข. นิทานปรัมปรา (Fairy Tales) เป็นเรื่องก่อนข้างยาวสมมุติว่าเกิดขึ้นที่ใดที่หนึ่ง แต่ไม่อาจกำหนดสถานที่ได้แน่นอน เนื้อเรื่องเกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์ ของตัวละครในเรื่อง มีการผจญภัยต่าง และมักจบลงด้วยความสุข เช่น เรื่องนางสิบสอง ปลาบู่ทอง เจ้าหญิงนิทรา เป็นต้น

ค. เทพนิยาย (Myths) เป็นเรื่องเกี่ยวกับเทพดา นางฟ้า เนื้อเรื่องมีส่วนสัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมต่างๆ ในท้องถิ่น เทพนิยายกับนิทานปรัมปรา มีลักษณะที่ใกล้เคียงกันมาก เทพนิยายเกี่ยวกับเทพเจ้าเป็นทั้งศาสนาและวิทยาศาสตร์ คือเป็นศาสนาของคนโบราณ อธิบายถึงความเป็นมาของเทพเจ้าต่างๆ อิทธิฤทธิ์คุณ โทษของเทพเจ้าแต่ละองค์ และเป็นวิทยาศาสตร์ที่อธิบายถึงธรรมชาติ ปรากฏการณ์ธรรมชาติ แต่อธิบายที่เกินความจริง

ง. นิทานเรื่องสัตว์ (Animal Tales) เป็นนิทานที่มักมีตัวเอกของเรื่องเป็นสัตว์ แต่สมมุติว่าความคิดและการกระทำ ตลอดจนพฤติกรรมได้อย่างมนุษย์ มีทั้งสัตว์ป่า และสัตว์บ้าน บางทีก็มีการเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย แต่คนและสัตว์สามารถพูดโต้ตอบเข้าใจกันได้ เช่น นิทานอีสป เป็นต้น

จ. นิทานตลกขบขัน (Jests) เป็นเรื่องสั้นๆ จุดสำคัญของเรื่องอยู่ที่ว่ามีเรื่องที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ต่างๆ การใช้ไหวพริบสติปัญญา การพนันขันต่อ การเดินทางผจญภัย ที่ก่อให้เกิดเรื่องผิดปกติในแง่ขบขันต่างๆ

นวนิยายสำหรับเด็ก (Novels) เป็นเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ต่างกับตำนานซึ่งมีเค้าเรื่องเดิมเก่ามาอยู่แล้ว

หนังสือสารคดี (Non- Fiction) เป็นหนังสือที่มุ่งให้ความรู้แก่ผู้อ่าน มีเนื้อหาหลากหลายครอบคลุมวิชาการด้านต่าง ๆ เช่น ปรัชญา จิตวิทยา ศาสนา ประวัติบุคคลสำคัญ เป็นต้น

หนังสืออ้างอิง (Reference) เป็นหนังสือที่ใช้เป็นเครื่องมือประกอบการศึกษาค้นคว้า ช่วยให้ผู้อ่านสามารถแสวงหาข้อเท็จจริง สามารถตอบคำถามได้ในเวลาอันรวดเร็ว เพราะได้มีการจัดลำดับเนื้อหาไว้อย่างมีระเบียบ เป็นหนังสือที่ไม่ต้องอ่านทั้งเล่ม แต่จะใช้เมื่อมีปัญหาหรือมีคำถามเท่านั้น โดยทั่วไปหนังสืออ้างอิงจะมีการจัดทำอย่างดี มีลักษณะพิเศษ จึงมีราคาแพง ห้องสมุดจะจัดหนังสืออ้างอิงแยกต่างหากจากหนังสือทั่วไป และไม่อนุญาตให้ยืมออกนอกห้องสมุด การจัดเรียงในชั้นอ้างอิงนั้นแบ่งตามเนื้อหาในลักษณะเดียวกับการที่ห้องสมุดจัดแบ่งหนังสือออกเป็นหมวดหมู่ต่าง ๆ เช่น ศาสนา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ การศึกษา ศิลปะ การท่องเที่ยว เป็นต้น

หนังสือแบบเรียน (Textbook) กรมวิชาการ (2543) ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้หนังสือที่เขียนขึ้นตามหลักสูตรการเรียนการสอนในสาขาวิชาต่าง ๆ โดยใช้สอนในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ หนังสือที่ใช้ประกอบการเรียนการสอน

หนังสืออ่านนอกเวลา เป็นหนังสือที่เสริมความรู้ที่นอกเหนือไปจากหนังสือแบบเรียน เป็นหนังสือที่ได้รับการคัดสรรแล้วว่ามีความสำคัญต่อการเรียนรู้ในด้านใดด้านหนึ่งที่เหมาะสำหรับเด็ก โดยหนังสือที่นำมาให้อ่านนอกเวลานั้นมาจากหนังสือหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นวรรณคดี ศาสนา เรื่องสั้น สารคดี บทกวี เป็นต้น

วารสารและหนังสือพิมพ์ (Journal & Newspaper) วารสารสำหรับเด็กนั้นก็จะต้องแบ่งไปตามเนื้อหาของตัววารสารใช้เป็นแนวทางในการนำเสนอ ข้อมูลเรื่องราวหรือข่าวสาร เช่นวารสารทาง วิทยาศาสตร์ของเด็กที่เสนอเรื่องราวทางวิทยาศาสตร์ที่เด็กสามารถเข้าใจได้ หรือเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ที่ถูกอธิบายเพื่อให้เด็กเข้าใจด้วยภาพและภาษาที่ใช้ ส่วนหนังสือพิมพ์สำหรับเด็กนั้นส่วนใหญ่จะเป็นหน้าพิเศษที่จัดให้ในวันอาทิตย์สำหรับหนังสือพิมพ์บางฉบับ ที่มีกิจกรรมตอบคำถามหรือการนำเอานิทานสั้นเป็นตอนๆมาลงให้อ่าน หรือมีการเล่นเกมสัจจริงรางวัล เป็นต้น การออกแบบหน้าพิเศษเหล่านี้จะเน้นภาพประกอบที่ดึงดูดความสนใจของเด็กเป็นหลัก

หนังสือนิยายภาพ (Comic book หรือ Graphic Novel book) หนังสือการ์ตูนแรกเริ่มเป็นหนังสือที่สร้างขึ้นเพื่อความบันเทิงของเด็กโดยเฉพาะ ศักดา วิมลจันทร์ (2549) หนังสือการ์ตูนสื่อสารกับผู้อ่านด้วยภาพนิ่งและตัวหนังสือที่ทำหน้าที่เล่าเรื่องแก่ผู้ดูไปพร้อมๆกัน โดยการแบ่งเรื่องราวเป็นภาพย่อยๆหลายภาพเรียงกันไป และมักมีคำพูดของตัวละคร หรือตัวการ์ตูนอยู่ในบอลูน (Balloon) ผู้อ่านจะอ่านไปที่ละช่องเรียงลำดับเหตุการณ์ไปเป็นช่องๆ หนังสือการ์ตูนของประเทศญี่ปุ่นนั้นนับว่ามีพัฒนาการก้าวหน้ามากที่สุดในโลก เนื่องจากเป็นที่นิยมของคนทุกเพศ ทุกวัยและมีความหลากหลายทั้งในด้านเนื้อหาและการออกแบบรูปแบบซึ่งทำให้หน้าตาหนังสือการ์ตูน

ของญี่ปุ่นมีความแตกต่างกับหนังสือการ์ตูนทางตะวันตกอย่างมาก หนังสือการ์ตูนของญี่ปุ่นมีชื่อเรียกเป็นของตนเองว่า “มังงะ” (manga)

สรุปได้ว่า หนังสือสำหรับเด็กนั้นสามารถจำแนกออกได้เป็นหลายประเภท ขึ้นอยู่กับลักษณะของเนื้อเรื่องและลักษณะของการประพันธ์ ดังนี้

1. จำแนกหนังสือสำหรับเด็กตามลักษณะของเนื้อหา ได้แก่

1.1 เรื่องที่แต่งขึ้น (Fiction) คือหนังสือสำหรับเด็ก ที่มีแต่งเรื่องจากความคิดจินตนาการของผู้แต่ง ส่วนใหญ่มุ่งเน้นให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินและให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่าน อันได้แก่ หนังสือภาพ(Picture Book) หนังสืออนิเมชัน หนังสือนิทาน เป็นต้น

1.2 เรื่องจริง (Non Fiction) คือ หนังสือสำหรับเด็กที่ต้องการให้สาระความรู้และข้อเท็จจริงแก่ผู้อ่าน ในด้านความสนุกสนานนั้นเป็นเรื่องที่รองลงมา ดังนั้นเนื้อหาของหนังสือจะเน้นความถูกต้อง ตรงกับความเป็นจริง ได้แก่ หนังสือสารคดี หนังสืออ้างอิง เป็นต้น

2. จำแนกหนังสือสำหรับเด็กตามลักษณะของการประพันธ์ ได้แก่

2.1 ร้อยแก้ว คือ การนำเสนอเนื้อเรื่องผ่านรูปแบบการเขียนในลักษณะของความเรียง เป็นประโยค ซึ่งไม่มีการให้จังหวะหรือการเน้นสัมผัสต่างๆ หนังสือประเภทนี้ได้แก่ หนังสือนิยายภาพ (Comic book) หนังสือนิทาน เป็นต้น

2.2 ร้อยกรอง คือ การนำเสนอเรื่องราวผ่านบทกลอนและเพลง ซึ่งมีจังหวะ เสียงสัมผัส คำคล้องจอง และมีการใช้ภาษาที่สวยงาม เช่น บทเห่กล่อม บทเด็กเล่นและบทกลอน (Nursery Rhymes) หนังสือนิทานคำกลอน เป็นต้น

2. หนังสือสำหรับเด็กในประเทศไทย

หนังสือสำหรับเด็กนั้นมีความหลากหลายทั้งเนื้อหาและแตกต่างในรูปแบบของการนำเสนอ กล่อมจิต พลายนว (2524) กล่าวว่า มีทั้งลักษณะหนังสือที่แบ่งตามเกณฑ์ของต่างประเทศ และตามเกณฑ์การแบ่งประเภทของประเทศไทยซึ่ง หนังสือบางประเภทที่ปรากฏในเกณฑ์ของต่างประเทศนั้น อาจยังไม่มีปรากฏในประเทศไทย เนื่องจากความรู้เกี่ยวกับหนังสือสำหรับเด็กนั้นเริ่มต้นมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานในประเทศตะวันตก หนังสือสำหรับเด็กของไทยในยุคแรกเริ่มนั้นเป็นหนังสือประเภทร้อยกรอง ได้แก่ บทเห่กล่อมต่างๆ ต่อมาจึงได้เขียนเป็นร้อยแก้ว เรื่องที่เขียนส่วนมากเป็นนิทาน คำสอนต่างๆ ต่างๆ ยุคที่หนังสือเด็กเฟื่องฟูมากเป็นยุคที่อยู่ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2491 - พ.ศ. 2513 ในยุคนั้น โรงพิมพ์คุรุสภาได้จัดทำหนังสือสำหรับเด็กขึ้นสองชุดคือ คลังนิยาย กับนิทานประทีปทอง เป็นที่นิยมของเด็กอย่างมาก นับเป็นการจุดชนวนหนังสือเด็กให้เฟื่องฟูขึ้น จนมี

สำนักพิมพ์เอกชนอื่นๆ พิมพ์หนังสือเด็กแบบเดียวกันออกมาอีกมากหลังปี พ.ศ. 2513 วงการหนังสือสำหรับเด็กก็ซบเซาลง

ปี พ.ศ. 2522 วงการหนังสือสำหรับเด็กตื่นตัวอีกครั้ง สถาบันการศึกษาหลายแห่งได้เปิดสอนนิชาวรรณกรรมสำหรับเด็ก และได้เกิดสำนักพิมพ์หนังสือสำหรับเด็ก โดยเฉพาะเกิดขึ้นอย่างน้อย 2 สำนักพิมพ์คือ สำนักพิมพ์ชมรมเด็ก และสำนักพิมพ์ป่าญา ศูนย์พัฒนาหนังสือกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ นับว่ามีส่วนช่วยให้หนังสือสำหรับเด็กเฟื่องฟูยิ่งขึ้น โดยได้ดำเนินการผลิตหนังสืออ่านเพิ่มเติมเป็นชุดๆ เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน ส่งเสริมการสร้างประสบการณ์ชีวิต ส่งเสริมสร้างนิสัย ฯลฯ ตามหลักสูตรในระดับการศึกษาต่างๆ ยิ่งกว่านั้นยังส่งเสริมให้มีหนังสือเด็กที่ดี โดยจัดการประกวดหนังสือสำหรับเด็กดีเด่นขึ้นทุกๆ ปี ในช่วงปีเด็กสากลนี้เอง หนังสือภาพสำหรับเด็กเฟื่องฟูมาก จากสถิติหนังสือเด็กที่ส่งเข้าประกวดในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ครั้งที่ 9 เมื่อปี พ.ศ. 2523 ซึ่งให้ส่งหนังสือสำหรับเด็กที่พิมพ์ในปี พ.ศ. 2522 มีผู้ส่งเข้าประกวดถึง 59 เรื่อง นับว่ามากกว่าปีก่อนๆ เกือบเท่าตัว

ในปัจจุบันตลาดหนังสือเด็กขยายตัวมากยิ่งขึ้น มีสำนักพิมพ์ซึ่งพิมพ์หนังสือสำหรับเด็กได้ก่อตั้งขึ้นจำนวนมาก สมาคมผู้จัดพิมพ์และผู้จัดจำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย (2548) กล่าวว่าที่เป็นสมาชิกกับสมาคมฯก็มี อาทิเช่น สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช วัฒนาพานิช ธีรสาสน์ ปลายตะเพียน ต้นอ้อ สุริยวิสาสน์ บรรณกิจ กระรัต มาร์เก็ตติ้งมีเดีย แอส โซซิเอทส์ ซีเอ็ดยูเคชั่น ฟาร์อีสท์ บลิบบลิเคชั่น นานามิบู๊คส์ แพรวเพื่อนเด็ก แฮปปี้แอนด์เฟมลี่ แพลนพอร์ทคิดส์ แพลนพับลิสซิ่ง แพลนศาลา แสงดาว สถาพรบุ๊คส์ และครูชีวัน เป็นต้น สำนักพิมพ์เหล่านี้พยายามผลิตหนังสือให้ตรงกับความต้องการและความสนใจของเด็ก มีการวิเคราะห์ ศึกษาประเภทของหนังสือเด็ก รวมทั้งเนื้อหา ฯลฯ ที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กวัยต่างๆ และพยายามใช้เทคนิคแปลกๆ ใหม่ๆ ตลอดจนจูงใจการลงทุนเพิ่มมากขึ้นเพื่อแข่งขันกันในตลาดหนังสือสำหรับเด็ก ในขณะเดียวกันก็มีการตื่นตัวในการประกวดหนังสือเด็กทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติมีมอบรางวัลหลากหลายประเภท เหล่านี้แสดงถึงการเพิ่มจำนวนการผลิต การจำหน่ายหนังสือเด็ก ตลอดจนจำนวนผู้อ่านหนังสือมีมากขึ้น

องค์กรของภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและสนับสนุนหนังสือสำหรับเด็ก สมาคมผู้จัดพิมพ์และผู้จัดจำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย (2548) กล่าวว่า ปัจจุบันภายในประเทศไทยมีหน่วยงานที่ส่งเสริมการผลิต และการใช้หนังสือ ได้แก่

1. กระทรวงศึกษาธิการ มีกรมวิชาการที่มีทำหน้าที่ดูแลการจัดทำหนังสือสำหรับเด็กและจัดหาเพื่อแจกจ่ายสู่ห้องสมุดของโรงเรียน ทั้งยังมีการจัดประกวดหนังสือดีเด่นประจำปีในงาน”

สัปดาห์หนังสือแห่งชาติ” เพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนาการผลิตหนังสือสำหรับเด็กที่มีคุณภาพเพื่อให้สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ในด้านต่างๆของเด็กอย่างมีประสิทธิภาพ

2. สมาคมผู้จัดพิมพ์และผู้จัดจำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนกิจการเกี่ยวกับธุรกิจและกิจกรรมที่เกี่ยวกับหนังสือในประเทศไทย ที่มีทั้งการจัดงานมหกรรมหนังสือแห่งชาติและนานาชาติ หรือกิจกรรมเพื่อการส่งเสริมพัฒนาบุคลากรที่ทำงานเกี่ยวกับหนังสือสำหรับเด็ก เช่นการจัดประกวดภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก และการจัดประกวดหนังสือดีเด่นประจำปี

3. มูลนิธิหนังสือเพื่อเด็ก (ThaiBBY) เป็นองค์กรเอกชนที่ดำเนินโครงการหนังสือเล่มแรกในประเทศไทย เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2546 โดยการริเริ่มของมูลนิธิหนังสือเพื่อเด็ก ซึ่งเป็นปีที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศให้เป็น “ปีแห่งการอ่าน” ส่วนภาคเอกชนโดยสมาคมผู้จัดพิมพ์และผู้จำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย ได้แนวคิดมาจากโครงการต้นแบบของประเทศอังกฤษ (Bookstart UK) ซึ่งเริ่มต้นโครงการเมื่อปี พ.ศ. 2535 และโครงการตัวอย่างในประเทศญี่ปุ่น (Bookstart Japan) ซึ่งเริ่มต้นโครงการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 โดยให้ความสำคัญในการสร้างโอกาสของกระบวนการเรียนรู้ของเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 6 – 9 เดือน โดยมีเป้าหมายที่จะให้ พ่อแม่ลูกมีความสุขร่วมกันในโลกของหนังสือ สร้างพื้นฐานการอ่านและสานสัมพันธ์ในครอบครัว ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยนิสัยรักการอ่าน โครงการนี้จะสำเร็จได้ด้วยความร่วมมือระหว่างองค์กรของรัฐและเอกชนรวมทั้งองค์กรท้องถิ่น

4. มูลนิธิเด็ก เป็นองค์กรเอกชนที่ทำงาน ส่งเสริมและพัฒนาเด็ก และมีหน่วยงานเฉพาะซึ่งทำงานส่งเสริมและพัฒนาหนังสือสำหรับเด็ก ได้แก่ การจัดประกวดนิทานสำหรับเด็ก และการจัดประกวดภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก มาตั้งแต่ปี 2539 – ปัจจุบัน และทำกิจกรรมส่งเสริมการอ่านการเรียนรู้ผ่านหนังสือสำหรับเด็ก การเล่านิทาน การจัดกิจกรรมการใช้หนังสือเพื่อพัฒนาเด็กในด้านต่างๆ

5. มูลนิธิไทสร้างสรรค์ เป็นองค์กรเอกชนที่ดั่งขึ้นในปี 2541 ณ จังหวัดขอนแก่น มุ่งการทำงานเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย โดยการจรรายการวิทยุเพื่อให้ความรู้แก่พ่อแม่ ครูพี่เลี้ยง จัดสัมมนาวิชาการ จัดอบรมครู มีกิจกรรมที่เน้นการนำหนังสือสำหรับเด็กเข้าไปใช้ เนื่องจากตระหนักว่าการเล่านิทานเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่อบอุ่นภายในครอบครัว และเสริมสร้างพัฒนาการด้านต่างๆ แก่เด็ก จนมีการพัฒนามาเป็นห้องสมุดเด็กและครอบครัว มูลนิธิเน้นการใช้หนังสือภาพสำหรับเด็กเป็นเครื่องมือในการทำงานพัฒนาเด็ก และมีการอบรมกิจกรรมศิลปะจากหนังสือสำหรับเด็กแก่ ครูและนิสิตนักศึกษา

5.มูลนิธิซีเมนต์ไทย เป็นองค์กรเอกชนที่สนับสนุนและส่งเสริม เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการใช้หนังสือในการพัฒนาเด็กทั้งจากการเล่านิทาน การอ่านหนังสือ และการจัดอบรมครูที่เลี้ยงในการใช้หนังสือสำหรับเด็กเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ทั้งยังจัดอบรมแก่นักเขียนและนักวาดภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก โดยร่วมกับสำนักพิมพ์แพรวเพื่อนเด็ก เพื่อเป็นการพัฒนาหนังสือสำหรับเด็กทั้งวงจรของหนังสือที่มุ่งเน้นว่า หนังสือสำหรับเด็กที่ดีมีคุณภาพเหมาะสมกับเด็กนั้น ต้องมาจากกระบวนการสร้างสรรค์ที่เกิดจากผู้สร้างที่มีความเข้าใจ

6. ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย มีหน่วยงานที่ส่งเสริมประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการเงินที่ต้องการมุ่ง ความรู้สู่เด็กในวัยต่างๆ จึงมีการจัดการประกวดหนังสือสำหรับเด็ก ช่วงวัย 6-9 ปี ที่มุ่งให้เด็กเรียนรู้การเก็บออม ในชื่อ “โครงการประกวดหนังสือภาพสำหรับเด็ก รู้เก็บ รู้ใช้” โดยมุ่งเน้นให้การสร้างสรรค์ภาพประกอบนั้นมีความเหมาะสมกับช่วงวัยของเด็ก เนื้อเรื่องส่งเสริมให้รู้จักการเก็บออมที่สอดคล้องกับความเข้าใจตามวัย โครงการนี้เริ่มต้นจัดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ ปี 2548 – ปัจจุบัน

7. สถาบันรักลูก ก่อตั้งขึ้นโดย บริษัท รักลูก แฟมิลีกรุ๊ป จำกัด ได้ริเริ่มโครงการ "รักลูกอวอร์ด" ขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี 2547 เพื่อคัดเลือกและมอบรางวัลให้กับหนังสือสำหรับเด็กวัย 0-3 ปี ในปี 2548 รางวัล"รักลูกอวอร์ด" ครั้งที่ 2 ได้ขยายกลุ่มรางวัลไปยังหนังสือสำหรับเด็กวัย 3-6 ปี เพื่อให้ครอบคลุมช่วงปฐมวัย และในการประกวด "รักลูกอวอร์ด ครั้งที่ 3" ทางคณะกรรมการฯ ได้ขยายกลุ่มรางวัลเพื่อให้ครอบคลุมถึงกลุ่มเยาวชน จึงมีการเพิ่มรางวัลขึ้นอีกใน 2 กลุ่ม คือ หนังสือนิทานสำหรับเด็กวัย 7- 12 ปี และ วรรณกรรมเยาวชนสำหรับเด็กวัย 13- 18 มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังให้เด็กรักการอ่าน การเขียน และใช้หลักภาษาไทยได้ถูกต้อง อีกทั้งเปิดโอกาสให้กับทุกสำนักพิมพ์ และบุคคลทั่วไป ได้สร้างสรรค์ผลงานเข้าประกวด เพื่อให้เกิดแรงกระตุ้นในการสร้างสรรค์หนังสือสำหรับเด็กที่มีคุณภาพ

หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาหนังสือสำหรับเด็กของไทยจากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าการสนับสนุนและการพัฒนาหนังสือสำหรับเด็กนั้น แบ่งออกเป็น

1. การพัฒนานักเขียน และนักวาดภาพประกอบ คือให้ความรู้ในขั้นตอนต่างๆของการผลิตหนังสือ เช่นการอบรมการเขียนเรื่อง อบรมการสร้างสรรค์ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก การจัดการประกวดภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก เป็นต้น

2. การพัฒนากระบวนการการผลิตแก่สำนักพิมพ์ที่จัดพิมพ์หนังสือสำหรับเด็ก คือ การจัดการประกวดหนังสือสำหรับเด็กประจำปีของหน่วยงานต่างๆ เพื่อมุ่งให้เกิดคุณภาพในการผลิตหนังสือที่มีคุณภาพ

3. ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก

ภาพประกอบเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของหนังสือสำหรับเด็ก เนื่องจากภาพก็เป็นเสมือนสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายเช่นเดียวกับภาษา ภาพประกอบส่งผลต่อเนื้อเรื่องและภาพรวมทั้งหมดของหนังสือจากการศึกษาพบว่า ได้มีผู้ให้ความหมายของภาพประกอบดังนี้

Bodmer (1992) อ้างถึงใน Zhihui Fang (1996) ได้กล่าวถึงความหมายของภาพประกอบหนังสือว่า ทำหน้าที่ขยาย แปลความหมาย และแสดงให้เห็นถึงบรรยากาศตลอดจนบุคลิกของตัวละครที่เกี่ยวข้องกับบรรยาย เพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่องที่ถ่ายทอด ส่วน ราล์ฟ ไมเยอร์ (2540) ได้มีความเห็นว่า ภาพประกอบหนังสือหรือสิ่งพิมพ์โฆษณาเป็นสื่อสร้างสรรค์ที่ช่วยเสริมให้ข้อเขียนในหนังสือ มีความสามารถในการสื่อความหมายได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ผลงานศิลปะที่แต่เดิมสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อื่นอาจนำมาใช้ทำภาพประกอบได้เช่นกัน ถ้าผลงานนั้นเหมาะสมกับเนื้อหาในหนังสือหรือสิ่งพิมพ์นั้น วิษณุ นาท กตัญญูทวีทิพย์ (2540) กล่าวว่าภาพประกอบนั้นคือภาพที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ประกอบเอกสารหรือหนังสือ โดยมีจุดมุ่งหมายที่ใช้อธิบาย ขยายความ หรือสรุปความเนื้อหาสาระจากเอกสารหรือข้อเขียนที่ปรากฏร่วมอยู่ในลักษณะที่เป็นนามธรรม ให้เป็นรูปธรรม ผดุง พรหมมูล (2547) มีความคิดเห็นว่า ภาพประกอบ คือภาพที่จัดทำขึ้นด้วยเทคนิคการสร้างสรรค์ทางศิลปะหรือกระบวนการทางเทคโนโลยีอื่นๆ อาจสร้างสรรค์ด้วยวิธีการเขียนภาพระบายสีการพิมพ์ การถ่ายภาพ หรือสร้างสรรค์ด้วยภาพ 3 มิติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ประกอบเรื่องราวที่เขียน ช่วยอธิบายสิ่งที่ยากแก่การเข้าใจ และบางครั้งบางครั้งก็ช่วยนำเสนอเรื่องราวที่เป็นเรื่องจินตนาการ นิยาย นิทาน ให้ปรากฏออกมาเป็นภาพวาดหรืองานรูปแบบอื่น

สรุปว่า ภาพประกอบ หมายถึง ภาพที่ถูกสร้างขึ้นด้วยเทคนิควิธีการเช่นเดียวกับงานศิลปะทั่วไป แต่มีเป้าหมายเพื่อสื่อสารและเล่าเรื่องราว อธิบายความของสาระของข้อความที่ต้องการจะสื่อสารสู่สาธารณะและกลุ่มเป้าหมาย

ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กก็เป็นประเภทหนึ่งในหลายประเภทของภาพประกอบที่ปรากฏบนสื่อสิ่งพิมพ์แต่มีความแตกต่างกันในหน้าที่การใช้งาน จากการศึกษพบว่า ได้มีผู้ให้ความหมายของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กดังนี้

Stauffer (1998) กล่าวว่า ภาพประกอบทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราวแก่ผู้อ่านซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ปรากฏในหนังสือสำหรับเด็ก ที่จะทำให้อ่านสามารถเชื่อมโยงถ้อยคำ และภาพได้อย่างสมบูรณ์ ครบถ้วน ซึ่ง Nikolajeva and Scott (2001)อ้างถึงใน (Catalano,2005) ว่าภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กเป็นส่วนผสมระหว่างภาพสัญลักษณ์ และคำ ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ในหนังสือภาพความสัมพันธ์นี้คือเอกลักษณ์แสดงลักษณะของหนังสือด้วย หน้าที่ของภาพนั้นเป็นคังสัญลักษณ์อันมีหน้าที่ที่จะเล่าหรืออธิบายเรื่อง ส่วนหน้าที่ของคำนั้นก็คือมีหน้าที่ดั้งเดิมคือบรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การทำหน้าที่ของคำและภาพนั้นก็มีความชัดเจนในตัวเองไม่ได้มีการแข่งความสำคัญกัน ในขณะที่ Salisbury (2004) เห็นว่าภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กเป็นงานที่ผสมผสานระหว่างงานออกแบบที่มีหน้าที่ในการใช้งานกับงานศิลปะบริสุทธิ์เนื่องจากบางครั้งภาพประกอบก็ทำหน้าที่ขยายคำบรรยาย และพร้อมกันนั้นก็ทำให้อ่านเกิดสุนทรียภาพไปพร้อมๆกัน แต่สิ่งที่สำคัญสำหรับภาพประกอบกับเนื้อเรื่องนั้นต้องเชื่อมโยงผสมกันต่อเนื่องกันทั้งเล่ม

จากที่มีผู้ได้ให้ความหมายของภาพประกอบไว้ข้างต้น สามารถที่จะสรุปได้ว่าภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก หมายถึง ภาพที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อประกอบการเล่าเรื่องและขยายความเข้าใจในเนื้อเรื่อง เสริมสร้างบรรยากาศและความรู้สึกที่สอดคล้องกับภาษา ที่มีความต่อเนื่องและสัมพันธ์กับเหตุการณ์ของเรื่องที่สำคัญของเนื้อเรื่อง โดยที่คำนึงถึงพัฒนาการและวัยของผู้อ่านหนังสือเป็นสำคัญ

3.1 ความสำคัญของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก

ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กนั้นเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่คู่กับหนังสือสำหรับเด็กนอกจากจะทำให้หนังสือนั้นมีความน่าสนใจและมีความสวยงามแล้ว ภาพประกอบยังมีส่วนในการส่งเสริมและพัฒนาการการเรียนรู้ในด้านต่างๆของเด็กที่หลากหลายดังที่มีผู้ได้กล่าวไว้ ดังนี้

หน้าที่โดยตรงสำหรับหนังสือ

เกริก ยุ้นพันธ์ (2542) ได้จำแนกความสำคัญของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กไว้ว่า ส่วนแรก คือ เพื่ออธิบายและเสริมเนื้อหาให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น และเพื่อดึงดูดความสนใจของเด็กให้สนใจในหนังสือ นำไปสู่การจดประกายและสร้างจินตนาการสำหรับเด็กสุดท้ายก็เพื่อส่งเสริมให้เกิดความปรารถนาและรักในความสวยงาม และผดุง พรหมมูล (2547) แสดงความคิดเห็นว่า ภาพประกอบช่วยเพิ่มพูนประสิทธิภาพการรับรู้ นำไปสู่ความเข้าใจและการวิเคราะห์ ภาพประกอบยังช่วยเพิ่มพลังแห่งการสื่อสาร ให้อ่านเกิดความรู้ความเข้าใจที่รวดเร็วยิ่งขึ้น และเสริมสร้างจินตนาการไปพร้อมกัน

สุนทรียภาพ (Aesthetic)

Schwarcz (1991) กล่าวไว้ในงานวิจัยของพวกเขาว่า ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก นั้นส่งเสริมมีความสามารถช่วยให้เด็กอ่านเนื้อเรื่องเข้าใจได้มากขึ้น เนื่องจากภาพประกอบจะขยายเนื้อเรื่อง สร้างบรรยากาศ และเร้าความรู้สึกของเด็กให้เข้าสู่เนื้อเรื่องอย่างรวดเร็วและยังส่งเสริมให้เด็กเกิดสุนทรียภาพทางศิลปะ และพัฒนาการรับรู้ทางสายตาของเด็ก ตลอดจนกระตุ้นให้เด็กอยากทำงานศิลปะโดยได้แรงบันดาลใจจากภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็ก ส่วนของ Grenfell (1992) กล่าวว่า ภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็กมีศักยภาพพอที่จะสามารถส่งเสริมและกระตุ้นให้เด็กเกิดความซาบซึ้งและสุนทรียภาพในงานศิลปะได้ ภาพประกอบนั้นเป็นงานศิลปะชิ้นแรกๆที่เด็กจะได้สัมผัส ดังนั้นภาพประกอบก็เป็นเสมือนสื่อทางสุนทรียะเป็นงานศิลปะที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อเด็กๆ โดยเฉพาะ ความสามารถของศิลปินในการสร้างสรรค์ภาพประกอบนั้นมีความสำคัญมาก เนื่องจากความสามารถนี้จะส่งผลต่อ ประสบการณ์ทางสุนทรียะของเด็ก ขบวนการคิดตลอดการถ่ายทอดผลงานภาพประกอบที่ออกมาสามารถส่งผลถึงเด็กได้ ภาพประกอบที่ใช้ในหนังสือนั้นจะทำให้เด็กได้รับสารที่ผู้เขียนและผู้วาดต้องการสื่อสาร และการคำนึงถึงความสามารถของเด็กที่จะตีความหรือเข้าใจสารที่แทรกอยู่ได้นั้นนักวาดภาพประกอบจำเป็นต้องรู้อะไรบ้างที่จะทำให้เด็กสามารถเข้าใจสัญลักษณ์ในภาพประกอบที่สื่อแทน ความคิดที่แทรกไว้ Zhihui Fang (1996) กล่าวว่าภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กนั้นเป็นเสมือนงานศิลปะที่เพิ่มคุณค่าให้กับหนังสือ เนื่องจากภาพประกอบที่สร้างสรรค์ขึ้นจากนักวาดภาพประกอบที่มีความตั้งใจจะถ่ายทอด สุนทรียะสู่ผู้อ่านมิใช่เพียงแต่ให้ภาพทำหน้าที่ประกอบเรื่องเท่านั้น

Wilson และ Wilson (1987) อ้างถึงใน (Stokrocki,1995) กล่าวว่าบางครั้งเด็กก็ต้องการความช่วยเหลือ ผู้สอนสามารถช่วยคัดเลือกภาพประกอบมาเป็นตัวอย่างให้เด็กได้เรียนรู้เทคนิคการออกแบบ การระบายสี การที่เด็กลอกเลียนแบบการใช้สี หรือเทคนิคนั้นมีส่วนช่วยให้เด็กได้พิจารณาภาพประกอบเกิดการสังเกตและก็จะทำให้เด็กได้พัฒนาสุนทรียภาพอีกทางหนึ่ง ส่วนของ Stauffer (1998) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ส่วนประกอบของศิลปะ (Element of Art) และส่วนประกอบของการออกแบบ(Element of Design)ซึ่งเด็กสามารถเรียนรู้จากภาพประกอบได้เนื่องจาก ส่วนประกอบเหล่านี้เป็นความรู้พื้นฐานที่นักวาดภาพประกอบต้องใช้ ในการออกแบบภาพประกอบ ส่งผลให้ภาพประกอบสามารถเป็นตัวอย่างให้ผู้เรียนได้รู้จักส่วนประกอบของศิลปะและส่วนประกอบของการออกแบบได้ และ Carney และ Lavin (2002) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับภาพประกอบสำหรับเด็กนั้นสามารถช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาของการเรียนวิชาศิลปะมากขึ้น และยังพบว่าภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็กมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ และช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความหมายของคำศัพท์ทางศิลปะและรูปแบบของงานศิลปะได้มากขึ้น

ส่วนของ Sutley (2003) มีความคิดเห็นว่า ภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็กนั้นช่วยให้เด็ก สามารถเรียนรู้รูปแบบของงานศิลปะได้ และภาพประกอบยังมีความใกล้ชิดกับเด็กเนื่องจากเป็นสื่อที่เด็กคุ้นเคย ผู้สอนเพียงเปิดช่องทางการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิชาศิลปะ ก็สามารถใช้ประโยชน์จากภาพประกอบเพื่อเป็นสื่อนำทางผู้เรียนเข้าสู่เนื้อหาการเรียนได้

วัฒนธรรมเชิงทัศน์(Visual Culture)

Stauffer (1998) กล่าวว่า เนื่องจากรูปแบบของงานภาพประกอบสามารถที่จะชี้เฉพาะลงไปในยุคสมัยต่างๆ และลงไปสู่วัฒนธรรมที่มีความเป็นอยู่ที่หลากหลายได้ ทำให้ภาพประกอบนั้นสามารถถ่ายทอดรูปแบบทางวัฒนธรรมอันหลากหลายสู่ผู้อ่านได้ ส่วนนี้ Marantz (1998) อ้างถึงใน (Hellman,2003) มีความคิดเห็นว่า ภาพประกอบในหนังสือภาพเปิดทางให้เราเข้าถึงข้อมูลจากผู้คนหรือดินแดนต่างๆ ได้ง่ายขึ้น เพราะการมองเห็นนั้นรวดเร็วกว่าการอ่าน และการจัดรูปแบบของหนังสือภาพก็เป็นวิถีทางให้เด็กๆ เรียนรู้สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นได้ เพราะศิลปะที่ปรากฏในหนังสือภาพช่วยให้เข้าใจเนื้อหาที่หนังสือจะสื่อสารง่ายขึ้น

ปัญญาเชิงทัศน์(Visual Literacy)

Sinatra (1986) ได้ให้นิยามของทัศนปัญญาว่า เป็นการรู้หรือโครงสร้างบางส่วนของประสบการณ์เกี่ยวกับข้อมูลภาพที่เรารับมาสู่การตีความหมายให้ก่อเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามประสบการณ์ที่เรามีอยู่เดิม ในเงื่อนไข(ช่วงเวลา)ของเด็ก การใช้ภาพ(ภาพประกอบ)ใหม่ๆ ที่เด็กไม่เคยเห็นเพื่อก่อให้เกิดประสบการณ์ สร้างความเข้าใจสู่สิ่งใหม่ๆ ถ้าตามทักษะการมองอย่างเดียวนั้นไม่ช่วยให้เด็กสามารถเข้าใจหรือแปลสารที่ส่งผ่านภาพมาได้แต่ต้องช่วยด้วยการคิดและการอ่าน ส่วนของ Catalano (2005) ได้กล่าวถึงรายงานเรื่อง “ Toward Civilization” ของ National of arts ว่า ศิลปะแขนงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น งานจิตรกรรม ประติมากรรม การถ่ายภาพ ภาพยนตร์ งานฝีมือ สถาปัตยกรรม ภูมิสถาปัตยกรรม งานตกแต่งภายใน การออกแบบผลิตภัณฑ์ และงานกราฟิกดีไซน์ รายงานได้กล่าวถึงเป้าหมายของศิลปศึกษาที่ว่า เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนรับรู้ในความมีอารยธรรม อันจะก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และ มุ่งไปสู่ความสามารถในการสื่อสารความคิด และ ให้สิ่งนี้เป็นเครื่องมือสำหรับการใช้ความคิดที่ตรง ตัดสิน ประเมิน ว่ากำลังอ่าน เห็น ได้ยินอะไรอยู่ สิ่งเหล่านี้อยู่ในขอบเขตของ ปัญญาเชิงทัศน์ ในความหมายปัจจุบันการศึกษาหนังสือภาพในวิถีของผลิตภัณฑ์เพื่อการค้า เท่ากับการผสมผสานของภาพและตัวอักษรเพื่อการสื่อสาร หรือจะให้ป็นงานศิลปะ อาจรวมไปถึง เรื่องของวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ สภาพของสังคมนั้นก็สามารที่จะทำได้ซึ่ง หนังสือภาพสามารถก่อให้เกิดความรับรู้เพื่อเรียนรู้อันก่อให้เกิดความเข้าใจต่อภาพรวมของโลกรอบๆตัวเรา

การดำรงชีวิตในสังคม(Social Life)

ทาดาชิ มัตซึอิ (1997), แพลและเรียบเรียงโดย พรอนงค์ นิยมคำ (2547) กล่าวว่ามุมมองที่มีต่อภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กนั้นแตกต่างกันในสายตากรมของเด็กและของผู้ใหญ่ เวลาผู้ใหญ่อ่านหนังสือภาพของเด็กผู้ใหญ่จะสนใจที่หัวเรื่อง บทเรียนที่ได้รับ และประโยชน์ของหนังสือ แต่เด็กจะมองภาพประกอบ ความเคลื่อนไหว และรายละเอียดในภาพ รวมทั้งความสนุกสนานอันต่อเนื่องเป็นเรื่องราว โดยที่ผู้ใหญ่จะมองว่า หนังสือเล่มนี้เล่าเรื่องอะไร และเด็กจะมองว่าหนังสือเล่มนี้เล่าเรื่องอย่างไร ดังนั้นภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็กจึงมีความสำคัญมากต่อเด็กในการที่จะสร้างจินตนาการ สนุกกับภาษา และเพลิดเพลินไปกับรายละเอียดของภาพและภาพรวมทั้งหมดของหนังสือ

การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์(Creative Thinking)

Boo-Kyung Cho and Jeongjum Kim (1999) ได้ศึกษาความคิดสร้างสรรค์เด็กระดับชั้นอนุบาลในประเทศเกาหลีที่พัฒนาเพิ่มขึ้นด้วยการใช้หนังสือภาพสำหรับเด็ก พบว่าสามารถกระตุ้นให้เด็กเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้จากให้เด็กใช้วิธีแก้ปัญหาแบบระดมสมอง (Brainstorming) โดยการใช้หนังสือภาพสำหรับเด็กเป็นสิ่งเร้าในการหาแนวทางในการแก้ปัญหาส่วนของ Catalano (2005) แสดงความคิดเห็นว่า ความหลากหลายของภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็ก ก่อให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ขยายออกไปจากเดิม ความแปลกใหม่ที่น่าสนใจและเร้าจินตนาการ ซึ่งสามารถกระตุ้นให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ในด้านต่างๆ ได้เป็นหนังสือภาพที่นำเรื่องมิติสัมพันธ์มาใช้ในการออกแบบภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมศิลปะในชั้นเรียนได้

จากความสำคัญของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กที่มีผู้กล่าวไว้ข้างต้น สามารถที่จะสรุปได้ว่า ความสำคัญของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กนั้น สามารถจำแนกได้ออกเป็น

1. ความสำคัญที่เป็นหน้าที่หลักต่อหนังสือ คือเพื่อให้เกิดความเข้าใจในเนื้อเรื่อง สร้างบรรยากาศให้กับเรื่อง ดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน และทำหน้าที่เล่าเรื่องที่สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง
2. ความสำคัญที่เป็นสิ่งที่แฝงมากับรายละเอียดของภาพประกอบที่ปรากฏ คือ การแทรกรูปแบบของศิลปะและวัฒนธรรมลงในภาพประกอบ ตลอดจนชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้คนที่หลากหลาย หรือความเข้าใจในเชิงปัญญาเชิงทัศน์(Visual Literacy) เป็นต้น
3. ความสำคัญที่แทรกความรู้ที่ต้องให้เกิดการเรียนรู้ในด้านต่างๆ คือ การเลือกใช้สีหรือรูปทรงและกิจกรรมทางศิลปะ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทางศิลปะ หรือแทรกรูปแบบของศิลปะประจำชาติลงไปเพื่อให้เด็ก ได้สังเกตเห็นรูปแบบทางวัฒนธรรมอันเป็นลักษณะเฉพาะ และสุนทรีย์ภาพที่เกิดจากการออกแบบ เป็นต้น

3.2 ประวัติความเป็นมาของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก

หนังสือสำหรับเด็กได้เริ่มต้นขึ้นในโลกตะวันตก จากเรื่องราวที่เป็นเรื่องเล่าสำหรับผู้ใหญ่ในยามพักผ่อน เคลื่อนคลาญสู่เรื่องราวสำหรับเด็ก ที่นอกจากจะมีเนื้อเรื่องที่น่าสนใจ วิชาจินตนาการของวัยแห่งการเรียนรู้ หากยังต้องใช้ภาพประกอบเพื่อการดำเนินเรื่อง เพื่อที่จะสามารถเสริมเติมจินตนาการให้เต็มเต็ม ก่อให้เกิดภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก มีผู้ที่ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กไว้ดังนี้

Salisbury.M (2004) กล่าวถึงความเป็นมาของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กในอดีต มาจนถึง ปัจจุบันแบ่งเป็น 4 ยุคที่สำคัญ

ยุคแรกของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กศตวรรษที่ 17 –18

ปรากฏขึ้นในค.ศ. 1580 ที่ประเทศเยอรมัน ได้มีการตีพิมพ์ หนังสือชื่อ “ A Book of Art and introduction for young people “ ภาพประกอบที่ใช้ในหนังสือเล่มนี้ใช้เทคนิค ภาพพิมพ์ไม้ (Wood cut) ต่อมาเป็นหนังสือสำหรับเด็กที่สำหรับ การหัดเริ่มต้นในการเรียนรู้ภาษาละติน (Orbis Pictus : 1658) ซึ่งใช้ภาพประกอบมาช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้และจดจำคำศัพท์ต่างๆ ได้ง่ายขึ้น จัดทำโดย พระในประเทสโปแลนด์

ใน ศตวรรษที่ 17 –18 ในยุโรป ภาพประกอบในยุคนี้ใช้แม่พิมพ์ไม้ในการผลิตผลงาน ยุคนี้ภาพประกอบมีลักษณะที่เน้นรายละเอียดเหมือนจริงตามธรรมชาติ เนื้อเรื่องส่วนใหญ่ ก็เป็นนิทานที่เกี่ยวกับ สัตว์นานาชนิด การผจญภัยในต่างแดน โคลงกลอน และเทพนิยายต่างๆ เป็นต้น เนื่องจากในศตวรรษที่ 17 –18 นั้นผู้คนในยุโรปเดินทางสำรวจไปทั่วโลก ทำให้เกิดการถ่ายทอดเรื่องราวที่ตนไปพบมาออกมาในงานเขียนประเภทต่างๆ เทคนิคที่ใช้เป็นภาพลายเส้นขาว – ดำ ซึ่งเป็นเทคนิคที่ประหยัดค่าใช้จ่ายและทำให้สามารถพิมพ์ผลงานออกมาได้จำนวนมาก

ยุคทองของภาพประกอบ ศตวรรษที่ 19 (Golden Age)

ภาพประกอบที่เป็นลายเส้น ขาว – ดำ ก็ยังคงได้รับความนิยมอยู่ และการปรากฏตัวของภาพประกอบเต็มไปด้วนสีสัน เป็นสิ่งที่ทำให้ภาพประกอบในยุคนี้เฟื่องฟู ซึ่งมาจากเทคโนโลยีการพิมพ์ที่เจริญขึ้นในยุคอุตสาหกรรมของยุโรป และอเมริกา ในยุคนี้หนังสือสำหรับเด็กมีหลากหลายมากขึ้น ภาพประกอบในยุคนี้จึงมีความหลากหลายทั้งในด้านเทคนิค และรูปแบบของภาพประกอบที่สะท้อนแนวคิดของนักวาดภาพ ตลอดจนรูปแบบของหนังสือสำหรับเด็กแต่ละประเภท ทั้งกระบวนการพิมพ์ที่สามารถพิมพ์ 4 สีได้ทำให้ภาพประกอบในยุคนี้มีสีสันที่เหมือนจริงมากขึ้น นักวาดภาพประกอบในยุคนี้จึงสามารถใช้เทคนิคต่างๆทางศิลปะมาใช้ในการออกแบบภาพประกอบของตนเอง เช่น เทคนิคสีน้ำ ,สีน้ำมัน ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่ศิลปินโดยทั่วไปนำมาใช้ เป็นสาเหตุที่ทำให้

ยุคนี้เป็นยุคทองของงานภาพประกอบ นอกจากนี้แล้วทั้งในยุโรปและอเมริกาเช่น ในสหรัฐอเมริกาที่รู้จักกันในนาม Brandywine School ก่อตั้งโดย Howard Pyle (โฮเวิร์ด พายล์) ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นบิดาแห่งวงการภาพประกอบของอเมริกา ใน ค.ศ.1900 ก็เปิดการเรียนการสอนวิชาภาพประกอบขึ้นผลิตนักวาดภาพประกอบที่มีคุณภาพออกมามากมาย นำมาซึ่งแนวทางให้นักวาดภาพประกอบในยุคต่อมาศึกษาและเรียนรู้กระบวนการทำงาน

ยุคศตวรรษที่ 20

จากศตวรรษที่ 19 ต่อเนื่องมาถึง ศตวรรษที่ 20 เทคโนโลยีการพิมพ์เจริญรุ่งเรือง ก่อให้เกิดนักวาดภาพประกอบหนังสือมากมายทั้งยังก่อให้เกิดความนิยมในหนังสือที่มีภาพประกอบสวยงาม ซึ่งนิยมให้หนังสือเหล่านี้เป็นของขวัญแก่คนรู้จัก การวาดภาพประกอบโดยใช้เทคนิคสีน้ำเป็นที่นิยมในยุคนี้โดยเฉพาะหนังสือนิทานเด็ก เช่น Beatrix Potter (1901) ผู้วาดภาพประกอบและแต่งเรื่อง Treasured Tales From Beatrix Potter ซึ่งได้รับความนิยมและแปลเป็นภาษาต่างๆทั่วโลก (ภาษาไทย : ชุดเรื่องเอกของโลก ลูกแมวน้อย ทอม คิดเทน , กระจ่าตายน้อยเบนจามิน พิมพ์ครั้งแรก 2540, สำนักพิมพ์แพรวเพื่อนเด็ก) นอกจากนี้ยุคนี้เป็นยุคที่มีนักวาดภาพประกอบของยุโรปได้มาตีพิมพ์ผลงานใน อเมริกา และ นักวาดภาพประกอบของอเมริกาก็มีผลงานไปเผยแพร่ในยุโรป ทำให้หลักเกณฑ์ในการวาดภาพประกอบของทั้งสองได้ถ่ายทอดให้แก่กัน ทำให้เกิดแนวคิดในการทำภาพประกอบที่หลากหลายในยุคนี้

ใน ค.ศ. 1950 – 1960 งานภาพประกอบได้มีการใช้เทคนิคที่หลากหลายมากขึ้น มิได้จำกัดแค่เทคนิคใดเทคนิคหนึ่งเท่านั้น ดังเช่น Eric Carle (นักวาดภาพประกอบชาวอเมริกัน เชื้อสายเยอรมัน) ใช้เทคนิค การปะติด (Collage) ในการออกแบบภาพประกอบของเขาโดยที่ใช้สีสันที่สดใส รูปทรงที่เรียบง่าย ทำให้ประสบความสำเร็จอย่างสูง โดยได้รับการตอบรับจากครู ผู้ปกครอง และเด็ก เป็นอย่างดี ในยุคนี้ภาพประกอบมีความหลากหลายในทั้งเทคนิคและวิธีการออกแบบที่พัฒนาขึ้น

ยุคปัจจุบัน

ในปัจจุบันเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ได้มีบทบาทสำคัญในโลกปัจจุบันไม่เว้นแม้แต่ในวงการภาพประกอบ ซึ่งปัจจุบันคอมพิวเตอร์มีโปรแกรมที่ใช้ในการตกแต่งภาพหรือวาดภาพ (Photoshop , Illustrator) ขึ้นมาแทนรูปแบบการทำงานแบบเดิม แต่เทคนิคในอดีตก็มีการพัฒนามากขึ้น ทำให้ภาพประกอบในยุคปัจจุบันมีความหลากหลายมากกว่าอดีต ข้อมูลข่าวสารที่มีมากมายจากทุกมุมโลกที่นักวาดภาพประกอบจะค้นคว้าได้จากสื่อให้ความรู้ทั้งหลาย ทำให้รูปแบบของภาพประกอบและแนวความคิดในการออกแบบ นั้นมีการผสมผสานจากหลากหลายแหล่งข้อมูล เป็นผลให้ภาพประกอบในยุคปัจจุบันสนองตอบความเป็นสากลมากขึ้นมิได้จำกัดเฉพาะกลุ่ม ยุโรปหรือ

อเมริกา เหมือนในอดีต แต่เป็นสากลของโลกทั้งในด้านเนื้อเรื่องและรูปแบบของภาพประกอบที่สามารถจะสื่อสารกับผู้คนจากหลากหลายความเป็นอยู่และวัฒนธรรม

จากอดีตมาจนถึงปัจจุบันสามารถสรุปได้ว่า การสื่อสารด้วยภาพยังทรงอิทธิพลมากขึ้นเรื่อยๆ ในยุคที่การสื่อสารนั้น ไร้พรมแดน ภาพคือเครื่องมือของการสื่อสารที่เข้าถึงได้ง่ายกว่าภาษาที่มีข้อจำกัดที่มากกว่า ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กนั้นมีวิวัฒนาการความมาที่ยาวนาน ในด้านของหน้าที่จากอดีตที่เริ่มต้นขึ้นนั้นก็เพื่อการตกแต่งข้อความให้เกิดความสวยงาม และพัฒนามาสู่การเป็นส่วนหนึ่งของการเล่าเรื่อง เมื่อถึงยุคทองของหนังสือสำหรับเด็กก้าวเข้ามา ภาพประกอบกลายเป็นส่วนสำคัญที่มีบทบาทมากกว่าคำบรรยาย ต่อมาแม้ว่าโลกจะมีสื่อการเรียนรู้และความบันเทิงสำหรับเด็กที่แย่งเอาสัดส่วนที่เคยให้กับหนังสือสำหรับเด็กไป แต่หนังสือสำหรับเด็กก็เปลี่ยนแปลงรูปลักษณะตัวเองให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งเข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตและการสร้างสรรค์ผลงานภาพประกอบ แต่หน้าที่หลักของภาพประกอบที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานนั้นคือ การสื่อความหมายที่ต้องการสื่อสารและสุนทรียภาพที่ให้แก่ผู้อ่าน

3.3 วัตถุประสงค์ของการใช้ภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็ก

เป้าหมายของภาพประกอบคือสิ่งที่สำคัญของหนังสือสำหรับเด็ก Grenfell (1992) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการออกแบบภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กว่า เพื่อเป็น โครงสร้างพื้นฐานที่จะสามารถพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็ก โดยที่ภาพประกอบและเนื้อเรื่องมีความสอดคล้องกัน ในทั้งด้านภาษาและภาพประกอบ อันจะทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจในแนวคิดของหนังสือที่ต้องการนำเสนอ เมื่อนักวาดภาพประกอบต้องการนำเสนอวิธีการที่นำไปสู่การสร้างภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กที่มีคุณค่า สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ทางศิลปะ ตลอดจนนำเสนอคุณค่าทางสุนทรียภาพ และสามารถนำเสนอคุณค่าทางวัฒนธรรม อันจะทำให้งานภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กเป็นงานศิลปะ ที่ให้คุณค่าทางสุนทรียภาพอีกทางหนึ่ง

วัตถุประสงค์ในการออกแบบภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กนั้นเป็นการวางโครงสร้างหลักที่สำคัญที่นักวาดภาพประกอบต้องกำหนดเป็นเบื้องต้น เพื่อให้ภาพประกอบมีทิศทางที่ชัดเจน ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3.4 รูปแบบของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก

รูปแบบของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กนั้นมีความสำคัญในการเลือกใช้และอาจมีความสอดคล้องกับรูปแบบทางศิลปะที่ศิลปินสร้างขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อการเพิ่มพูนประสบการณ์ทางศิลปะแก่เด็กได้ มีผู้กล่าวถึงรูปแบบทางศิลปะ ไว้ดังนี้

Smith (1984) อ้างถึงใน Eubanks (1999) กล่าวว่า รูปแบบของหนังสือนั้นก็กำหนดลักษณะของภาพประกอบที่ต้องมีความสัมพันธ์กัน เช่น หนังสือ 3 มิติ (Pop-ups) นักวาดภาพประกอบต้องปรึกษากับสำนักพิมพ์ถึงรูปแบบการนำเสนอเรื่องราวให้สอดคล้องกับภาพประกอบ เทคนิคการทำหนังสือที่ไม่เหมือนหนังสือที่มีภาพประกอบเป็นภาพ 2 มิติทั่วไป และ Harms and Lettow (1998) กล่าวว่า การเลือกรูปแบบของงานศิลปะมาใช้ในการออกแบบภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กนั้นมีความสำคัญมากเนื่องจากรูปแบบของงานศิลปะสามารถสะท้อนอารมณ์ความรู้สึก ตลอดจนบุคลิกของเนื้อเรื่องที่ดำเนินไป ความใส่ใจและเอาใจในเลือกรูปแบบของงานศิลปะที่นักวาดภาพประกอบเข้าใจจะส่งผลดีต่อเด็กที่นอกจากจะเพลิดเพลินกับเรื่องราวที่สนุกและน่าสนใจ หากยังได้เชื่อมโยงกับงานศิลปะจากวัฒนธรรมหรือรูปแบบอันเป็นเอกลักษณ์ของงานศิลปะนั้นๆ ในส่วนของ Berridge (1979) มีความคิดเห็นว่ารูปแบบทางศิลปะที่จะเลือกมาใช้สำหรับภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กนั้นนักวาดภาพประกอบควรมีความใส่ใจในการเลือกมาใช้เนื่องจากภาพประกอบในหนังสือนั้นก็เปรียบเสมือนประสบการณ์ทางศิลปะชิ้นแรกของเด็ก การเลือกรูปแบบนั้นควรอยู่บนความเข้าใจในพัฒนาการทางศิลปะของเด็กและความเข้าใจในเรื่องของการรับรู้ทางสายตา(visual perception) ของเด็ก

Rothlein (1996) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลือกรูปแบบทางศิลปะมาใช้ว่า เด็กๆนั้นเรียนรู้ความแตกต่างของรูปแบบและเทคนิคทางศิลปะได้บ้างแล้ว โดยเฉพาะที่สอดคล้องกับกิจกรรมที่เด็กคุ้นเคยในชั้นเรียนศิลปะ เด็กสามารถเชื่อมโยงภาพประกอบที่เห็นในหนังสือกับกิจกรรมของตนเองได้ อย่างงานของ Mitsumasa Anno ในหนังสือชื่อเรื่อง Anno's Journey ที่ได้แทรกภาพของงานศิลปะของศิลปิน Impressionis ซึ่งช่วยสร้างความประสบการณ์ทางศิลปะให้แก่เด็ก

จากข้างต้นมีผู้ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบทางศิลปะที่ถูกเลือกมาใช้ในภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กนั้น สามารถที่จะสรุปได้ว่า รูปแบบของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กนั้น นอกจากจะมีที่แสดงออกถึงรูปแบบที่แสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของนักวาดภาพประกอบตัวแล้ว และบางครั้งนักวาดภาพประกอบจะเลือกรูปแบบมาจากงานศิลปะของศิลปินที่เป็นที่รู้จักมาใช้ หรือแม้กระทั่งรูปแบบที่เกิดจากเทคนิคเดียวกับเด็กๆ ใช้ในชั้นเรียน แต่อย่างไรก็ตามการเลือกรูปแบบทางศิลปะนั้นต้องมีความสอดคล้องกับเนื้อเรื่องโดยรวม

3.5 เทคนิคการสร้างภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก

เทคนิคการสร้างภาพประกอบนั้นมีได้แตกต่างจากการสร้างงานศิลปะทั่วไปแต่อย่างไร แต่การเลือกมาใช้เป็นสิ่งที่สำคัญ มีผู้กล่าวถึงการเลือกใช้เทคนิคในการสร้างภาพประกอบของนักวาดภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กไว้ ดังนี้

Smith (1984) อ้างถึงใน Eubanks (1999) กล่าวว่า เทคนิควิธีการที่ศิลปินผู้วาดภาพประกอบนำมาใช้นั้นมีความสำคัญมากเนื่องจาก ลักษณะของภาพประกอบที่ปรากฏในหนังสือนั้นสามารถจะสื่อให้เห็นบุคลิกของหนังสือหรือแม้แต่แนวโครงเรื่องคร่าวๆ ได้ ตัวอย่างเช่น ภาพประกอบที่เน้นลักษณะเหมือนจริง สีที่ใช้ก็เหมือนกับที่เราเห็นในธรรมชาติ ก็บอกเป็นนัยว่าน่าจะเป็นหนังสือเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ และบ้างครั้งภาพประกอบก็นำรูปแบบของวัฒนธรรมต่างๆ มาใช้ในการออกแบบภาพประกอบ เช่น ลักษณะภาพประกอบที่ใช้รูปแบบของงานจิตรกรรมของชาวแอฟริกัน มาเป็นแนวทางในการสร้างภาพประกอบหนังสือนิทานสำหรับเด็กที่เป็นเรื่องราวของชนเผ่าหนึ่งในทวีปแอฟริกา ศิลปินบางคนได้รับแรงบันดาลใจจากศิลปินที่มีชื่อเสียงในอดีต เช่น J.M. Whistler ได้ดัดแปลงรูปแบบงานของ Chagall ศิลปินที่สร้างงานศิลปะแนว Abstract มาเป็นแนวทางในการทำงานภาพประกอบของตน ด้านการวางองค์ประกอบภาพที่เหมาะสมทำให้ภาพสามารถสื่อสารกับคนอ่านได้อย่างเต็มที่ อย่างเช่นการจัดมุมมองตามตัวละครของเรื่อง เช่น การมองจากมุมสูงของนก ซึ่งทำให้เกิดความน่าสนใจ เนื่องจากบางมุมมองของภาพไม่ใช่มุมมองที่เราพบเห็นในชีวิตประจำวัน ศิลปินอาจนำเทคนิคการใช้มุมมองในการถ่ายทำภาพยนตร์มาใช้ทำให้ภาพประกอบมีความน่าสนใจมากขึ้น โทนสีที่ใช้ในภาพประกอบ ของศิลปินต้องสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องของหนังสือ เนื่องจากการใช้สีที่เหมาะสมกับเนื้อเรื่องของหนังสือ ทำให้หนังสือเกิดความโดดเด่นชัดเจนมากขึ้น เช่น เนื้อเรื่องเกี่ยวกับจินตนาการที่เหนือจริง ศิลปินมักใช้สีที่สดใสและไม่ตรงกับที่เราพบเห็นในธรรมชาติ ก็ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการไปด้วย หากการใช้สีเป็นในลักษณะสีโทนอุ่น ก็ทำให้ผู้อ่านรู้สึกถึงบรรยากาศที่นุ่มนวล สบายตา ก็ทำให้รู้สึกได้ว่าเนื้อเรื่องน่าจะเป็นเรื่องที่น่าอ่านแล้วมีบรรยากาศอบอุ่น สบายๆ ความสัมพันธ์ระหว่างภาพและข้อความนั้นต้องสื่อความหมายสอดคล้องกัน หรือหากขัดแย้งกันก็ต้องมีเหตุผล แต่โดยส่วนใหญ่ภาพประกอบกับข้อความจะสัมพันธ์กันก็จะทำให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น และ MacCann และ Richard (1973) มีความเห็นว่า การเลือกเทคนิคทางศิลปะที่เหมาะสมกับความเข้าใจของเด็กนั้นสามารถช่วยให้ภาพนั้นมีคุณสมบัติที่จะเป็นงานศิลปะที่เหมาะสมกับประสบการณ์เริ่มต้นของเด็กได้

การเลือกใช้เทคนิคในการสร้างภาพประกอบนั้นส่งผลต่อภาพรวมของหนังสือและการดำเนินเรื่องทั้งยังส่งผลต่อประสบการณ์ทางศิลปะของเด็กอีก การเลือกเทคนิคต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับเนื้อเรื่องและความสามารถในการใช้ของตัวนักวาดภาพประกอบ

3.6 ลักษณะการใช้ภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็ก

นอกจากที่ภาพประกอบจะเป็นส่วนหนึ่งของหนังสือสำหรับเด็ก ได้มีผู้ที่ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะการใช้ภาพประกอบ ดังนี้

Marantz (1978) กล่าวว่า การใช้ภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็กนั้น ไม่ใช่การใช้ภาพประกอบตามกระแสความนิยม เนื่องจากภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กนั้นมีความลึกซึ้งต่อการรับรู้ของเด็ก นักวาดภาพประกอบควรมีแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานเพื่อก่อให้เกิดคุณค่าต่อการเรียนรู้และตระหนักในหน้าที่ของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กอย่างแท้จริง ส่วนความคิดเห็นของ Smith (1984) อ้างถึงใน Eubanks (1999) กล่าวว่า ภาพประกอบนอกจากจะต้องมีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องแล้ว ภาพประกอบในแต่ละหน้าก็ต้องมีความต่อเนื่องของการลำดับเหตุการณ์ ซึ่งศิลปินผู้วาดจะต้องตัดสินใจว่าจะจัดองค์ประกอบ ใช้เทคนิควิธีการในการนำเสนอภาพประกอบของแต่ละเล่มต่างกัน ไปซึ่งขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของหนังสือแต่ละเล่ม รวมไปถึงการออกแบบการจัดวางตัวหนังสือให้เหมาะสมภายในแต่ละหน้า และการจัดหน้าให้เป็นหน้าคู่หรือหน้าคี่ก็ส่งผลกระทบต่อเนื้อเรื่องของเรื่องราวกับภาพประกอบภายในเล่ม

ในส่วนของ Dominic(2005) กล่าวว่า 40 ปีที่ผ่านมาของหนังสือภาพสำหรับเด็กในสหรัฐอเมริกา มาจนถึงยุคหลังสมัยใหม่ (Postmodern) ภาพประกอบของหนังสือภาพเกิดสภาวะที่เรียกว่า ภาพที่บิดเบือน (Pictorial turn) ด้วยเหตุที่ภาพประกอบ และนักวาดภาพประกอบ กลายเป็นที่สนใจของสังคมมากขึ้น ทำให้ภาพประกอบในหนังสือภาพที่ออกมาไม่ได้ถูกทำเพื่อเด็กซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายดั้งเดิมเพียงอย่างเดียวแล้ว กลับกลายขยายวงออกไปสู่ผู้คนในวัยที่หลากหลายมากขึ้น หนังสือภาพถูกสนับสนุนให้กลายเป็นงานศิลปะ (สำหรับผู้ใหญ่)มากขึ้น นักวาดภาพประกอบสนุกกับการทำงานที่มุ่งไปสู่วัยรุ่น ตลอดจนวัยผู้ใหญ่ โดยมีได้ใส่ใจกับเนื้อหาดั้งเดิมของหนังสือภาพ จากที่เคยสามารถอ่านเรื่องได้จากภาพประกอบ รูปแบบเหล่านั้นก็เริ่มลดลง

จากความคิดเห็นที่มีผู้ให้ไว้เกี่ยวกับการใช้ภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็กนั้น สามารถสรุปได้ว่า นอกจากภาพประกอบจะต้องมีความสอดคล้องกับประเภทของหนังสือและเนื้อเรื่องแล้ว สิ่งที่สำคัญคือต้องรู้ว่าภาพประกอบจะส่งผลกระทบต่อเด็กอย่างไร นักวาดภาพประกอบต้องเข้าใจสิ่งที่เด็กสามารถเข้าใจและสิ่งที่เด็กกำลังทำความเข้าใจตลอดจนเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก

3.7 คุณสมบัติของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก

ได้มีผู้กล่าวถึงคุณสมบัติของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กอันเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการสร้างภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน ดังนี้

Smith (1984) อ้างถึงใน(Eubanks , 1999)กล่าวถึงคุณสมบัติของภาพประกอบสำหรับหนังสือสำหรับเด็กที่ดี แบ่งได้ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างภาพ
2. ความต่อเนื่องของภาพประกอบในแต่ละหน้า
3. การวางองค์ประกอบของภาพ
4. ภาพประกอบกับเนื้อเรื่อง
5. การใช้สีในภาพประกอบ
6. ภาพประกอบกับข้อความ

Grenfell (1992) กล่าวถึงเกณฑ์ของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กที่ดีที่เป็นไปตาม ทฤษฎีเกสตอลท์

1. ภาพที่มีเอกลักษณ์และความสอดคล้อง กลมกลืน
2. รูปทรงและพื้นหลังของภาพมีความสัมพันธ์กัน (ภาพหลักและภาพรอง)
3. รูปทรง ขนาดและสีมีความสม่ำเสมอตลอดทั้งภาพ(ทั้งเรื่อง)
4. ภาพมีองค์ประกอบที่สมดุล
5. ภาพสื่อให้ง่ายแก่การเข้าใจ
6. ความต่อเนื่องของทุกส่วนประกอบในภาพชัดเจน
7. ภาพมีความต่อเนื่องไม่รุ่งรังยากแก่การมองและเข้าใจ

ภาพประกอบที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการของศิลปินนั้นมีความสำคัญในการที่จะกระตุ้นจินตนาการของเด็กให้พัฒนาออกไปได้อีกและเติบโตกลายเป็นความคิดสร้างสรรค์ของเด็กเอง ทาดาชิ มัตซึอิ (1997), แพลและเรียบเรียง โดย พรอนงค์ นิยมคำ (2547) กล่าวถึงคุณสมบัติของภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็กที่ดีนั้น ต้องเป็นภาพที่เล่าเรื่องได้ สามารถดูภาพประกอบโดยไม่อ่านคำบรรยายก็สามารถเข้าใจ โครงเรื่องได้ทั้งหมด ศิลปินผู้วาดภาพประกอบที่ดีจะเน้นรายละเอียดของภาพแม้ว่าจะไม่มีคำบรรยายระบุไว้ก็ตาม ศิลปินสามารถส่งภาษาถึงเด็กด้วยภาพประกอบได้ ซึ่งเด็กจะชื่นชอบหนังสือที่ภาพประกอบมีคุณสมบัติเช่นนี้มาก

สมาพันธ์องค์กรเพื่อพัฒนาหนังสือและการอ่าน (2542) ได้ให้เกณฑ์ในการพิจารณาหนังสือดีสำหรับเด็กและเยาวชน จากโครงการคัดสรรหนังสือดีสำหรับเด็กและเยาวชน ได้ระบุคุณสมบัติด้านภาพประกอบและรูปแบบหนังสือสำหรับเด็กระดับอายุ 0- 8 ปี ดังนี้

1. ออกแบบการจัดวางส่วนประกอบต่างๆลงในหน้าหนังสือได้ดีและช่วยเสริมจินตนาการเด็ก
2. ภาพมีขนาดใหญ่และสวยงามดึงดูดใจให้อยากดู

3. สัดส่วน ภาพมากกว่าครึ่งของรูปเล่มหรือเนื้อเรื่อง
4. คำอธิบายมีน้อยหรืออาจไม่มีเลย แต่สื่อความได้เหมาะสม
5. ภาพวาดสวยงามหลายเส้นไม่ซับซ้อนจนยากแก่การเข้าใจ
6. ภาพสวยงามเหมาะสมกับวัยของเด็ก
7. การใช้โทนสีมีความสอดคล้องกับวัยของเด็ก นำไปสู่การส่งเสริม

จินตนาการของเด็ก

8. รูปเล่มมีความคงทน การเข้าเล่มแข็งแรง
9. ขนาดมีความเหมาะสมกับการใช้งาน
10. มีความปลอดภัย เช่น กระดาษไม่บางหรือคมจนบาดมือเด็ก
11. การพิมพ์มีความชัดเจนอ่านง่าย

Banta (2004) ได้ให้ข้อสังเกตในการเรียนรู้และสังเกตส่วนประกอบของลักษณะที่ปรากฏในหนังสือภาพ (picture books) ที่มีลักษณะที่ดีได้อย่างไรให้สังเกตดังนี้

1. การจัดวางองค์ประกอบและการออกแบบ
2. การใช้โทนสีได้สอดคล้องกับเนื้อเรื่องหรือรูปแบบทางวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในเนื้อเรื่อง
3. ภาพประกอบสามารถขยายความในเนื้อหาหลักของเรื่องออกไปได้
4. ภาพประกอบสามารถทำให้ผู้อ่านเรียนรู้เชื่อมโยงไปสู่ผลงานศิลปะอื่นๆได้
5. เทคนิคในการสร้างภาพประกอบที่เลือกมาใช้เน้นออกแบบสามารถใช้ได้อย่างดี
6. คุณลักษณะเฉพาะของวัสดุที่เลือกมาใช้สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง
7. เป็นภาพประกอบที่สามารถให้ความรู้ในเชิงการเรียนรู้ศิลปะในภาคปฏิบัติได้ดี
8. เป็นหนังสือที่โดดเด่นและแตกต่างจากที่มีมา
9. ให้ความรู้ที่เป็นพื้นฐานของประวัติศาสตร์ศิลป์ได้
10. เราต้องรู้จักประวัติศาสตร์ของหนังสือภาพประกอบ
11. ศึกษาจากหนังสือศิลปะที่มีภาพประกอบ
12. ติดตามความคิดเห็นของนักวาดภาพประกอบที่มีต่อผลงานของเขาเอง

จากความคิดเห็นข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า คุณสมบัติของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก นั้นมีดังนี้

1. เทคนิคและรูปแบบทางศิลปะที่เลือกมาใช้มีความเหมาะสมกับวัยและพัฒนาการของเด็กและสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง

- เรื่อง
2. การเลือกใช้สีนอกจากจะสอดคล้องกับเรื่องแล้วยังต้องสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง
  3. ภาพประกอบต้องเป็นส่วนหนึ่งของการเล่าเรื่อง ภาพนั้นต้องขยายบรรยากาศและความเข้าใจในเนื้อเรื่อง
  4. รายละเอียดในภาพประกอบเป็นส่วนสำคัญที่เด็กจะสังเกตเห็น
  5. ช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทางศิลปะทั้งในด้านศิลปะปฏิบัติและด้านสุนทรียภาพ
  6. ภาพประกอบเป็นแหล่งเรียนรู้การใช้สัญลักษณ์ทางศิลปะให้แก่เด็ก
  7. ภาพประกอบมีความต่อเนื่องในด้านคุณภาพของการออกแบบ ตัวละคร และเทคนิคตลอดทั้งเล่ม
  8. ภาพประกอบต้องมีความสอดคล้องกับข้อความที่บรรยายเนื้อเรื่อง
  9. การจัดองค์ประกอบของภาพและข้อความมีความกลมกลืนตลอดทั้งเล่ม
  10. ภาพประกอบแสดงให้เห็นเป็นเอกลักษณ์ของนักวาดภาพประกอบ

4. แนวทางการออกแบบภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก

การออกแบบ เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กนั้นสมบูรณ์พร้อมทั้งในการสื่อสารเนื้อเรื่องและความสวยงาม ตลอดจนสร้างความประทับใจที่เกิดขึ้นแก่ผู้อ่าน มีผู้ที่ได้กล่าวถึงความหมายของการออกแบบไว้ดังนี้ Feldman (1967) ได้กล่าวถึงความหมายของการออกแบบไว้ใน Art As Image And Idea ว่า การออกแบบเป็นกระบวนการพื้นฐานในการสร้างสรรค์งานศิลปะทุกประเภท โดยการนำทัศนธาตุทางศิลปะมาประกอบกันให้เกิดขึ้น ส่วนของ มาโนช กงกชนันท์ (2538) กล่าวว่า การออกแบบ หมายถึง กระบวนการสร้างสรรค์ประเภทหนึ่งของมนุษย์ โดยมีทัศนธาตุและลักษณะของทัศนธาตุเป็นองค์ประกอบ ใช้ทฤษฎีต่างๆเป็นแนวทางและใช้วัสดุ นานาชนิดเป็นวัตถุดิบในการสร้างสรรค์ และ ปิยะชาติ แสงอรุณ (2545) ได้ให้ความหมาย การออกแบบ หมายถึง การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ที่เริ่มจากความคิดเชิงวิเคราะห์จากการประมวลข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบ และสังเคราะห์เป็นกรอบความคิดที่เข้าใจครอบคลุมชัดเจน เพื่อสร้างสรรค์การออกแบบที่ตรงตามวัตถุประสงค์ที่มีประสิทธิภาพอย่างมีคุณค่า ในส่วนของ ชาญศิลป์ กิตติโชติพาณิชย์ (2544) กล่าวว่า การออกแบบ หมายถึง การใช้ความรู้ ประสบการณ์ด้านหลักการศิลปะในการแก้ปัญหา ผ่านทางกระบวนการทางการออกแบบ เพื่อให้เกิดประโยชน์และความงาม ซึ่งนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งเอาไว้

จากที่มีผู้ที่ได้ให้ความหมายของการออกแบบไว้ สามารถสรุปได้ว่า การออกแบบ หมายถึง กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะที่มีความเป็นระบบและขั้นตอน จากประสบการณ์ และข้อที่ครอบคลุมเพื่อแก้ปัญหาในการออกแบบให้ลุล่วงไปได้

ความสำคัญของการออกแบบภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก นั้นมีความสำคัญต่อการเรียนรู้และความเข้าใจต่อหนังสือและเนื้อเรื่องของเด็ก ดังที่มีผู้ได้ให้ความคิดเห็นไว้ ดังนี้ Grenfell (1992) ได้กล่าวไว้ว่า หนังสือสำหรับเด็กนั้นล้วนต้องพึ่งพาภาพประกอบในการช่วยให้เสริมทักษะการตีความหรือช่วยขยายข้อความหรือการเล่นคำที่สอดคล้องกับภาพประกอบ จากการเริ่มต้นที่หนังสือใช้ภาพประกอบเพียงเพื่อการตกแต่งหนังสือและมีส่วนช่วยเสริมเนื้อเรื่องให้สมบูรณ์ขึ้นเท่านั้น ในปัจจุบัน ภาพประกอบยังมีส่วนช่วยอธิบายอารมณ์ความรู้สึกที่มากกว่าตัวหนังสือจะบรรยายได้ ดังนั้นภาพประกอบจึงเป็นส่วนหนึ่งของหนังสือที่ขาดไม่ได้ถึงแม้ว่าภาพจะไม่ครอบคลุมเนื้อหาและเหตุการณ์ทั้งหมดในเนื้อเรื่องก็ตามและยังมีฐานะเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องด้วย ในส่วนของ Cummine (1992) กล่าวว่าหนังสือสำหรับเด็กนั้นมีเรื่องราวที่หลากหลายไม่น้อยไปกว่าหนังสือของผู้ใหญ่ แต่การสื่อสารสู่เด็กนั้นมีข้อจำกัด ภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็กจึงมีความสำคัญมากที่จะทำหน้าที่เล่ารายละเอียดที่ตัวอักษรไม่สามารถบรรยายได้ไม่ว่าข้อจำกัดนั้นจะเกิดจากข้อจำกัดของภาษาหรือข้อจำกัดของวัฒนธรรมก็ตาม การออกแบบภาพประกอบหนังสือให้เด็กที่มีข้อจำกัดในการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญที่นักวาดภาพประกอบต้องตระหนักว่าจะออกแบบออกแบบอย่างไรเพื่อให้เด็กสามารถเข้าใจได้ สอดคล้องกับ สมาคมไทสร้างสรรค์ (2550) กล่าวว่า ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กนั้น ช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจและสามารถเชื่อมโยงเนื้อเรื่องที่ปรากฏในหนังสือ เด็กสามารถอ่านภาพแทนตัวอักษรได้ ภาพประกอบที่ดีนั้นสามารถช่วยให้เด็กสื่อสารกับเนื้อเรื่องได้

จากที่มีผู้ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของการออกแบบภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก สามารถสรุปได้ว่า การออกแบบภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กมีความสำคัญ เนื่องจากภาพประกอบนั้นช่วยให้เด็กสามารถเข้าใจเนื้อเรื่องและเชื่อมโยงภาษาและภาพเข้าด้วยกัน เป็นการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กทางหนึ่ง การออกแบบจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงวัยและพัฒนาการของเด็ก เพื่อให้ภาพประกอบนั้นช่วยพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กได้

4.1 การออกแบบภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก

การออกแบบภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กมีความแตกต่างกับการออกแบบภาพประกอบโดยทั่วไปและมีลักษณะเฉพาะ โดยที่มีผู้ได้ให้ความหมายของการออกแบบภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก ไว้ดังนี้

Salisbury (2004) กล่าวถึงความสำคัญของการออกแบบภาพประกอบซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดแนวทางในการออกแบบภาพประกอบที่สามารถสื่อความหมาย และส่งเสริมจินตนาการ ได้สมบูรณ์ ตรงตามเนื้อหาและกลุ่มเป้าหมายของหนังสือ ส่วนของวัฒนะ จูฑะวิภาค (2527) กล่าวว่า การออกแบบภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กต้องคำนึงถึง ลักษณะของภาพที่เด็กชอบ รูปแบบและเทคนิค การสร้างสรรค์ภาพ สีที่ใช้ในการออกแบบ ขนาดของภาพที่ใหญ่และชัดเจน อารมณ์ของภาพเป็นส่วนสำคัญ สำหรับ เกริก ยूनพันธ์ (2542) ได้กล่าวถึงแนวทางการออกแบบภาพประกอบไว้ว่า เป็นแนวทางที่ทำให้การออกแบบภาพประกอบนั้นมีความสอดคล้องกับเนื้อหาของหนังสือด้วยการใช้หลักศิลปะตลอดจนรูปแบบและเทคนิคต่างๆทางศิลปะในการสื่อสารผ่านภาพประกอบ โดยคำนึงถึงพัฒนาการของผู้อ่านและจุดมุ่งหมายของผู้จัดทำหนังสือ ตลอดจนเพิ่มความน่าสนใจให้กับหนังสือ และ ผดุง พรหมมูล (2547) ได้กล่าวถึงการออกแบบภาพประกอบสำหรับเด็กนั้น ต้องคำนึงถึง วัย วุฒิภาวะ และความสามารถในการรับรู้ของเด็ก ตลอดจนพัฒนาการในด้านต่างๆของเด็กแต่ละวัย เพื่อให้การออกแบบภาพประกอบตลอดจนการเลือกใช้เทคนิคและรูปแบบของภาพประกอบที่สัมพันธ์กับพัฒนาการเด็กในแต่ละช่วงวัย

จากที่มีผู้ได้ให้ความหมายของการออกแบบภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก สามารถสรุปความหมายของ การออกแบบภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก หมายถึง แนวความคิดที่ใช้เป็นกรอบในการออกแบบ โดยประมวลข้อมูลเกี่ยวข้องและนำมาเป็นแนวทาง ในการสร้างสรรค์ภาพประกอบขึ้น โดยมีหลักการออกแบบอันประกอบด้วย ด้านวัตถุประสงค์ ด้านเนื้อเรื่อง ด้านของลักษณะของหนังสือสำหรับเด็ก ด้านส่วนประกอบในการออกแบบ ด้านการจัดหน้าและรูปเล่ม

4.2 แนวทางการออกแบบภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก

จากรวบรวมแนวทางในการออกแบบหนังสือสำหรับเด็กจาก Feldman (1967) Sipe (2001) วัฒนะ จูฑะวิภาค (2527) จินตนา ไบกาชุยและภิญญาพร นิตยะประภา (2534) และ Sibley (2005) สามารถสรุปเป็นแนวทางการออกแบบหนังสือสำหรับเด็กที่ประกอบไปด้วย ด้านวัตถุประสงค์ ด้านเนื้อเรื่อง ด้านส่วนประกอบของหนังสือ คีสนส่วนประกอบของภาพประกอบ ด้านการจัดหน้าและรูปเล่ม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.2.1 ด้านวัตถุประสงค์ (Objective of the Design) เป้าหมายของการออกแบบภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กที่เป็นความคิดรวบยอดหลักที่ส่งผลต่อการออกแบบภาพประกอบ ส่วนประกอบทั้งหมดของหนังสือ การจัดวางองค์ประกอบของภาพและภาพรวมของหนังสือที่ส่งผลต่อส่วนประกอบของเนื้อเรื่องด้วย วัตถุประสงค์ในการออกแบบภาพประกอบสำหรับเด็กสามารถแบ่งออกได้เป็น

1. เพื่อให้ภาพประกอบนั้นมีความสัมพันธ์ กับเนื้อหาหรือเนื้อเรื่อง
2. เพื่อให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กแต่ละช่วงวัยต่างๆ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการ กำหนดรูปแบบและเทคนิคตลอดจนกระบวนการออกแบบภาพประกอบ
3. เพื่อให้ นักวาดภาพประกอบจะต้องศึกษาเรื่องที่จะต้องวาดภาพประกอบให้เข้าใจอย่าง ถ่องแท้ จนเกิดแง่มุมต่างๆที่จะวาดภาพประกอบที่เหมาะสมกับเนื้อเรื่องที่จะทำ
4. เพื่อให้ นักวาดภาพประกอบได้ศึกษารวมชาติต่างๆไปของทุกสิ่งรอบๆตัว เช่น สังเกต ว่าเวลากลางวันสีที่ปรากฏเป็นเช่นไร เวลากลางคืนสีที่ปรากฏเป็นเช่นไร สังเกตโครงสร้างของใบ หน้าเด็กและผู้ใหญ่แตกต่างกันอย่างไรซึ่งตรงกันกับความคิดเห็นของ ธวัช ตราชู (2531) ที่กล่าวไว้ ว่า ก่อนการสร้างภาพประกอบทุกภาพทั้งภาพวัตถุและภาพของสถานที่หรือบุคคลก็ตามควรหาข้อ เท็จจริงก่อน หรือหลักฐานที่แน่นอนและถูกต้อง โดยเฉพาะภาพที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ และจำ เป็นที่นักวาดภาพประกอบจำเป็นต้องเรียนรู้พื้นฐานทางศิลปะ (Element) ได้แก่ ส่วนประกอบต่างๆ ของศิลปะ เช่น เส้น สี ที่ว่าง รูปร่างและรูปทรง พื้นผิว เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิด ความรู้สึกต่างๆ ได้

Grenfell (1992) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการออกแบบภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก ไว้ดังนี้ว่า

1. เพื่อเป็น โครงสร้างพื้นฐานที่จะสามารถพัฒนาภาพประกอบหนังสือภาพสำหรับเด็ก
2. เพื่อให้ภาพประกอบและเนื้อเรื่องมีความสอดคล้องกันอันจะก่อให้เกิดความเข้าใจในแนว คิดของหนังสือที่ต้องการนำเสนอ
3. ให้นักวาดนักวาดภาพประกอบกำหนดวิธีการที่นำไปสู่การสร้างภาพประกอบหนังสือ สำหรับเด็กที่มีคุณค่า สามารถส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการของเด็กได้
4. เพื่อก่อให้เกิดคุณค่าทางสุนทรียภาพ
5. เพื่อนำเสนอคุณค่าทางวัฒนธรรม อันจะทำให้งานภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กเป็น ดั่งงานศิลปะ

จากที่มีผู้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการออกแบบภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก นั้น สามารถสรุปได้ว่า วัตถุประสงค์เป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการกำหนดทิศทางการออกแบบทั้งในส่วน ของเนื้อเรื่องและภาพประกอบ รวมไปถึงการเลือกใช้ข้อมูลใดบ้างที่จะนำมาใช้ในการออกแบบ ภาพประกอบเพื่อให้บรรลุผลที่ต้องการให้เกิด และเป็นภาพลักษณ์ที่ชัดเจนของภาพประกอบนั้นๆ

4.2.2 ด้านเนื้อเรื่อง (The Story) เนื้อเรื่องนั้นส่งผลต่อภาพประกอบโดยตรง แม้ว่าจะไม่ ปรากฏคำบรรยายแต่เนื้อเรื่องก็กำหนดทิศทางของการออกแบบภาพประกอบ เพื่อให้สอดคล้องกับ การดำเนินเรื่องและภาพรวมของเรื่องทั้งหมด ส่วนประกอบที่สำคัญของเนื้อเรื่อง มีดังนี้

แก่นเรื่อง (Theme) บันลือ พฤกษ์วัน (2536) กล่าวว่า เมื่อเด็กอ่านเรื่องแล้วได้แนวคิดอะไรบ้างสิ่งที่ผู้เขียนต้องการสื่อ นั้น เรียกว่า แก่นเรื่อง แต่ต้องไม่สอนเด็กผ่านเรื่องราวที่ตรงไปตรงมาเกินไป มักจะทำให้เกิดเรื่องราวในลักษณะสอนเป็นอุทาหรณ์ซึ่งมักจะทำให้เด็กชื่นชอบมากกว่าสิ่งเหล่านี้คือแก่นเรื่อง วิริยะ สิริสิงห (2537) เรื่องทุกเรื่องต้องมีแก่นของเรื่องซึ่งทำหน้าที่เป็นแนวคิดแกนกลางในการเขียนเรื่องสามารถแบ่งออกเป็น 4 ชนิด คือ

1. แก่นเรื่องแสดงทัศนคติ คือแนวคิดที่ผู้เขียนมุ่งเสนอหรือแสดงทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
2. แก่นเรื่องแสดงอารมณ์ คือ แนวคิดที่ผู้เขียนมุ่งแสดงอารมณ์และความรู้สึกของตัวละคร
3. แก่นเรื่องแสดงพฤติกรรม คือแนวคิดที่ผู้เขียนมุ่งเสนอพฤติกรรมของตัวละคร และพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในเรื่อง
4. แก่นเรื่องที่แสดงสภาพและเหตุการณ์ คือแนวคิดที่มุ่งเสนอสภาพที่ปรากฏและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวละคร

แก่นของเรื่องนั้นสามารถผู้เขียนได้มาจากการสะสมประสบการณ์ในการอ่านมาก ดูมาก ฟังมากก็สามารถได้แนวคิดของแก่นเรื่องได้ แก่นเรื่องนั้นเป็นสาระสำคัญของเรื่องที่มุ่งให้ผู้อ่านรับสารไป อีกวิธีหนึ่งในการหาแก่นเรื่องสำหรับหนังสือสำหรับเด็ก คือ การศึกษาเนื้อหาวิชาต่างๆ ที่เด็กต้องศึกษา หรือสาระการเรียนรู้หมวดต่างๆ ก็สามารถนำมาเป็นแนวทางในการหาแก่นเรื่องของหนังสือสำหรับเด็กได้

โครงเรื่อง (Plot) เมื่อได้แก่นเรื่องแล้วก็นำมาผูกเป็นเรื่องราวที่เรียกว่า โครงเรื่อง คือการดำเนินเรื่องโดยเขียนตามรูปแบบที่เลือกไว้ โดยอาจจะแบ่งเป็นบทหรือเขียนต่อกันไปตลอดจนจบเรื่องก็ได้ ซึ่งก็จะมีจุดสำคัญดังนี้ คือมีบทนำตามด้วยจุดสนใจกลางเรื่อง และจุดสรุปสุดท้ายนอกจากนี้ควรคำนึงถึงการใช้คำของตัวละคร การใช้สำนวนในประโยคที่ควรมีความชัดเจน

จิตตนา ไบกาชุย (2534) กล่าวว่า โครงเรื่องนั้นทำให้การเขียนเรื่องมีลำดับขั้นตอน ไม่วกไปวนมา โครงเรื่องนี้ครอบคลุมถึงจำนวนหน้า จำนวนหัวข้อเรื่อง ความยาว ความสั้นของแต่ละหัวข้อเรื่อง ความสั้นความยาวของแต่ละย่อหน้า เพื่อที่จะนำไปสู่การจัดรูปแบบและการจัดทำภาพประกอบ การวางโครงเรื่องมีขั้นตอนดังนี้ จัดทำหัวข้อย่อๆ เพื่อให้เห็นขอบข่ายที่ชัดเจนตลอดทั้งเรื่อง กำหนดแก่นของเรื่อง (Theme) แก่นของเรื่องควรวางให้ชัดเจน ว่า เรื่องอะไร ใครทำอะไร ทำที่ไหน ทำแล้วมีผลอย่างไร เป็นต้น โดยอาจนำแก่นเรื่องมาเขียนสรุปย่อๆ จากต้นจนจบเรื่องดูก่อนก็ได้

บันทึก พฤกษ์วัน (2536) โครงเรื่อง หมายถึง การวางลำดับ ของการดำเนินเรื่อง ซึ่งผู้ เป็นเงื่อนไข ปม ปัญหา หรืออุปสรรค ที่ทำให้ตัวเอกต้องประสบปัญหาต้องครุ่นคิด หาทางคลี่คลายปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ ปมของเรื่องหรืออุปสรรคของตัวละคร จะเร้าให้เด็กเกิดความตื่นเต้น กระตุ้นให้อยากติดตามเนื้อเรื่องต่อไป แต่ควรมีความสมเหตุสมผล ถ้าเป็นเด็กเล็ก เงื่อนไขของเรื่องควรง่ายและคลี่คลายรวดเร็ว จึงจะเหมาะสมสำหรับเด็กเล็กๆ อุปสรรคของเรื่องมักมีลักษณะ เช่นนี้

1. อุปสรรคอันเกิดแต่ธรรมชาติ
2. อุปสรรคอันเกิดแต่การแข่งขันแก่งแย่ง
3. อุปสรรคอันเกิดจากความสามารถที่มีจำกัด
4. อุปสรรคอันเกิดจากขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม
5. อุปสรรคอันเกิดจากการประทุติที่เป็นโทษ

ตัวละคร(Character) บันทึก พฤกษ์วัน(2536) ตัวละครเป็นตัวละครที่แสดงพฤติกรรมออกมาตามลักษณะนิสัย ไปตามลักษณะเหตุการณ์ สภาพแวดล้อมอันเกี่ยวเนื่องกับ โครงเรื่อง ตัวละคร จะประกอบด้วยตัวเอกและตัวประกอบ ซึ่งควรคำนึงถึงในการกำหนดบุคลิกของตัวละครดังนี้

1. ลักษณะนิสัยของตัวละครสอดคล้องกับแก่นของเรื่องอย่างไร
2. พฤติกรรมของตัวละครให้คุณค่าต่อเนื้อเรื่องและผู้อ่านอย่างไรบ้าง
3. ความสม่ำเสมอของบุคลิกตัวละครตลอดทั้งเรื่อง

วิริยะ สิริสิงห (2537) กล่าวว่าตัวละครในหนังสือสำหรับเด็ก นั้นตัวเอกในเรื่องต้องมี ลักษณะของความเป็นเด็ก มีความใกล้เคียงของวัยหรือวิถีคิด หรืออาจสูงวัยกว่าผู้อ่านเล็กน้อย ใน เรื่องสำหรับเด็กจำเป็นต้องมีตัวละครที่มีความสามารถในการคลี่คลายปัญหา หรือเข้ามาช่วย ตัวเอกหาทางแก้ปัญหา

ฉาก (Setting) บันทึก พฤกษ์วัน(2536) กล่าวว่า ฉาก คือ การลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ตามเนื้อเรื่อง โดยแบ่งเป็นตอนๆ แต่ละตอนมีความต่อเนื่องกัน เกี่ยวเนื่องกับสภาพแวดล้อมของเหตุการณ์ตามเนื้อเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หรือสภาพแวดล้อมทางสังคมความเป็น อยู่ตามวัฒนธรรมของเนื้อเรื่องนั้น บรรยากาศก่อให้เกิดอารมณ์ร่วม(Sympathy) ซึ่งจะทำให้ผู้อ่าน เกิดความรู้สึกเหมือนว่าเข้าไปอยู่ในเหตุการณ์ที่กำลังดำเนินอยู่ ส่งผลให้เกิดอารมณ์ต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นความสะเทือนใจ คล้อยตาม โต้แย้ง หรือดีใจก็ตาม ลักษณะของบรรยากาศในเนื้อเรื่องควรมี คุณสมบัติดังนี้

4.1 การแบ่งฉาก แบ่งตอน ควรทำให้การเล่าเรื่องต่อเนื่องและราบรื่น กลมกลืนกัน

4.2 บรรยายฉากในเรื่องควรเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมที่เด็กคุ้นเคย เพื่อเปิดโอกาสให้เด็ก ๆ เรียนรู้เรื่องราวได้ง่ายขึ้น

4.3 เลือกบรรยายฉากที่น่าประทับใจมาเสนอแก่ผู้อ่าน

4.4 การบรรยายลักษณะของสภาพแวดล้อมเหตุการณ์ที่ส่งผลให้ความเข้าใจในเรื่องชัดเจนขึ้น

รูปแบบในการเขียน จิตตนา ไบคาซูยีและ ภิญญาพร นิตยะประภา (2534)กล่าวถึง การเขียนหนังสือสำหรับเด็กไว้ว่า นั้นทำได้ทั้งเป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง ตามความถนัดของผู้เขียน คำคล้องจองก็เป็นรูปแบบการเขียนที่เด็กชอบอ่าน

ก. ร้อยแก้ว เป็นรูปแบบการเขียนที่ปรากฏโดยทั่วไปมักพบมาในหนังสือสำหรับเด็ก ประเภทนิทาน สารคดีสำหรับเด็ก โดยมีทั้งการบรรยายเนื้อเรื่อง เหตุการณ์ คำพูด สลับกันไป ซึ่งคำบรรยายจะไม่มากนักมักมีความกระชับ และได้ใจความ ซึ่งเด็ก ๆ จะชอบมากและก็เหมาะสม หนังสือสำหรับเด็กประเภทนิทาน หรือหนังสือภาพสำหรับเด็ก ที่มีจำนวนหน้าเพียง 8- 16 หน้า และ 16- 32 หน้า

ลักษณะการเขียนร้อยแก้วในงานหนังสือสำหรับเด็ก

1. ต้องสร้างบุคลิกตัวละครให้เด่นชัด
2. ควรแทรกความเข้าใจต่างๆเช่น ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ตื่นเต้น หรือขบขัน เป็นต้น
3. ควรแทรกความรู้ หรือข้อคิดในการดำเนินชีวิต ไม่ใช่ในลักษณะที่ขัดเขียดและตรงจนเกินไป

4. สามารถเขียนแบบประ โยคสั้นๆแบบเขียนพรรณนาโวหาร หรือเขียนแบบบรรยายโวหารสลับกันไป หรือจะเป็นบทละครที่มีบทสนทนาโต้ตอบ ก็ได้ตามความเหมาะสม

5. ประโยคที่ใช้ควรสั้นกระชับ ไม่ใช่ศัพท์ที่ยากเกินวัยของเด็ก

ข. ร้อยกรอง เป็นรูปแบบการเขียนที่เด็กเล็กชอบมากเนื่องจาก มีคำคล้องจอง มีคำสัมผัส เนื่องจากพออ่านแล้วจะมีจังหวะเหมือนเสียงดนตรี มีความไพเราะ ทำให้เด็กเกิดความเพลิดเพลินสนุกสนาน ร้อยกรองสำหรับเด็กระดับประถมศึกษาตอนต้น ก็มีลักษณะดังนี้คือ

1. คำกลอน หรือคำประพันธ์ต่างๆที่ไม่ใช่คำศัพท์ที่ยากเกินวัย เช่น กลอนสี่ หรือเพลงสำหรับเด็ก เป็นต้น

2. การดำเนินเรื่องและบุคลิกของตัวละครต้องเด่นชัด

3. การใช้ฉันทะลักษณ์ ต้องถูกต้องตามแบบฉบับ และหลักเกณฑ์ของการแต่งปรีอกรอง หรือกวีนิพนธ์สำหรับเด็ก

4. หลีกเลี่ยงการนำเสนอเรื่องราวที่เป็นปรัชญาสำหรับผู้ใหญ่

บท(Script) วิริยะ สิริสิงห (2537) บท หมายถึงบทพูดของตัวละครที่ได้ตอบกันในเรื่อง เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้หนังสือมีความน่าอ่านมากกว่าแค่มีบทบรรยายเพียงอย่างเดียว บทสนทนาของตัวละครที่ดีประกอบด้วยคุณสมบัติดังนี้

1. บทสนทนามีความสมจริง คือ สร้างบทสนทนาที่สอดคล้องกับนิสัยของตัวละคร
2. บทสนทนาช่วยโยกการดำเนินเรื่อง แทนคำบรรยายเพื่อให้เรื่องดำเนินต่อไปได้
3. บทสนทนาช่วยให้ผู้อ่านรู้จักบุคลิก นิสัย อารมณ์ ของตัวละคร
4. บทสนทนาช่วยให้เรื่องมีชีวิตชีวา มีความคมคาย หรือแทรกอารมณ์ขัน

สัญลักษณ์(Symbolism) ในส่วนของสัญลักษณ์ และการเปรียบเทียบ นั้นใช้ในการแทนความหมายของบรรยากาศและตัวละครสู่การออกแบบภาพประกอบ ซึ่งหนังสือภาพมักจะแนวคิดที่ต้องการนำเสนอในเรื่องราวหรือตัวละคร ผู้แต่งและนักวาดภาพประกอบเข้าใจตรงกันถึงสาเหตุของการแทนค่าคุณสมบัติหรือลักษณะต่างๆ สู่การออกแบบตัวละคร และฉากที่ปรากฏในเรื่อง ตลอดจนต้องคำนึงถึงวัยของผู้อ่านด้วยว่าจะสามารถเข้าใจแก่นของเรื่องได้อย่างไร ตัวอย่างของ Max ในเรื่องดินแดนแห่งเจ้าตัวร้าย (*Where the Wild Things Are*) ที่ต้องการสื่อแก่ผู้อ่านเพื่อเชื่อมโยงความคิดของจินตนาการของตัวเองของเรื่องสู่ผู้อ่าน ภาพประกอบมีความสำคัญที่จะสร้างความรู้สึกร่วมและเข้าใจในเรื่องราวที่กำลังดำเนินไป

Nodleman (1996)อ้างถึงใน Moni(2005) ได้ให้ลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างภาพประกอบและข้อความในหนังสือสำหรับเด็ก ดังนี้

ในหนังสือสำหรับเด็กนั้นข้อความก็ส่งผลต่อความหมายของภาพประกอบและในทางกลับกันภาพประกอบก็ส่งผลต่อนัยยะของข้อความเช่นกัน ซึ่งทั้งภาพและข้อความก็เป็นทั้งส่วนขยายความหมายของสัญลักษณ์และตัวของภาพและข้อความก็เป็นเสมือนสัญลักษณ์เช่นกัน เมื่อเราอ่านหนังสือ เราอาจเปิดย้อนไปย้อนมาเพื่อค้นหารายละเอียดที่พลาดไปจากการดูครั้งแรก การซ่อนภาพหรือสัญลักษณ์ในภาพประกอบนั้นเป็นทั้งการค้นหาและกุญแจไขปริศนาในเนื้อเรื่อง ทำให้หนังสือนั้นมีความน่าสนใจและเป็นคุณสมบัติของหนังสือที่สามารถย้อนนำมาอ่านได้อีกหลายครั้ง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดของส่วนประกอบของเนื้อเรื่อง สามารถสรุปเนื้อเรื่องได้สอดคล้องกับ Nikolajeva และ Scott (2000) อ้างถึงใน Moni(2005) ซึ่งได้ให้เกณฑ์ในการพิจารณาสำหรับโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างภาพประกอบกับข้อความในหนังสือสำหรับเด็ก 3 ด้าน ได้แก่

1. ความเป็นส่วนประกอบซึ่งกันและกันในการสื่อสารเรื่องราว
2. ภาพและข้อความนั้นสื่อสารเพื่อความหมายเดียวกัน
3. ภาพและข้อความต้องไม่ขัดแย้งกัน โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร เพราะจะทำให้ความเข้าใจในประเด็นที่ต้องการสื่อสารคลาดเคลื่อน

4.2.3 ด้านส่วนประกอบของหนังสือสำหรับเด็ก

ลักษณะทางกายภาพของหนังสือสำหรับเด็กนั้นส่งผลต่อการออกแบบภาพประกอบและเชื่อมโยงสู่เนื้อเรื่อง ทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งของการเล่าเรื่องด้วย ซึ่งได้มีผู้จำแนกส่วนประกอบของหนังสือสำหรับเด็กที่ส่งผลต่อการออกแบบ ไว้ดังนี้

Michiyoshi (2001) กล่าวว่าส่วนประกอบที่สำคัญสำหรับการออกแบบหนังสือจาก The Society of Publishing Arts ในปี 1985 มีดังนี้ ส่วนประกอบหลักประกอบด้วย ส่วนประกอบของเนื้อหา หลักศิลปะและหลักการออกแบบ วัสดุ กระบวนการผลิต(การพิมพ์ การเข้าเล่ม เป็นต้น) การตลาด คุณสมบัติที่เหมาะสมกับการอ่าน และ ความทนทานของหนังสือ ซึ่งเป็นพื้นฐานในการออกแบบหนังสือที่เหมาะสมกับการใช้งานและมีความสวยงาม

Sipe (2001) และ Sibley (2005) ได้จำแนกส่วนประกอบต่างๆของหนังสือสำหรับเด็กที่ส่งผลต่อการออกแบบและลักษณะ โดยรวมดังนี้

4.2.3.1 ขนาดและรูปร่าง (Size and Shape) การกำหนดขนาด และรูปร่างของหนังสือ Sipe (2001) ได้กล่าวถึง ที่มาของขนาดและรูปร่างของหนังสือแต่ละเล่มนั้นมาจาก การออกแบบ เพื่อให้สอดคล้องกับ การเล่าเรื่องผ่านภาพประกอบว่าต้องการให้ผู้อ่านได้เห็นมุมมองในลักษณะไหน ส่วนขนาดและรูปร่างของหนังสือสำหรับเด็กส่วนใหญ่ก็จะจะเป็นการเล่าเรื่องแบบแนวนอน เปิดด้านซ้าย ซึ่งส่งผลให้การเล่าเรื่องของภาพกับความต่อเนื่องของเรื่อง ซึ่งนักวาดภาพประกอบต้องเข้าใจทิศทางการมองและการกวาดสายตาของผู้อ่าน ว่าจุดเด่นของภาพในแต่ละหน้าหรือคู่หน้าควรอยู่บริเวณไหนเมื่อเปิดหนังสือขึ้นมา ซึ่งโดยทั่วไปคนจะมองหน้าด้านขวาก่อน ขนาดและรูปร่างของหนังสือ สำนักพิมพ์มักจะตัดสินใจว่าหนังสือควรจะมีขนาดและรูปร่างอย่างไรตามเนื้อเรื่องของหนังสือ แม้ว่าบางครั้งรูปร่างของหนังสืออาจไม่ใช่รูปร่างสี่เหลี่ยม เนื่องด้วยเป็นการออกแบบรูปเล่มที่สอดคล้องกับการดำเนินเรื่อง แต่กรณีเช่นนี้ต้องมีความจำเป็นจริงๆ เนื่องจากหากรูปเล่มที่แตกต่างจากปรกติก็หมายถึงต้นทุนในการผลิตที่เพิ่มขึ้นด้วย

รูปร่างของหนังสือสำหรับเด็กที่มีอยู่ในท้องตลาดในปัจจุบัน มีดังนี้

1. รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส
2. รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า

3. รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าวางตามขวาง ส่วนมากมักใช้กับหนังสือที่เสนอเรื่องราวเกี่ยวกับการเดินทาง
4. รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าวางแนวตั้ง มักใช้กับเนื้อเรื่องที่ตัวละครสูงใหญ่กว่าความเป็นจริง หรือมีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับความสูง
5. รูปทรงอิสระ รูปทรงของหนังสือตัดตามรูปทรงที่กำหนดไว้อาจเป็นภาพสัตว์ หรือสิ่งของเป็นต้น ที่เป็นตัวละครหลักหรือจุดเด่นของหนังสือ

นอกจากรูปที่เป็นทรงสี่เหลี่ยมและรูปทรงอิสระที่คุ้นเคยแล้วยังมีหนังสือที่มีรูปร่างที่แตกต่างออกไปอย่างที่ Berridge(1988) ได้แบ่งรูปแบบและลักษณะของหนังสือภาพสำหรับเด็กไว้ดังนี้

1. หนังสือสำหรับเด็กเล็ก (Baby Book) ที่มีขนาดเล็กและกระดาษที่ใช้มีความหนาและทนทาน มีจำนวนหน้า 6-12 หน้า

2. หนังสือ 3มิติ(Pop-ups)
3. หนังสือแบบพับทบแบบตัวZ (Zigzag books)
4. หนังสือชักภาพ(Flap books)
5. หนังสือครึ่งหน้า (Half-flap books)
6. หนังสือเจาะภาพ (Holes in page)
7. หนังสือสลับภาพ (Pictorial consequences)
8. หนังสือภาพที่มีเนื้อเรื่องยาว (Picture books with longer text)
9. หนังสือที่มีเนื้อเรื่องสั้น (Book with minimal text)
10. หนังสือภาพไม่มีคำบรรยาย (Wordless picture books)
11. หนังสือภาพเล่าเรื่องเป็นช่อง (Picture strip)

ขนาดของหนังสือสามารถกำหนดได้ตามความต้องการของผู้ผลิต แต่หากต้องการบริหารจัดการต้นทุนให้ประหยัด การคำนวณขนาดของหนังสือให้สอดคล้องกับขนาดกระดาษและการใช้งานจะช่วยให้ต้นทุนในการผลิตต่ำลงได้

จิตตนา ไบกาชุย (2534) รูปเล่มหนังสือสำหรับเด็ก มีขนาดพอเหมาะกับการถือของเด็ก น้ำหนักไม่มากนัก จำนวนหน้าของหนังสือสำหรับเด็กสามารถแบ่งได้ดังนี้

เด็กวัย 2 – 5 ขวบ จำนวนหน้าประมาณ 8 – 16 หน้า

เด็กวัย 6 – 11 ขวบ จำนวนหน้าประมาณ 16 – 32 หน้า

ขนาดของหนังสือส่งผลต่อต้นทุนพิมพ์ ถ้าขนาดของหนังสือไม่ได้มาตรฐานการตัดแบ่งกระดาษของโรงพิมพ์แล้ว จะทำให้ค่าใช้จ่ายสูงขึ้น ขนาดที่นิยมใช้กัน คือ

- ขนาด 8 หน้ายก (18.5 x 26 ซม.) แนวนอนหรือแนวตั้ง

- ขนาด 16 หน้ายก (13 x 18.5 ซม.) แนวนอนหรือแนวตั้ง

- ขนาด 16 หน้ายก (14.8 x 21 ซม.) แนวนอนหรือแนวตั้ง

ขนาดของหนังสือสำหรับเด็กประเภทหนังสือภาพ และหนังสือนิทานที่ใช้ภาพประกอบในการเล่าเรื่อง หรือพื้นที่ของภาพประกอบในหนึ่งพื้นที่ของหน้า คิดเป็นอัตราส่วน ประมาณ 90-100เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมด นั้นมีหลายขนาดไม่จำกัดลงไปขนาดใดขนาดหนึ่งอย่างชัดเจนเนื่องจากขึ้นอยู่กับกรอบแบบรูปเล่ม โดยรวมและการออกแบบการเล่าเรื่องผ่านภาพประกอบ แต่ก็มีขนาดที่นิยมใช้ ดังนี้

- ขนาด 12 หน้ายก (21 x 21 ซม.) แนวนอน รูปเล่มเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส จำนวน 24 หน้า รวมปกหน้าและหลัง

- ขนาด 16 หน้ายก (21 x 21 ซม.) แนวนอน รูปเล่มเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส จำนวน 32 หน้า รวมปกหน้าและหลัง

- ขนาด 12 หน้ายก (26.5 x 19 ซม.) แนวนอน รูปเล่มเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าจำนวน 24 หน้า รวมปกหน้าและหลัง

- ขนาด 16 หน้ายก (26.5 x 19 ซม.) แนวนอน รูปเล่มเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า จำนวน 32 หน้า รวมปกหน้าและหลัง

จำนวนหน้า ควรจัดให้มีจำนวนหน้าเป็นชุดลงตัวคือ 1 ยก เช่น จำนวน 8 หน้ายก จำนวนหน้าทั้งหมดต้องหาร 8 ได้ลงตัว (เช่น 160, 168, ...) หรือ จำนวน 12 หน้ายก จำนวนหน้าทั้งหมดต้องหาร 12 ได้ลงตัว (เช่น 144, 156, ...)

ขนาดของเล่มมีความสัมพันธ์กับการจัดหน้า (layout) ของหนังสือด้วย โดยเฉพาะหนังสือภาพประกอบสำหรับเด็ก ซึ่งภาพประกอบจะมีขนาดใหญ่ รูปเล่มของหนังสือจึงควรที่จะใหญ่ตามหากขนาดเล่มเล็กเกินไปก็ทำให้ลำบากต่อการมอง ซึ่งเด็ก ๆ นั้นชอบสังเกตรายละเอียดในภาพก็จะมองลำบาก

4.2.3.2 ปก (Cover) ปกหนังสือถือว่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของหนังสือ ที่จะทำให้นักอ่านตัดสินใจหยิบดู หรืออ่าน ภิญญาพร นิตยะประภา (2534) กล่าวถึงลักษณะของ ปกควรมีความชัดเจนในแง่ของการสื่อสารเนื้อหาของเรื่อง ภาพประกอบควรเชื่อมโยงกับ ภาพภายในเล่มได้ ชื่อเรื่องบนปกมีความเด่นชัด สามารถออกแบบตัวอักษรเป็นอักษรประดิษฐ์ได้เพื่อความสวยงามและความโดดเด่น แต่ไม่ควรออกแบบให้อ่านยากจนเกินไปไม่ว่าจะด้วยการใช้สีหรือลักษณะของเส้นที่ใช้ ปกสามารถออกแบบแต่เฉพาะด้านหน้าด้านเดียวก็ได้แต่ปัจจุบัน นิยมออกแบบทั้งปกหน้าและปกหลังให้สอดคล้องกันทั้งยังสามารถช่วยในการเล่าเรื่องข้างในได้ชัดเจนขึ้นอีกด้วย

Sipe (2001)กล่าวถึงการออกแบบปก(Cover design)ว่า ควรมีความทันสมัย ดึงดูดความสนใจของเด็กด้วยสีและตัวละครในเรื่องที่น่าสนใจ นักวาดภาพประกอบมีความจำเป็น ต้องอ่านเนื้อเรื่องให้เข้าใจ แล้วจึงลงมือออกแบบปก โดยอาศัยหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

1. เลือกเอาตอนที่สำคัญของเรื่องมาออกแบบเป็นปก และเอารายละเอียดที่สำคัญมาเป็น ส่วนประกอบ หรือออกแบบให้สอดคล้องกับชื่อเรื่อง

2. ถ้าเป็นหนังสือชุด ควรออกแบบปกให้มีความต่อเนื่องในด้านการใช้สีที่สอดคล้องกัน ตัวละครที่เป็นตัวหลักในเรื่องและตัวละครที่เพิ่มมาใหม่ ควรใช้การจัดหน้าแบบเดียวกันเพื่อให้รู้ ว่าเป็นหนังสือชุดเดียวกัน

3. การใช้สีในการออกแบบปก ควรเป็นสีโทนเดียวกับในเล่ม

4. รายละเอียดที่ปรากฏบนปกหน้า ควรมีชื่อเรื่องที่เด่นชัดเลือกใช้ตัวอักษรที่อ่านง่าย หาก เป็นตัวหนังสือประดิษฐ์ก็ควร ไม่ออกแบบให้อ่านยากเกินไป และควรใส่ชื่อผู้แต่ง และคนวาดภาพ ประกอบ ตรงมุมหนังสือมีชื่อสำนักพิมพ์ หากเป็นหนังสือได้รางวัลอาจทำเป็นสติ๊กเกอร์บอกที่มา ของรางวัลติดลงไปบริเวณที่ว่างที่ไม่ไปทับจุดสนใจของหนังสือ

5. ลักษณะของปกหนังสือ อาจเป็นปกแข็งหรือปกอ่อนก็ได้ตามแต่การกำหนดไว้เบื้องต้น ก่อนการผลิต ถ้าเป็นปกแข็งก็เหมาะสมกับการใช้งานที่ต้องเปิดดูซ้ำบ่อยๆ แต่ก็มีราคาที่สูงกว่าปก อ่อน แต่หากเป็นหนังสือสำหรับเด็กเล็กควรเป็นหนังสือปกแข็ง เพื่อความทนทาน แต่ควรระวัง เรื่องความปลอดภัยในการใช้ เช่น การตัดมุมมน (ก้นมุมแหลมคม) การใช้หมึกพิมพ์ที่เป็นหมึก ปลอดภัยที่ใช้สำหรับหนังสือเด็กเล็กโดยเฉพาะ (เด็กอาจนำเข้าปาก หรือการสัมผัสโดยตรง กับ ผิวหนัง) เป็นต้น

Sibley (2005)กล่าวถึงลักษณะของปกหนังสือสำหรับเด็กแบบต่างๆที่ส่งผลต่อการออกแบบ โดยสามารถแบ่งออกได้ ดังนี้

1. ปกหนังสือทั่วไป (Book Casing / Book Cover) เป็นปกจริงที่หุ้มตัวของหนังสืออาจ ออกแบบให้เป็นแบบเดียวกับปกหุ้ม หนังสือบางเล่มที่มีการออกแบบในทุกส่วนของหนังสืออาจ ออกแบบให้ปกหนังสือจริงต่างกับปกหุ้มแต่มีความสอดคล้องกันและเป็นส่วนหนึ่งของการเล่าเรื่อง หากพิจารณาการออกแบบภาพรวมของหนังสือในส่วนปกจริงอาจนำเอาโทนสี จากเครื่องแต่งกาย หรือบรรยากาศของเรื่องที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ของเรื่อง มาตกแต่งออกแบบเป็นลวดลายประดับ จัดวางแบบลายผ้า หรือแค่ตกแต่งบางส่วน อาจมีการออกแบบลักษณะดังนี้ ออกแบบในลักษณะ ของตราประทับพิมพ์ลงไปเป็นลายน้ำ หรือพิมพ์ให้สีเข้มกว่าตัวกระดาษสีพื้นเล็กน้อยเป็นลายจางๆ

2. ปกหุ้ม(Book Jacket / Dust jacket) เป็นแผ่นแยกออกจากตัวหนังสืออาจออกแบบให้ เหมือนกับปกจริงแต่ปกหุ้มสามารถถอดออกได้ หนังสือบางเล่มอาจมีปกจริงปกเดียว ไม่มีปกหุ้ม

บางเล่มเน้นการออกแบบเฉพาะที่ส่วนปกหุ้มมากกว่าปกจริง หรืออาจออกแบบให้แตกต่างกันก็ มีการเลือกใช้รูปทรงและสีในการออกแบบปกเพื่อดึงดูดความสนใจ

สิ่งสำคัญแต่ต้องคำนึงถึงรายละเอียดอื่นที่จะปรากฏบนปกหนังสือด้วย ได้แก่ ชื่อเรื่อง ชื่อผู้แต่ง ชื่อคนวาดภาพประกอบ คำโปรย การจัดกลุ่มอายุของผู้อ่าน หมายเลขสากลประจำหนังสือ ที่ปกหลัง ปกหนังสือก็เป็นเสมือนแผ่นโฆษณาที่หุ้มทั้งปกหน้าและปกหลัง หน้าที่หลักก็คือ

- ห่อหุ้มตัวของหนังสือ(ที่ไม่ใช่ตัวปกจริงที่ยึดหนังสือไว้ด้วยกัน)
- มีหน้าที่ดึงดูดสายตาเพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจและให้ข้อมูลที่สะท้อนแก่นของ เรื่องและจุดเด่นของหนังสือ

ก. ลักษณะของปกหน้าและปกหลังของหนังสือ

ปกหน้า ลักษณะของการออกแบบภาพประกอบบริเวณปกหน้า ภาพประกอบบนปกมีควรมีความสอดคล้องและเชื่อมโยงสู่เนื้อเรื่องภายในเล่มแต่ถ้าภาพปกซ้ำกับภาพภายในเล่มก็ทำให้ผู้อ่านคาดเดาเนื้อเรื่องได้จากภาพหน้าปก แต่ต้องระวังไม่ให้ไขว้เขวกับเนื้อเรื่อง ภาพประกอบบนปกควรมีความน่าสนใจดึงดูดใจให้เปิดดู อาจเลือกเหตุการณ์ที่น่าสนใจหรือสนุกที่สุดของเรื่องมานำเสนอเป็นภาพประกอบหน้าปก อย่างไรก็ตามภาพประกอบที่ใช้สำหรับหน้าปกต้องไม่ทำลายคุณค่าหรือสร้างความสับสนของหนังสือ อาจออกแบบภาพปกต่างหากแต่ใช้เทคนิคและรูปแบบเดียวกับเนื้อเรื่อง เพื่อความเชื่อมโยงกันแต่ปกควรออกแบบให้เห็นภาพรวมของเรื่องทั้งหมดหรือจุดเด่นของหนังสือ

ปกหลัง ปกหลังควรออกแบบหรือใช้ภาพประกอบที่สัมพันธ์กับปกหน้า อาจออกแบบให้ต่อเนื่องกับปกหน้าเป็นภาพเดียวกัน การออกแบบที่เหมาะสมช่วยให้เกิดเอกภาพของรูปเล่มของหนังสือ ภาพประกอบที่ใช้บนปกและภายในเล่มควรสอดคล้องกัน หนังสือสำหรับเด็กปกต้องแข็งแรงและปลอดภัยสำหรับการใช้งาน

ปกหุ้มทั้งเล่ม เป็นการออกแบบที่ใช้ภาพประกอบภาพเดียวยาวต่อเนื่องทั้งปกหน้าและปกหลัง

ส่วนพับหุ้มตัวหนังสือ (book flaps) อาจออกแบบให้เป็นภาพเดียวกับปกจริงแต่มีส่วนที่เป็นใบพับรองปกหนังสือ ส่วนใหญ่ใช้เป็นที่บอกเล่าประวัติผู้แต่ง หรือผู้วาดภาพประกอบ

สันปกหนังสือ เมื่อหนังสือถูกวางเอาสันปกหนังสือออกด้านนอก การออกแบบสันปกจึงมีความจำเป็น ที่จะต้องมีรายละเอียดบางอย่างระบุลงไป โดยทั่วไปที่สันปกก็จะปรากฏ ชื่อเรื่อง ชื่อผู้แต่ง สำนักพิมพ์ และบางครั้งก็จะมีชื่อคนวาดภาพประกอบ

จากที่กล่าวมาข้างต้น ปกหน้าและปกหลังของหนังสือเป็นส่วนที่สำคัญที่ทำหน้าที่เชิญชวนให้เปิดอ่าน เป็นส่วนที่สื่อสารกับผู้อ่านเป็นอันดับแรก ส่วนประกอบอื่นๆก็ส่งผลต่อการออกแบบตามลักษณะของหนังสือที่ต้องการนำเสนอ

ข. ส่วนประกอบที่เป็นหน้าแสดงรายละเอียดของหนังสือ เป็นส่วนประกอบที่มีหน้าที่ไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่องด้านในแต่เป็นส่วนหนึ่งที่ต้องออกแบบให้สอดคล้องกับภาพประกอบภายในเล่ม ได้แก่

ใบปะหน้า-หลัง (Endpapers)

ส่วนของใบปะหน้าและหลังว่า เป็นส่วนที่ยึดระหว่างตัวของหนังสือและปกเข้าด้วยกัน โดยใช้กาวเป็นตัวประสานเป็น Sibley (2005)กล่าวว่านอกจากใบปะหน้าส่วนประกอบที่ทำให้หนังสือมีความแข็งแรงยังส่งผลต่อความสวยงามของหนังสือ โดยมีแนวทางในการเลือกใช้ใบปะหน้า- หลัง ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1. ใบปะหน้า-หลังมักใช้กระดาษสีพื้น อาจมีการออกแบบให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง เช่นเป็น รูปแผนที่ หรือภาพของบรรยากาศหลักๆในเรื่อง เป็นต้น บ้างก็ใช้เป็นพื้นที่สำหรับการเผยแพร่ข้อมูลบางอย่าง
2. หนังสือบางเล่มอาจออกแบบให้เป็นส่วนหนึ่งของเนื้อเรื่องแม้จะไม่ใช่ส่วนหลักในการเล่าเรื่องก็ตาม เป็นในลักษณะส่งเสริมบรรยากาศและอารมณ์ของหนังสือ
3. สีของใบปะหน้านั้นเลือกมาจากโครงสีหลักที่ใช้ในการออกแบบภาพประกอบของหนังสือเล่มนั้นๆ เพื่อความเป็นเอกภาพของหนังสือ
4. การออกแบบใบปะหน้าแม้ว่าจะไม่ใช่ส่วนหลักของหนังสือแต่ก็เหมือนส่วนต้อนรับของหนังสือ
5. หนังสือบางเล่มเริ่มเกริ่นเรื่องด้วยภาพและการออกแบบจากใบปะหน้าเป็นอันดับแรก หรืออาจเลือกสีของกระดาษเป็นสีโทนเดียวกันทั้งส่วนใบปะหน้าและใบปะหลัง แต่ก็อาจใช้สีต่างกันได้ตามแต่เหตุผลของการออกแบบ

การเลือกใช้ประเภทของกระดาษและการออกแบบให้สอดคล้องกับภาพประกอบหลักภายในเล่ม ในส่วนของใบปะหน้านี้ช่วยให้หนังสือมีความกลมกลืนและสวยงาม

หน้าเนื้อหาด้านหน้า (Front Matter) Sibley (2005) กล่าวว่าส่วนประกอบในส่วนของหน้าเนื้อหาด้านหน้าเป็นทั้งหมดของหน้าเริ่มต้นของหนังสือตั้งแต่ หน้าชื่อเรื่อง หน้าลิขสิทธิ์ และหน้าอื่นๆก่อนเข้าสู่เนื้อเรื่องของหนังสือ ลักษณะการออกแบบส่วนหน้าเนื้อหา คือ ต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์กับฉากของเรื่อง อารมณ์ของเรื่อง ตัวละครและเอกลักษณ์หรือสัญลักษณ์ของเรื่อง

หน้าชื่อเรื่อง (Title Page) จะปรากฏ ชื่อเรื่อง ชื่อผู้แต่ง ชื่อผู้วาดภาพประกอบ สำนักพิมพ์ หากจะใช้ภาพประกอบ ภาพที่เลือกมาใช้ในหน้านี้อาจเลือกมาจากเนื้อเรื่องหลัก หรือจะออกแบบใหม่ขึ้นมาก็ได้แต่ต้องมีความสอดคล้องกับภาพประกอบหลักของเรื่อง สามารถเลือกใช้แบบ หน้าคู่หรือหน้าคี่ยาก็ได้ตามความเหมาะสม

หน้าแสดงลิขสิทธิ์ (Copyright page) มักจะอยู่หน้าด้านซ้ายของหนังสือและอยู่แผ่นหลังหน้าชื่อเรื่อง หน้านี้จะปรากฏ ชื่อหนังสือ ชื่อผู้แต่ง ผู้วาดภาพประกอบ และข้อความที่แสดงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ และผู้เช่าลิขสิทธิ์ในการจัดพิมพ์ ตลอดจนจำนวนครั้งที่พิมพ์ ชื่อสำนักพิมพ์ ปีที่พิมพ์ อาจมีการใส่รายละเอียดเทคนิคในการสร้างภาพประกอบ เรื่องราวโดยย่อของหนังสือ และข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ และหมายเลขสากลประจำหนังสือ (ISBN) เป็นต้น

หน้าคำอุทิศ (Dedication page) เป็นหน้าที่กล่าวขอบคุณหรือมอบคนผู้เป็นแรงบันดาลใจในการทำหนังสือเล่มนี้ขึ้นมา

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า เนื้อหาด้านหน้าของหนังสือนั้นแม้ว่าจะไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่องแต่เป็นส่วนสำคัญที่บอกแหล่งที่มาของหนังสือเพื่อให้เป็นข้อมูลแก่ผู้อ่าน

หน้าเนื้อหาด้านหลัง (Back Matter) เป็นส่วนหนึ่งของหนังสือที่จะใส่รายละเอียดหนังสือบางเล่ม มีหน้าลิขสิทธิ์ที่อยู่ด้านหลัง

1. อาจเป็นที่ใส่ภาพถ่ายผู้แต่งและผู้วาดภาพประกอบ รวมไปถึงประวัติการทำงานและผลงาน โดยย่อ หรือ แนวคิดในการทำหนังสือเล่มนี้

2. อาจเป็นที่ใส่ บรรณานุกรม หมายเหตุที่น่าสนใจของหนังสือ ความรู้เกี่ยวกับภาพประกอบและเนื้อเรื่อง หรือกิจกรรมต่อเนื่องสำหรับเด็กๆ รวมไปถึงคำแนะนำในการใช้สำหรับครูผู้สอน และผู้ปกครอง เป็นต้น

ค. ส่วนเนื้อหาหลักของหนังสือ (Body of the Book) เป็นส่วนของเนื้อเรื่องของหนังสือ การออกแบบในส่วนนี้นอกจากภาพประกอบที่มีหน้าที่เด่นชัดและมีรายละเอียดที่ในการออกแบบที่แตกต่างหากแล้ว ในแต่ละหน้าแล้ว Sibley (2005) กล่าวไว้ว่า ยังมีส่วนประกอบอื่นๆที่มีความสำคัญที่ส่งผลต่อการออกแบบหนังสือสำหรับเด็ก ดังนี้

ตัวพิมพ์ (Typeface / Typography) การเลือกตัวพิมพ์ที่เหมาะสมกับหนังสือและเนื้อเรื่องนั้นส่งผลต่อภาพรวมของหนังสือ แม้กระทั่งในเรื่องของความหนา ขนาด ของตัวพิมพ์ การวางองค์ประกอบของข้อความส่งผลต่อองค์ประกอบของเรื่อง ทัศนวิทยา นิตยยะประภา (2534) กล่าวถึงลักษณะการเลือกใช้ตัวอักษร (Font) และการเว้นวรรคของประโยคในส่วนบทบรรยาย หรือบทพูดของตัวละคร สามารถจำแนกแบ่งได้ดังนี้

หนังสือสำหรับเด็กวัย 2 – 6 ขวบ ควรเขียนแยกเป็นคำๆ ใช้ตัวอักษรขนาดประมาณ 24-30 พอยท์ ใช้ตัวพิมพ์ธรรมดาเป็นตัวเขียนที่ถูกต้อง (ไม่ใช่อักษรประดิษฐ์) ใช้แบบเดียวกันตลอดทั้งเล่ม ในหนึ่งหน้าไม่ควรมีตัวหนังสือมากหรือมีหลายย่อหน้า

หนังสือสำหรับเด็กวัย 8 – 9 ขวบ ข้อความควรเป็นประโยคสั้นๆ เว้นวรรคห่างพอสมควร ย่อหน้าหนึ่งประมาณ 3 – 5 บรรทัด จำนวนของย่อหน้าควรลดหลั่นกันมาตามความสั้นยาวของเนื้อหา ใช้ตัวอักษรขนาดประมาณ 22-24 พอยท์ ส่วนหนังสือสำหรับเด็กวัย 10 – 11 ขวบ ใช้ประโยคยาวขึ้น ใช้วลีขยายประโยค และประโยคมีความซับซ้อนขึ้น เนื้อเรื่องยาวขึ้น ภาพประกอบอาจน้อยลงกว่าหนังสือของสองช่วงวัยที่ผ่านมา 16-18 พอยท์

ประชา สุวิธานนท์ (2545) กล่าวว่าเราต้องระลึกอยู่เสมอว่าทุกอย่างที่ปรากฏอยู่บนสิ่งพิมพ์ของเราล้วนเกี่ยวข้องกับหมด การเลือกใช้ตัวพิมพ์ที่โดดเด่นเกินไปอาจทำลายองค์รวมของคำ ข้อความ บรรทัดและภาพประกอบตลอดจนส่วนอื่นๆของสิ่งพิมพ์ได้หลักการเลือกใช้ตัวพิมพ์ที่ต้องคำนึงถึง 3 ประการดังนี้คือ

1. ใช้กับสิ่งพิมพ์ประเภทใด

หมายถึง เป้าหมายของการนำไปใช้งาน เราต้องสำรวจความต้องการของงานชิ้นนั้นๆเสียก่อน ในการเลือกตัวพิมพ์สำหรับหนังสืออ่าน ต้องเริ่มจากความเข้าใจที่ว่าตัวพิมพ์มีหน้าที่ในการอ่านค่อนข้างสูง ควรเลือกใช้ตัวพิมพ์ที่เป็นพื้นๆที่คนอ่านมีความคุ้นเคย เช่น ตัวพิมพ์ในตระกูลฟรังเศสและโมโนไทป์

2. ต้องการสร้างบุคลิกแบบใดให้กับสิ่งพิมพ์

นอกเหนือจากการใช้งานหรือความเหมาะสมกับประเภทของสิ่งพิมพ์แล้ว การเข้าใจโทนอารมณ์ของเนื้อหา บุคลิกของผู้สื่อสาร รวมทั้งความต้องการให้ผู้อ่านสนใจก็เป็นส่วนหนึ่งของการเลือกตัวพิมพ์

3. จะใช้ตัวพิมพ์ให้มีชั้นเชิงอย่างไร

หมายถึงการใช้ตัวพิมพ์อย่างสร้างสรรค์อันจะก่อให้เกิดความสะดุดตาเป็นพิเศษ ไม่ว่าจะเป็นการปรุงแต่ง ปรับแปลง บิดผันรูป ลักษณะของตัวพิมพ์ให้ผิดไปจากปรกติธรรมดา หรือสร้างความสัมพันธ์โยงใยระหว่างตัวพิมพ์กับภาพประกอบของสิ่งพิมพ์ หรือการออกแบบให้ตัวพิมพ์สะท้อนเนื้อหาสาระที่ต้องการสื่อหรือพาดพิงถึงยุคสมัยต่างๆในประวัติศาสตร์

สันติ คุณประเสริฐ(2542) กล่าวว่า ตัวอักษรที่เลือกใช้ในงานสิ่งพิมพ์ต้องมีความชัดเจนและอ่านง่ายที่เรียกว่า ความประจักษ์ทางภาพ (Legibility) เป็นคุณสมบัติของตัวอักษรที่เหมาะสมแก่การอ่าน ความอ่านง่าย (Readability) เป็นคุณสมบัติต่อเนื่องจากการเลือกตัวอักษรที่มีคุณสมบัติด้านความประจักษ์ทางภาพ ซึ่งจะก่อให้เกิดความชัดเจนในการอ่าน สื่อสารรวดเร็ว และสบายตาเหมาะสม

สมในการอ่านการเลือกใช้และจัดวางตัวอักษรที่จะทำให้ข้อความนั้นมีคุณสมบัติที่อ่านง่าย (Readability) มีดังนี้คือ

1. ในการจัดเรียงเนื้อหาที่มีข้อความยาวๆนั้นเชื่อกันว่า ตัวอักษรประเภทมีเชิง (Serif) ช่วยให้อ่านง่ายกว่าตัวอักษรที่ไม่มีเชิง (Sans serif) เพราะเส้นเซอร์ฟช่วยส่งเสริมให้ตัวอักษรแต่ละตัวมีความเด่นชัด ส่วนเส้นเชิงฐานตัวอักษรตัวอักษรช่วยนำสายตาในการอ่านในแนวนอนจากซ้ายไปขวาให้รวดเร็วยิ่งขึ้น

2. ลักษณะของตัวอักษรที่มีรูปทรงและโครงสร้างสัดส่วนใกล้เคียงกัน เมื่อถูกนำมาจัดเรียงไว้ใกล้ๆกัน จะให้อ่านยาก

3. ตัวอักษรที่มีความกว้าง(Extended หรือ Expanded) จะให้อ่านง่ายกว่าตัวอักษรที่แคบ(Condensed หรือ Compressed)

4. การจัดช่องไฟระหว่างตัวอักษร (Letterspacing หรือ Tracking) ให้มีขนาดเหมาะสมจะทำให้อ่านข้อความได้ง่ายขึ้น

5. การเลือกใช้สีพื้นที่รองรับข้อความ (Background) ควรมีน้ำหนักของสีที่เหมาะสมที่สามารถช่วยให้ข้อความเกิดความชัดเจนและอ่านง่าย

ตัวอักษรมีผลต่อความรู้สึกและมีผลต่อการอ่าน บางครั้งตัวอักษรเป็นส่วนหนึ่งของภาพประกอบ อาจออกแบบขึ้นเพื่อหนังสือเล่มนั้นๆ แต่หนังสือสำหรับเด็กตัวอักษรควรใช้ตามลักษณะที่ถูกต้องตามลักษณะของอักษรไทย

กระดาษที่ใช้พิมพ์ (Paper) ความเข้าใจในเรื่องกระดาษที่ใช้ในงานสิ่งพิมพ์ จะช่วยให้สามารถเลือกกระดาษได้เหมาะสมกับลักษณะการใช้งาน Kiefer (1995) การเลือกกระดาษที่จะใช้ในงานพิมพ์เพื่อให้งานที่พิมพ์ออกมามีความสวยงามใกล้เคียงภาพถ่ายต้นฉบับ จำเป็นที่ต้องทราบคุณสมบัติของกระดาษและเทคนิคของภาพประกอบต้นฉบับว่าสร้างขึ้นจากเทคนิคและวัสดุใด เช่น ถ้าต้นฉบับที่เป็นภาพสีน้ำหรือสีไม้ควรเลือกพิมพ์ลงบนกระดาษด้าน แต่ถ้าต้นฉบับเป็นงานจากสีอะคริลิก ควรเลือกกระดาษผิวมัน เป็นต้น การเลือกกระดาษที่เหมาะสมจะส่งผลความสวยงามของหนังสือ และต้นทุนการผลิตของงานสิ่งพิมพ์ Sibley (2005) การเลือกกระดาษที่ใช้ในการพิมพ์หนังสือสำหรับเด็กนั้น เป็นส่วนสำคัญที่จะแสดงให้เห็นถึงคุณภาพของหนังสือ ซึ่งกระดาษนั้นก็มิตั้งแบบพื้นผิวมันวาว หรือพื้นผิวด้าน หรือมีความขรุขระ คุณสมบัติของกระดาษแต่ละชนิดมีความต่างกัน อย่างเช่นกระดาษที่มีพื้นผิวเรียบมัน ก็จะทำให้ภาพประกอบที่พิมพ์ออกมาดูแล้วให้ความรู้สึกสดใส และจับแน่นให้สีเข้มเข้มเด่นชัดขึ้น แต่กระดาษที่มีพื้นผิวด้านก็อาจเหมาะกับงานภาพประกอบที่ใช้เทคนิคในการสร้างภาพประกอบที่แตกต่างออก และยังมีรายละเอียดเกี่ยวกับการเลือก

ความหนาของกระดาษอีกด้วย การเลือกกระดาษที่เหมาะสมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของต้นทุนการผลิตหรือความเหมาะสมในการพิมพ์

จิตตนา ไบกาซูยี (2534) กล่าวถึงความทนทานแข็งแรงของหนังสือนั้นเป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากเป็นหนังสือสำหรับเด็ก ซึ่งควรคำนึงถึงความระมัดระวังในการใช้งาน ปกหนังสือควรเป็นปกแข็ง ซึ่งอาจทำให้ต้นทุนในการผลิตสูงขึ้น โดยอาจเลือกใช้กระดาษหนา 210 – 260 แกรมได้ ปกหนังสือต้องมีการออกแบบให้โดดเด่นเพื่อกระตุ้นความสนใจความรู้เกี่ยวกับกระดาษที่ใช้พิมพ์ ที่ต้องทำความเข้าใจ คือ ชนิดของกระดาษที่ใช้ในงานพิมพ์มีอยู่หลายชนิด ที่นิยมใช้โดยทั่วไป ได้แก่

กระดาษอาร์ต กระดาษชนิดนี้เนื้อกระดาษจะแน่น ผิวเรียบ เหมาะสำหรับงานพิมพ์สี่สี เช่น ใบปิด แผ่นพับ ปกวารสาร ฯลฯ กระดาษชนิดนี้ราคาค่อนข้างสูง คุณภาพกระดาษก็แตกต่างกันไปแล้วแต่ มาตรฐานของผู้ผลิตด้วย มีให้เลือกหลายแบบ ได้แก่

กระดาษอาร์ตมัน เนื้อกระดาษเรียบ เป็นมันเงา พิมพ์งานได้ใกล้เคียงกับสีจริง สามารถเคลือบเงาได้ดี ความหนาของกระดาษมีดังนี้ 85 แกรม, 90 แกรม, 100 แกรม, 105 แกรม, 120 แกรม, 130 แกรม, 140 แกรม, 160 แกรม

กระดาษอาร์ตด้าน เนื้อกระดาษเรียบ แต่เนื้อไม่มัน พิมพ์งานสีจะซีดลงเล็กน้อย แต่มีความสวยงาม ความหนาของกระดาษมีดังนี้ คือ 85 แกรม, 90 แกรม, 100 แกรม, 105 แกรม, 120 แกรม, 130 แกรม, 140 แกรม, 160 แกรม

กระดาษอาร์ตการ์ด 2 หน้า เป็นกระดาษอาร์ตที่หนาตั้งแต่ 190 แกรมขึ้นไป เหมาะสำหรับพิมพ์งานโปสเตอร์ ไพรินต์บัตร ปกหนังสือ หรืองานพิมพ์ต่างๆ ที่ต้องการความใช้กระดาษที่มีความหนา

กระดาษอาร์ตการ์ด 1 หน้า เป็นกระดาษอาร์ตที่มีความแกร่งกว่ากระดาษอาร์ตการ์ด 2 หน้า หนาตั้งแต่ 190 แกรมขึ้นไป เหมาะสำหรับพิมพ์งานที่ต้องการพิมพ์แค่หน้าเดียว เช่น กล่องบรรจุสินค้าต่างๆ โปสเตอร์ โปสการ์ด ปกหนังสือ เป็นต้น

กระดาษปอนด์ เป็นกระดาษเนื้อเรียบสีขาว นิยมใช้พิมพ์งานสีเดียว หรือพิมพ์สี่สีก็ได้แต่ไม่สวยเท่ากระดาษอาร์ต สามารถเขียนได้ง่ายกว่าทั้งปากกาและดินสอ เหมาะสำหรับพิมพ์เนื้อในหนังสือ กระดาษห้วงคหมาย ฯลฯ ความหนากระดาษที่นิยมใช้พิมพ์หนังสืออยู่ที่ 70-100 แกรม

กระดาษปรีฟ มีเนื้อกระดาษหยาบ สีน้ำตาล หรือขาวหม่น ผลิตง่าย ราคาถูกที่สุด เหมาะสำหรับพิมพ์งานจำนวนมากๆ เช่น หนังสือพิมพ์

สิ่งที่ต้องเข้าใจในการเลือกประเภทของกระดาษในการนำมาใช้พิมพ์งานยังมีส่วนประกอบอื่นที่ต้องคำนึงถึงได้แก่

ก. ความหนาของกระดาษ ในที่นี้หมายถึงการวัดความหนาของกระดาษทำได้ยาก เพราะกระดาษแต่ละแผ่นบางมาก ดังนั้นแทนที่จะวัดจากความหนาโดยตรง ก็ใช้วิธีการชั่ง น้ำหนักของกระดาษแทน โดยพิจารณาจากน้ำหนักของกระดาษขนาด 1 ตารางเมตร ในหน่วยวัดเป็น แกรม (gsm: gram per square-metre) กระดาษชนิดเดียวกัน 120 แกรมจึงหนากว่ากระดาษ 80 แกรม ควรเลือกใช้กระดาษกี่แกรมจึงเหมาะสม การเลือกความหนาของกระดาษต้องพิจารณาตามลักษณะงานที่นำไปใช้

ข. ขนาดของกระดาษ การออกแบบงานโดยไม่ทราบขนาดกระดาษนั้น ทำให้ต้นทุนในการพิมพ์งานนั้นสูงขึ้น เพราะว่ากระดาษจะไม่สามารถตัดให้ลงตัวได้ และจะเป็นเศษทิ้งไปโดยไม่เกิดประโยชน์ ขนาดของกระดาษในที่นี้หมายถึง กระดาษแผ่นใหญ่ ที่ตัดมาจากม้วน ซึ่งมีขนาดต่างๆ ดังนี้ ประเภท กระดาษปอนด์ กระดาษอาร์ตมัน กระดาษอาร์ตด้าน กระดาษปรู๊ฟ โดยทั่วไปมีอยู่ 3 ขนาดคือ ขนาด 24 นิ้ว x 35 นิ้ว ขนาด 25 นิ้ว x 36 นิ้ว และ ขนาด 31 นิ้ว x 43 นิ้ว ส่วนประเภท กระดาษอาร์ตการ์ด 2 หน้าและ กระดาษอาร์ตการ์ด 1 หน้า โดยทั่วไปมีอยู่ 2 ขนาดคือ ขนาด 25 นิ้ว x 36 นิ้ว และ ขนาด 31 นิ้ว x 43 นิ้ว

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การเลือกใช้กระดาษสำหรับงานพิมพ์หนังสือสำหรับเด็กนั้นต้องคำนึงถึงคมคกงทนต่อการใช้งาน ความปลอดภัย และคุณสมบัติของกระดาษที่สามารถรักษาความสวยงามของต้นฉบับภาพประกอบได้

เทคนิคการเข้าเล่ม ส่งผลต่อรอยพับตรงกลางของหนังสือหรือที่เรียกว่า ออกหนังสือ (Gutter) ซึ่งที่เกิดจากการเข้าเล่มเป็นส่วนที่นักวาดภาพประกอบต้องระวังไม่ให้ภาพที่สำคัญหรือตัวละคร และข้อความไปทับบริเวณนั้น ควรวางแผนในการออกแบบโดยเฉพาะการวางองค์ประกอบแบบหน้าคู่ ซึ่งอาจทำให้ภาพหรือข้อความหายหรือขาดไปจากการเข้าเล่มของหนังสือ

การเข้าเล่มสิ่งพิมพ์ที่เป็นหนังสือ นั้นมีหลายเทคนิควิธีในการเข้าเล่ม ซึ่งในแต่ละวิธีก็เหมาะสมกับหนังสือในลักษณะรูปเล่มและประโยชน์ใช้สอยที่แตกต่างกัน การเข้าเล่มโดยทั่วไปมี 5 แบบ ดังนี้

ก. เข้าเล่มแบบไสกาว (ไสสันทากาว) เป็นวิธีที่นิยมใช้มากที่สุด เพราะเข้าเล่มได้เรียบร้อยสวยงามและราคาถูก เหมาะสำหรับหนังสือเล่มที่มีความหนาระดับหนึ่งประมาณ 70 หน้าขึ้นไป เช่น วรรณกรรมประเภทเรื่องสั้น นวนิยาย คำรา หรือนิตยสาร การเข้าเล่มแบบนี้ทางหนังสือออกได้ไม่เต็มที่ วิธีเข้าเล่มแบบไสกาว เราจะนำกระดาษที่เรียงหน้าเป็นเล่มแล้ว มาเข้าเครื่องไสด้านข้างให้เป็นขุยก่อนแล้วจึงทากาว และหุ้มด้วยปกหนังสือในที่สุด หนังสือสำหรับเด็กส่วนใหญ่ก็ใช้เทคนิคนี้ในการเข้าเล่ม

ข. เข้าเล่มแบบเย็บมุงหลังคา หรือเย็บอก การเข้าเล่มแบบนี้นิยมใช้เย็บหนังสือที่มีจำนวนหน้าน้อยๆ ไม่เกิน 80 หน้า (ไม่สามารถทำให้สันมีความหนาได้) หรือ สมุดจดงาน วิธีการคือ เอากระดาษทั้งเล่มมาเรียงกันแล้วพับครึ่ง จากนั้นใช้เครื่องลวดเย็บลวดตรงแนวพับ 2-3 ตัว หนังสือสำหรับเด็กที่เป็นปกอ่อนนิยมการเข้าเล่มแบบนี้

ค. เข้าเล่มแบบเย็บกี่

เป็นการเข้าเล่มหนังสือที่มีความแข็งแรงที่สุด (ราคาแพงที่สุด) เหมาะสำหรับเข้าเล่มหนังสือที่มีความหนาหลายๆ เช่น พจนานุกรม สารานุกรม ตำราเล่มใหญ่ๆ วิธีการยุ่งยากพอสมควร โดยเอากระดาษทั้งเล่มมาแยกออกเป็นส่วนตัวๆ แล้วเย็บแยกแต่ละส่วนเป็นเล่มเหมือนเย็บมุงหลังคา แต่ใช้ด้ายเย็บ จากนั้นเอาเล่มย่อยๆ มาร้อยรวมกันเป็นเล่มใหญ่อีกที แล้วจึงหุ้มด้วยปกอีกชั้นหนึ่ง หนังสือสำหรับที่มีต้นทุนสูงก็นิยมการเข้าเล่มลักษณะนี้

ง. เข้าเล่มโดยเข้าห้วง

การเข้าห้วง มีข้อดีที่ทำให้สามารถกางหนังสือออกจนสุดได้ นิยมใช้สำหรับงานพิมพ์ที่ไม่หนาเกินไป และทำจำนวนน้อย เช่น ปฏิทิน หรือสมุดบันทึก อาจเลือกใช้ห้วงพลาสติก หรือห้วงเหล็กก็ได้ ห่วงเหล็กจะแข็งแรงกว่า แต่ราคาก็สูงกว่าเช่นกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้น การเข้าเล่มส่งผลต่อความสวยงามของหนังสือและความปลอดภัยในการใช้งาน การเข้าเล่มควรเลือกเทคนิคที่เหมาะสมกับประเภทของหนังสือและลักษณะของการใช้งานของหนังสือนั้นๆ

4.2.4 ด้านส่วนประกอบของภาพประกอบ

งานศิลปะและการออกแบบก็เป็นเสมือนภาษาที่เป่าหมายก็คือ การสื่อสารให้ผู้ดูเกิดการรับรู้และเข้าใจ Feldman (1967) กล่าวว่า ดังนั้น โครงสร้างของศิลปะจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องทำความเข้าใจในความหมายของส่วนประกอบทางศิลปะหรือทัศนธาตุซึ่งเป็นเสมือนไวยากรณ์ของงานศิลปะและงานออกแบบ ในส่วนของหลักการออกแบบก็เป็นเสมือนการจัดระเบียบของทัศนธาตุให้เกิดผลต่อการมองเห็น ที่จะส่งผ่านผลงานศิลปะและงานออกแบบให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

4.2.4.1 ทัศนธาตุ (Visual Elements of art)

การที่ศิลปินแสดงออกทางศิลปะและนักออกแบบได้สร้างสรรค์ผลงานออกแบบ จากหลากหลายวัสดุ เทคนิคและจากสื่อชนิดต่างๆ ออกมาเป็นผลงานศิลปะหรืองานออกแบบที่หลากหลายรูปแบบ Feldman (1967) กล่าวว่าทั้งหมด ล้วนเป็นสิ่งที่เกิดจากการใช้หลักศิลปะอันประกอบด้วย สี เส้น รูปทรงและพื้นผิวเป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์งานและสื่อสารกับผู้ดู การใช้หลักศิลปะในการสร้างสรรค์งานนั้น ไม่มีข้อจำกัดที่ตายตัว การใช้งานล้วนแต่เกิดจากศิลปินและนักออกแบบ

แบบเลือกใช้ตามที่วางแผนไว้ แต่หลักศิลปะหรือทัศนศึกษานั้นที่เป็นพื้นฐานในการสร้างงานศิลปะนั้น ก็เป็นสิ่งที่เด็ก ๆ ต้องเรียนรู้ในการสร้างงานศิลปะของตนเอง Anstey and Bull (2000) อ้างถึงใน Karen Moni(2005) กล่าวถึงส่วนประกอบของศิลปะที่เป็นส่วนสำคัญในการออกแบบภาพประกอบ ภาษาภาพ(Visual Texts) นั้นมีบทบาทในการสื่อสารความเข้าใจผ่านภาพไม่ว่าจะเป็นภาษาภาพในลักษณะของสากลหรือภาษาภาพที่มีความเฉพาะกลุ่ม โดยเฉพาะเด็ก ๆ ที่ต้องเรียนรู้การสื่อสารผ่านภาพ ซึ่งเกี่ยวกับสัญลักษณ์ที่ผ่านส่วนประกอบทางศิลปะด้วยซึ่งเป็นความรู้ที่ใช้สอนศิลปะในทุกระดับชั้น หลักศิลปะนั้นประกอบไปด้วย

เส้น (Line) เป็นส่วนประกอบพื้นฐานในการสร้างสรรค์งานศิลปะที่สำคัญ Felman (1967) กล่าวว่า เนื่องจาก เส้นเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ที่มนุษย์คุ้นเคยที่เราพบเป็นประจำในชีวิตประจำวัน เนื่องจากเส้นใช้ในการวาดภาพ และเส้นที่ใช้ในการเขียนตัวหนังสือ การสร้างงานศิลปะเส้นของศิลปินแต่ละคนที่ปรากฏในผลงานนั้นเป็นการบ่งบอกเอกลักษณ์ และบุคลิกของศิลปินในงานศิลปะ เส้นยังเป็นส่วนประกอบทางศิลปะในการนำสายตาของผู้ชมผู้สังเกตศิลป์ที่ศิลปินอยากนำเสนอ

เด็ก ๆ มักใช้เส้นฐานในการวาดภาพและต้องเรียนรู้การใช้เส้นในการแสดงสัญลักษณ์และความรู้สึก มะลิฉัตร เอื้ออานันท์(2545)กล่าวถึง ลักษณะของเส้นสำหรับเด็กระดับประถมศึกษาตอนต้นที่ต้องรู้จัก ได้แก่ เส้นตรง (เส้นตั้ง เส้นนอน เส้นเฉียง) เส้นโค้ง เส้นหยัก เส้นคลื่น ลักษณะของเส้นที่มีรูปร่างต่างกันก็และให้ความรู้สึกที่แตกต่างกัน เส้นที่ปรากฏในธรรมชาติส่งผลต่อการใช้เส้นในงานศิลปะและงานออกแบบของมนุษย์ เช่นเส้นหยัก นั้นในธรรมชาติหมายถึงการแบ่งแยกออกจากกันของพื้นที่สองส่วน เหมือนอย่างเส้นสีเทาที่ปรากฏในงานจิตรกรรมไทยที่แบ่งพื้นที่ในการเล่าเรื่องของภาพ เป็นต้น

รูปร่างและรูปทรง (Shape & Form) เป็นส่วนประกอบที่สามารถพบเห็นได้โดยทั่วไปในธรรมชาติและชีวิตประจำวัน รูปร่าง มีลักษณะสองมิติ ส่วนรูปทรง มีลักษณะสามมิติ มีความหนาเพิ่มขึ้นอีกส่วนหนึ่งเรียกกันว่า “ ปริมาตร ” ชนิดของรูปร่างและรูปทรงแบ่งออกได้ เป็นสามประเภท คือ รูปร่างหรือรูปทรงที่เหมือนจริง ,รูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิต ,รูปร่างหรือรูปทรงอิสระ ,ส่วนรูปร่างหรือรูปทรงอีกชนิดหนึ่ง เป็นนามธรรม เกิดจากการสร้างสรรค์ รูปร่างหรือรูปทรงแบบใหม่ โดยได้ แนวทางจากการศึกษา การเปรียบเทียบ การคิดค้นและการสร้างสรรค์ ขึ้นใหม่ จากเนื้อหาที่เคยพบเห็น หรือจากจินตนาการ เรียกว่า รูปร่าง หรือรูปทรงนามธรรม รูปทรงมีลักษณะหลากหลายมีทั้งเรียบง่ายและซับซ้อน รูปทรงในภาพสามารถทำให้รู้สึกสงบหรือสับสน ได้คล้ายกับลักษณะของเส้น เนื่องจากรูปทรงเกิดจากเส้นที่มา บรรจบกันจนเกิดเป็นขอบเขตของภาพ รูปทรงยังสามารถบ่งบอกบุคลิกของตัวละครในภาพได้ มะลิฉัตร เอื้ออานันท์(2545) กล่าวถึงลักษณะของ

รูปทรงที่เค้กระดับประถมศึกษาตอนต้นควรรู้จักเพื่อนำมาใช้ในการสร้างงานศิลปะคือ รูปทรง จากสิ่งมีชีวิตและธรรมชาติ และรูปทรงเลขาคณิต

พื้นผิว (Texture) เป็นลักษณะที่บุคคลโดยทั่วไปสามารถมองเห็นจากเปลือกนอกของ วัตถุ หรือลักษณะที่รับรู้ ได้จากการสัมผัส ลักษณะของผิววัตถุที่ปรากฏทางกายภาพ หมายถึง ลักษณะผิวที่ปรากฏเป็นจริงตามที่ตามองเห็นและมือสัมผัสได้ ส่วนลักษณะผิวที่ปรากฏตามความรู้ สึกที่มองเห็นเพียงด้านเดียวพบเห็นได้ ในรูปภาพ เช่น ภาพถ่าย หรือภาพเขียน เกิดขึ้นจากเทคนิค การสร้างสรรค์ภาพที่นักออกแบบหรือศิลปินมีวัตถุประสงค์ ในการลวงตาผู้ดู พื้นผิวยังทำให้เกิด ความรู้สึกว่าวัตถุที่ปรากฏต่อสายตาคูมีน้ำหนัก หรือ ว่าบางเบา และยังสามารถจำแนกประเภทวัตถุ ว่าสิ่งที่เห็นเป็นอะไร เช่น พื้นผิวของโลหะจะดูมันวาว พื้นผิวของลำต้นของต้นไม้จะดูขรุขระ เป็นต้น

พื้นที่ว่าง (Space) ที่ปรากฏในงานออกแบบสามารถมองเห็นได้ ในลักษณะสองมิติ เป็น ระยะห่างหรือพื้นที่ที่เกิดขึ้นระหว่างบริเวณรอบๆ เหนือ ได้ ของรูปหรือวัตถุที่ปรากฏในชิ้นงาน ศิลปะ แต่ในส่วนของพื้นที่ว่างสามมิติจะปรากฏความสูง ความกว้างและความลึก ขณะที่พื้นที่ว่าง สองมิติ จะปรากฏแค่ เพียงความกว้างและความยาวเท่านั้น ในภาพประกอบพื้นที่ ที่ปรากฏ ทำให้ เกิดมิติในการเห็น เกิดระยะใกล้ไกลของภาพได้ ที่ว่างอาจทำให้ภาพนั้นเสมือนภาพจริงหรือมี ลักษณะผิดไปจากธรรมชาติก็ได้ และยังแสดงให้เห็นอาณาเขตของสิ่งต่างๆภายในภาพ เช่น ตำแหน่งของข้อความ เป็นต้น

สี (Colour) Cianciolo(1984)และRichard (1969)อ้างถึงใน Sipe (2001) และMoni(2005) กล่าวว่า การใช้สีในงานออกแบบภาพประกอบนั้นส่งผลต่อภาพรวมของหนังสือที่จะสะท้อน อารมณ์ ของเรื่องตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรม อย่างการใช้สีในงานภาพประกอบ ก็เป็นเหมือน สัญลักษณ์ในการสื่อสาร เนื้อหาของเรื่องและภาพรวมของหนังสือ สีนั้นสื่อความหมายกำหนด อารมณ์และความรู้สึกผ่านการใช้สีที่ใช้ในภาพประกอบ แม้แต่การเลือกเทคนิคหรืออุปกรณ์ในการ ทำงานคุณสมบัติของสีที่ผ่านอุปกรณ์และเทคนิคที่ต่างกันก็ทำให้สี สีเดียวกันนั้นกำหนดความรู้สึก ที่มีต่อภาพประกอบต่างกัน เช่น การเลือกใช้สีที่สว่างสดใส การเลือกใช้เทคนิคสีน้ำหรือสีชอล์ค ช่วยให้บรรยากาศโดยรวมของภาพมีความอ่อนโยนและนุ่มนวล

คุณสมบัติของสี (Color property) ทฤษฎีสีได้แบ่งคุณสมบัติของสีไว้ 3 ลักษณะ คือ สีแท้ น้ำหนักสี และความเข้มของสี

สีแท้ (Hue) คือ สีเด่นหรือสีบริสุทธิ์สีใดสีหนึ่งที่ยังมิได้ผสมให้เกิดค่าของสีที่ต่างกันออกไป เช่น สีแดงแท้หมายถึงสีแดงบริสุทธิ์ที่ปราศจากสีใดๆ ปนอยู่

น้ำหนักสี (Value) คือ สีซึ่งสัมพันธ์กับความหนักเบา หรือความอ่อนแก่ (Lightness or Darkness) ของสีใดสีหนึ่ง น้ำหนักของสีมีความสัมพันธ์กับระดับสีเทา (Gray scale) ซึ่งได้น้ำหนักจากสีขาวไปสู่สีดำหลายๆน้ำหนัก นักออกแบบหรือศิลปินเมื่อเห็นสีแท้สีใดสีหนึ่งย่อมมองเห็นน้ำหนักสีของสีแท้นั้น ไปพร้อมกัน สีที่มีน้ำหนักเบากว่าน้ำหนักสีปกติเรียกว่า สีค่าอ่อน (Tint) ที่มีน้ำหนักสีมากกว่าสีปกติของสีนั้นเรียกว่า สีค่าแก่ (Shade)

ความเข้มของสี (Intensity) มีลักษณะคล้ายกับความสดของสี (Chroma) หรือความอิ่มตัวของสี (Saturation) ซึ่งเป็นสภาพบริสุทธิ์ของสีแต่ละสี

สีที่ใช้เป็นสิ่งที่สะท้อน ความรู้สึก อารมณ์ และแก่นของเรื่องได้มีประสิทธิภาพสูงมาก ดังนั้นนักวาดภาพประกอบต้องพิถีพิถันในการเลือกใช้สี ความเข้าใจในพัฒนาการการรับรู้ของเด็กเกี่ยวกับการใช้สีมีความสำคัญที่จะทำให้ภาพประกอบได้รับความสนใจจากเด็กๆ ได้มากขึ้น เช่น เด็กเกือบทุกวัยชอบสีที่สดใส สะดุดตา นักออกแบบต้องเรียนรู้และเข้าใจในเรื่องจิตวิทยาเกี่ยวกับการใช้สี ความสัมพันธ์ระหว่างสีกับปฏิกิริยาการตอบสนองของมนุษย์ และนำประโยชน์จากการเรียนรู้และประสบการณ์ไปสร้างสรรคงาน

แสงและเงา (Light & Shade) คือค่าความเข้มของแสง เมื่อกระทบกับวัตถุทำให้เกิดวัตถุมืด คั่นลึก ในงานจิตรกรรม แสงและเงาเกิดจากการใช้น้ำหนักอ่อนแก่ของสี แสงเงามีผลต่อความรู้สึกและการรับรู้ หลักการใช้แสงเงา แบ่งน้ำหนักออกเป็น 6 ค่าดังนี้

- 1.แสงสว่างที่สุด (Highling) เป็นส่วนที่แสงกระทบวัตถุโดยตรง เป็นบริเวณที่สว่างมากที่สุด
- 2.แสงสว่าง (Light) เป็นส่วนของวัตถุที่ไม่กระทบแสงโดยตรง แต่อยู่ในพื้นที่ที่ได้รับอิทธิพลจากแสงนั้น
- 3.เงา (Shadow) เป็นส่วนที่วัตถุได้รับอิทธิพลของแสงเพียงเล็กน้อย
- 4.เงามีค (Core of Shadow) เป็นของส่วนที่วัตถุที่ไม่ได้รับอิทธิพลของแสงเลย จะเป็นส่วนที่มีคที่สุด
- 5.แสงสะท้อน (Reflected Light) เป็นของส่วนที่วัตถุที่ไม่ได้กระทบกับแสงโดยตรง แต่เป็นบริเวณที่กระทบแสงสะท้อนจากวัตถุข้างเคียง น้ำหนักของแสงบริเวณนี้จะอ่อนกว่าบริเวณเงามีค
- 6.เงาตกทอด (Cast Shadow) เป็นบริเวณที่เงาของวัตถุชิ้นนั้นทอดไปตามพื้นที่รองรับ ซึ่งมีน้ำหนักแก่กว่าบริเวณที่เป็นแสงสะท้อน ขนาดและรูปร่างของเงาตกทอดจะเป็นอย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับรูปร่างของวัตถุ ตำแหน่ง และต้นกำเนิดแสงทำมุมกับพื้นระนาบประมาณ 45 องศา

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การออกแบบภาพประกอบนั้น มีทัศนธาตุเป็นองค์ประกอบที่สำคัญคู่จตุรัสที่จะถูกร้อยเรียงเรื่องราวด้วย หลักการออกแบบ ดังที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้

4.2.4.2 หลักการออกแบบ (Design Principles)

ความเข้าใจใน การจัดวางและ การจัดระเบียบของทัศนธาตุที่สอดคล้องกับเป้าหมายของการออกแบบนั้นช่วยให้ผู้ดูทราบถึงสารที่นักออกแบบหรือศิลปินต้องการจะสื่อ Feldman (1967) กล่าวว่า หลักการออกแบบ ก็คือการจัดระเบียบในการสร้างงานศิลปะและงานออกแบบก่อให้เกิดเป็น ภาษาภาพ(Visual language)ที่เกิดจากการทำงานของหลักการออกแบบที่เหมาะสมกับการสื่อสารบรรลุเป้าหมาย หลักการออกแบบ ประกอบด้วย

ดุลยภาพ (Balance) นั่นคือ ความสมดุลของส่วนประกอบต่างๆ ในการจัดองค์ประกอบศิลป์ ความสมดุลแบ่งออกเป็นสามแบบ คือ ความสมดุลแบบสมมาตร (Symmetry) มีลักษณะสองข้างเหมือนกัน และความสมดุลแบบอสมมาตร (Asymmetry) มีลักษณะสองข้างที่ไม่เหมือนกัน สุดท้ายมีลักษณะ คือ ความสมดุลแบบตรีศมีของวงกลม การจัดองค์ประกอบโดยจัดรูปร่างที่สะดวกตาให้รวมกลุ่มกันอยู่ข้างหนึ่ง อาจทำให้น้ำหนักของภาพเอียง นอกจากนี้ด้านหนึ่งจะมีบริเวณที่ว่างหรือเส้นสีที่น่าสนใจ ถ่วงดุลเอาไว้ เส้นที่สื่อทิศทางในองศาต่างๆ การจัดวางหรือการเลือกองค์ประกอบต่างๆที่ได้ดุลยภาพ รวมทั้งความเข้มข้นของสี การจัดแบ่งเนื้อที่เพื่อจัดวางจุดเด่นจุดด้อย เหล่านี้ช่วยให้เกิดดุลยภาพทั้งสิ้น

การเน้น (Emphasis) เป็นอีกวิธีหนึ่งในการนำส่วนประกอบทางการออกแบบมาจัดวางให้เกิดความเด่นและน่าสนใจเกิดความแตกต่างไปจากส่วนประกอบอื่นๆ ที่หลากหลายที่จัดรวมอยู่ด้วยกัน รูปแบบของการจัดวางส่วนประกอบทางการออกแบบให้ เกิดจุดเด่นที่กล่าวถึงนี้ เป็นการชี้นำสายตา หรือผลักดันให้ ผู้ดูมองเห็นส่วนสำคัญของภาพตามความต้องการของผู้ ออกแบบ บางครั้งเรียกว่า จุดสนใจ

ความกลมกลืน (Harmony) นั่นคือวิธีการจัดส่วนประกอบทางศิลปะที่มีความหลากหลาย และแตกต่างกันที่ปรากฏในงานออกแบบให้ ดูมีความละม้ายคล้ายคลึงกัน เหมือนๆกันซึ่งอาจจะปรากฏอยู่ในรูปแบบของการซ้ำ ความนุ่มนวล การแปรเปลี่ยนของค่าน้ำหนัก หรือความยุ่งเหยิง และความทับซ้อนกันระหว่างรูปร่าง และรูปทรง นับเป็นอีกวิธีหนึ่งที่มีส่วนช่วยให้ งานออกแบบเกิดความสมบูรณ์ ตามหลักของการจัดองค์ประกอบ ความหลากหลายที่กล่าวนี้ เกี่ยวข้องกับการจัดวางที่เน้นความสัมพันธ์ ทางด้านความเกี่ยวพันและซับซ้อนกันอย่างประณีต ความสัมพันธ์

ดังกล่าว จะเกิดความสวยงามและลงตัวได้ จะต้องสร้างสิ่งที่เกิดขึ้นร่วมกันทั้งในสวนของความแตกต่างและความเปลี่ยนแปลงของขนาดช่องว่าง สี และน้ำหนัก ฯลฯ

ความหลากหลาย (Variety) นั่นคือ การนำเอาส่วนประกอบของศิลปะมาสร้างภาพประกอบ โดยไม่ได้มุ่งแต่ให้เกิดความประสานกลมกลืน แต่กลับทำให้ภาพมีความสลับซับซ้อนในการจัดวาง หรือสร้างความขัดแย้งขึ้นด้วยเส้น รูปร่าง รูปทรง สี ขนาด และพื้นผิว เป็นต้น ความหลากหลายนี้ทำให้เกิดความน่าสนใจ ชวนให้ติดตาม

ความลดหลั่น (Gradation) นั่นคือค่าระดับของสีแก่ สีอ่อน ที่ลดหลั่นกันอย่างค่อยเป็นค่อยไป เช่นจากระดับสีดำ ไล่ไปหาสีเทาแก่ไปถึงเทาอ่อน เลย์ไปเป็นสีขาวในที่สุด หรืออีกลักษณะหนึ่ง การเกลี่ยสีสองสีที่อยู่เคียงกัน ให้กลมกลืนเข้าหากัน โดยไม่เกิดรอยต่อที่เด่นชัด ใช้ได้กับทั้งสีน้ำ สีน้ำมัน สีโปสเตอร์ สีพาสเทล สีฝุ่น สีอะคริลิก โดยปรับกรรมวิธีตามคุณสมบัติของสีแต่ละชนิด

จังหวะ (Rhythm) นั่นคือ การจัดวางช่วงของภาพและช่องไฟ หรือช่วงระยะของส่วนประกอบศิลปะ ซึ่งมีการจัดวางได้หลายแบบ เช่น จังหวะที่มีการจัดวางซ้ำกัน การจัดวางสลับกัน จัดวางต่อเนื่องกัน โดยใช้ขนาด รูปร่าง รูปทรง สี เป็นต้น ที่ใกล้เคียงกัน ลดหลั่นกัน หรือจัดวางไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้เกิดความรู้สึกเคลื่อนไหว

สัดส่วน (Proportion) นั่นคือ สัดส่วนในหลักการจัดองค์ประกอบศิลปะหมายถึง ความสัมพันธ์เชิงคณิตศาสตร์ของส่วนต่างๆ ที่มีต่อกัน และมีต่อสัดส่วนโดยรวม รูปร่างหรือมวล ทฤษฎีสัดส่วนที่เป็นที่รู้จักได้แก่ หลักการ "โกลเด้น มิน" (Golden Mean or Golden Section) ระหว่างยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา มีหนังสือ ชื่อ De divina proportion (ค.ศ. 1509) ซึ่งเขียนโดย ลูคา ปาซิโอลิ และวาดภาพประกอบโดย เลโอนาร์โด ดา วินชี เรียกสัดส่วนแบบ โกลเด้นมิน นี้ว่า สัดส่วนจากเทพเจ้า คือมีสัดส่วนความกว้างและความยาวสัมพันธ์กันอย่างงดงาม

เอกภาพ (Unity) นั่นคือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับของเนื้อหาและรูปทรง โคนอาศัยส่วนประกอบทางศิลปะมาจัดวางให้ประสานสัมพันธ์กัน ความเป็นเอกภาพช่วยให้ภาพประกอบมีความโดดเด่น การจัดองค์ประกอบของภาพให้เกิดเอกภาพมีหลักการใหญ่ๆดังนี้

การจัดองค์ประกอบแบบเดี่ยว เป็นการจัดที่มีเรื่องราวรูปทรงเพียงอย่างเดียว มักจัดจุดสนใจให้อยู่กลางภาพ เพื่อความโดดเด่น สื่อความหมายได้ทันที

การจัดองค์ประกอบแบบคู่ เป็นการจัดองค์ประกอบของสองสิ่งที่มีขนาดเท่ากัน หรือไม่เท่ากันก็ได้ เพื่อให้เกิดเอกภาพควรจัดองค์ประกอบให้เหลื่อมล้ำกัน ซึ่งจะทำให้ภาพมีส่วนเด่นและส่วนรอง เกิดระยะ ความตื้นลึกในภาพได้

การจัดองค์ประกอบแบบกลุ่ม เป็นการจัดองค์ประกอบของหลายๆสิ่งซึ่งมีขนาด รูปร่าง รูปทรง ที่แตกต่างกัน หรือคล้ายกัน การจัดองค์ประกอบลักษณะนี้จะสร้างความสัมพันธ์ของรูปทรงและรูปร่างที่มีเอกภาพเข้าด้วยกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้น หลักการออกแบบนั้นต้องใช้คู่กับทัศนธาตุ เพื่อให้ภาพประกอบสามารถสื่อสารได้สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง สามารถก่อให้เกิดรูปแบบทางศิลปะหรือเอกลักษณ์อันเป็นลักษณะเฉพาะของนักวาดภาพประกอบได้

4.2.4.3 รูปแบบของงานศิลปะ (Style)

เนื่องจากในสาระการเรียนรู้ศิลปะช่วงชั้นที่ 1 ได้ระบุถึงเป้าหมายที่เด็กควรรู้และสังเกตถึงความแตกต่างหรือคล้ายคลึงระหว่างศิลปะไทยกับชาติอื่นๆ มะลิฉัตร เอื้ออนันท์ (2545) กล่าวว่าเด็กในช่วงวัยประถมศึกษาตอนต้นควรเรียนรู้เนื้อหาเหล่านี้ โดยสามารถพิจารณาเนื้อหาย่อยออกเป็นสองประการหลักๆ คือ ความแตกต่างทางธรรมชาติ และ ความแตกต่างของผลงานที่มนุษย์ทำขึ้น ดังที่ Feldman (1967) with กล่าวว่ารูปแบบของงานศิลปะมีความสำคัญในการกำหนดอารมณ์ความรู้สึกที่ศิลปินถ่ายทอดสู่สาธารณะ ทั้งยังเป็นส่วนสำคัญในการที่จะชี้ความเข้าใจสู่เนื้อหาสาระของผลงานศิลปะที่ศิลปินแสดงออก และ ศิลป พีระศรี (2500) อ้างถึงใน วิบูลย์ ธีสุวรรณ ,2549)กล่าวว่า รูปแบบของงานศิลปะนั้นเกิดจาก

1. ลักษณะประจำชาติหรือลักษณะดั้งเดิมของชนชาติ
2. ลักษณะพิเศษของท้องถิ่นอื่นซึ่งผสมผสานกันและเกิดเป็นรูปแบบใหม่
3. เกิดจากศิลปินพยายามสร้างลักษณะเฉพาะของตนขึ้นและตั้งเป็นสกุลช่างขึ้น

Stauffer (1998) กล่าวว่า นอกจาก ส่วนประกอบศิลปะ (art elements) ที่เป็นพื้นฐานทางทัศนศิลป์ อันเป็นความรู้พื้นฐานที่นักวาดภาพประกอบจะต้องมีแล้ว การเลือกใช้รูปแบบต่างๆ ของงานศิลปะยังเป็นการเพิ่มคุณค่าและช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาของเรื่องที่น่าเสนอมากยิ่งขึ้น เนื่องจากรูปแบบของงานศิลปะสามารถที่จะชี้เฉพาะลงไปในยุคสมัย และวัฒนธรรมต่างๆ ได้ ซึ่งจะช่วยให้ภาพประกอบกับเนื้อเรื่องมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น นักวาดภาพประกอบจะต้องสามารถที่จะเลือกรูปแบบของงานศิลปะที่มีอยู่มาเป็นแนวทางในการออกแบบภาพประกอบซึ่งได้ ซึ่ง Desai (2001)กล่าวว่า รูปแบบของงานศิลปะที่นักวาดภาพประกอบนำมาใช้นั้นสะท้อนซึ่ง วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่องและส่วนตัวของนักวาดภาพประกอบ บ่อยครั้งที่ภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็กที่สะท้อนวัฒนธรรมถูกนำมาใช้อธิบายความรู้ที่เชื่อมโยงกับเนื้อหาในการเรียน เพื่อศึกษาทั้งในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของตนเองและผู้อื่น รูปแบบของงานศิลปะนั้นสะท้อนผ่าน

การใช้โทนสี เทคนิคในการสร้างภาพประกอบหากเลือกใช้ให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่องก็จะทำให้ภาพประกอบเกิดพลังในการเล่าเรื่องที่สมบูรณ์

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้น สามารถสรุปได้ว่า รูปแบบของงานศิลปะมีความสำคัญในการกำหนดอารมณ์ความรู้สึกที่ศิลปินถ่ายทอดสู่สาธารณะ Sipe (2001) กล่าวว่าทั้งยังเป็นส่วนสำคัญในการที่จะชี้นำความเข้าใจสู่เนื้อหาสาระของผลงานศิลปะที่ศิลปินแสดงออก รูปแบบของงานศิลปะที่นักวาดภาพประกอบเลือกมาใช้จะส่งผลดังนี้ คือ

1. รูปแบบของงานศิลปะนั้นสะท้อนเวลาของฉากและเหตุการณ์ของเรื่อง และเป็นการเชื่อมโยงให้ผู้ดูเข้าใจในเรื่องของเวลาและสถานที่
2. รูปแบบของงานศิลปะคือสาระและเนื้อหาของหนังสือที่ผู้อ่านจะเชื่อมโยงเพื่อทำความเข้าใจ
3. แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ในงานภาพประกอบของนักวาดภาพประกอบที่แตกต่าง

4.2.4.4 สื่อ วัสดุและเทคนิค (Media, Materials and Techniques)

ภาพประกอบนอกจากจะต้องมีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องแล้ว Smith ,1984(อ้างถึงใน Eubanks , 1999)กล่าวว่า ภาพประกอบในแต่ละหน้าก็ต้องมีความต่อเนื่องเพื่อการลำดับเหตุการณ์ ซึ่งนักวาดภาพประกอบจะต้องตัดสินใจว่าจะจัดองค์ประกอบ ใช้เทคนิควิธีการในการสร้างภาพประกอบที่แตกต่างกันไปซึ่งขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของหนังสือและเนื้อเรื่อง

Salisbury (2004)กล่าวไว้ว่านักวาดภาพประกอบ ควรเรียนรู้เทคนิคต่างๆในการออกแบบภาพประกอบ และได้จำแนกลักษณะภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก ซึ่งแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

1. ภาพประกอบ 2 มิติ ได้แก่ ภาพวาดหมาย ภาพที่เกิดจากการทำขึ้นด้วยอุปกรณ์การวาดภาพ ได้แก่ ลายเส้น ภาพขาวดำ ภาพวาดระบายสีตั้งแต่สองสีขึ้นไป เพื่อใช้ประกอบหนังสือสำหรับเด็ก ภาพถ่าย สำหรับประกอบเนื้อหาในหนังสือ ภาพถ่ายอาจใช้อุปกรณ์ถ่ายสำเนา หรือสร้างจากโปรแกรมสำหรับวาดภาพจากคอมพิวเตอร์ เป็นต้น
2. ภาพประกอบ 3 มิติ ได้แก่ ภาพปะติด ภาพประกอบที่ใช้วิธีการปั้นดินน้ำมัน หรือภาพที่นำเศษวัสดุต่างๆมาประกอบเป็นเรื่องราว แล้วนำมาถ่ายภาพเพื่อนำไปทำภาพประกอบหนังสือ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นการเลือกใช้สื่อ วัสดุและเทคนิคในการสร้างงานภาพประกอบนักวาดภาพควรเลือกเทคนิคที่ตนเองถนัดและคุ้นเคยและเหมาะสมกับเนื้อเรื่อง สอดคล้องกับ กล่อมจิตพลายเวช (2524)ที่กล่าวว่า นักวาดภาพประกอบควรเลือกใช้เทคนิคทางศิลปะที่ตนเองถนัดเนื่องจาก

การวาดภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กนั้นมีจำนวนของภาพที่มีปริมาณมาก การควบคุมให้เทคนิคนั้นมีความสม่ำเสมอจึงมีความสำคัญ

เทคนิคและวัสดุที่ใช้ในการสร้างภาพประกอบ การเลือกเทคนิคที่เด็กสนใจหรือที่เด็กคุ้นเคยและทำได้นั้น Kilfer (1995) กล่าวว่า ช่วยให้นักวาดภาพประกอบสามารถสร้างงานที่พัฒนาการเรียนรู้ทางศิลปะให้แก่เด็กได้ และยังฝึกทักษะในการสังเกตให้แก่เด็กด้วย เทคนิคที่นักวาดภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กนิยมใช้ได้แก่ สีน้ำ การปะติด ภาพพิมพ์อย่างง่าย สีชอล์กน้ำมัน สีชอล์ก เป็นต้น

Parram'on 's Editorial Tame (2001) และ Salisbury (2004) ได้จำแนกเทคนิคและวัสดุในการสร้างภาพประกอบ ที่นักวาดภาพประกอบสามารถเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสมกับความถนัดของตนเอง เนื่องจากนักวาดภาพประกอบยังมีปัจจัยที่กำหนดขอบเขตในการทำงาน ที่ต้องสอดคล้องกับเวลาและเนื้อเรื่องและวัตถุประสงค์ในแต่ละด้านของหนังสือ ดังนั้นการรู้จักการใช้เทคนิคต่างๆและการคัดแปลงให้เหมาะสมจะช่วยให้การทำงานประสบความสำเร็จได้มากขึ้น เทคนิคและวัสดุที่ใช้ในการสร้างภาพประกอบที่มี ดังนี้

ดินสอดำ (Graphite pencil) เป็นอุปกรณ์พื้นฐานของการวาดภาพ การร่างภาพ และการออกแบบ ภาพที่วาดจากดินสอดำอาจเป็นภาพวาดลายเส้น หรือภาพวาดแลงเลางน้ำหนักอ่อน-แก่

ดินสอดำคาร์บอน (Carbon pencil) หรือดินสอดำถ่านเป็นวัสดุที่เก่าแก่มีมานาน มีความเปราะ มีชนิดที่เนื้ออ่อน – แข็ง สำหรับเลือกใช้ให้เหมาะสมกับเนื้อกระดาษและเทคนิคการวาด

ดินสอ (Charcoal pencil) เป็นถ่าน ไม้เนื้อละเอียดแน่น น้ำหนักเบา ทำจากถ่านคั้นองุ่น มีเนื้ออ่อนนุ่ม เป็นแท่งกลม บางชนิดเรียก กองเตกรยอง (Conte' crayons)

สีชอล์ก (Chalk color) มีลักษณะเป็นแท่งมีทั้งกลมและเป็นสี่เหลี่ยม เนื้อนุ่ม มีหลากหลายสี ภาพที่วาดด้วยสีชอล์กมักให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว เหมาะสำหรับการถ่ายทอดภาพที่แสดงออกทางอารมณ์ นิยมใช้เขียนภาพคน

สีหมึก (Ink) ลักษณะการใช้เหมือนการใช้สีน้ำ โดยใช้พู่กันระบาย แต่คุณสมบัติของสีหมึกมีความโปร่งแสงมากกว่า และเนื้อสีเป็นน้ำใส นิยมใช้ในงานภาพตกแต่งภายใน

สีน้ำ (Watercolor) สีน้ำเป็นสีที่ทำมาจากวัตถุดิบ วัสดุระบายต้องใช้น้ำเป็นตัวทำละลาย คุณสมบัติโปร่งแสง เป็นสีที่มีมานานตั้งแต่ในอดีต นิยมใช้ในงานภาพประกอบ เป็นสีที่กระตุ้นความสนใจของเด็กได้ดี

ปากกา (Pen) มีมากมายหลากหลายให้เลือกใช้ เทคนิคส่วนใหญ่ที่ใช้เหมือนดินสอ แต่ให้ลักษณะของเส้นที่มีขนาดแตกต่างกัน ตามลักษณะของหัวปากกา บางครั้งใช้ตัดเส้นในงานที่ลงสีด้วยสีน้ำ หรือสีหมึก หรือวาดเป็นลายเส้นปากกา ใช้มากในการวาดการ์ตูน

สีโปสเตอร์ (Poster color) เป็นสีที่มีคุณสมบัติทึบแสง ราคาถูก ละลายน้ำแล้วใช้พู่กันระบายงานที่ออกมาจะมีลักษณะแบนๆ เนื่องจากเนื้อสีมีความข้นมาก ไม่สามารถทับซ้ำเหมือนสีน้ำ หรือสีหมึกได้ดีเท่า

สีพาสเทล (Pastel) เป็นสีเทียนที่มีส่วนผสมระหว่างเนื้อสีกับกาวบางชนิดทำให้เนื้อสีจับตัวเป็นก้อน มีทั้งแบบแท่ง และเป็นดินสอ และยังมีแบบที่ละลายน้ำได้แบบที่เป็น สีออยล์พาสเทล (oil pastel) เค้กๆนิยมใช้

สีไม้ (Colored Pencils) เป็นวัสดุพื้นฐานของเด็กๆที่ใช้ในเทคนิคการระบายสี สีไม้มีหลายคุณภาพให้เลือกใช้ มีทั้งที่มีคุณสมบัติที่ละลายน้ำได้แบบสีน้ำ หรือแบบธรรมดาสำหรับงานภาพประกอบสีไม้นั้นมีทั้งการใช้แบบเดี่ยวและแบบนำไปใช้ร่วมกับเทคนิคอื่นอย่างเช่น ใช้ตกแต่งหรือ เก็บรายละเอียดในงานสีน้ำ เป็นต้น

สีน้ำมัน (Oil color) เป็นสีที่มีมาแต่โบราณศิลปินนิยมใช้ ทำละลายบนน้ำมันลินสีด ใช้พู่กันระบายลงบนผืนผ้าใบ หรือ ไม้อัด เป็นสีที่มีลักษณะทึบแสง แห้งช้า แก้ไขปรับแต่งได้จนกว่าสีจะแห้ง แต่มักถลมน้ำมัน

สีอะคริลิก (Acrylic color) เป็นสีที่นิยมใช้ในงานศิลปะสามารถใช้แบบสีน้ำมัน หรือแบบสีน้ำก็ได้ แห้งไว และไม่ถลน มีส่วนผสมของพลาสติกบางชนิด ให้สีที่สดใส ใช้สะดวกกว่าสีน้ำมัน

สีน้ำทึบแสง (Gouache) ลักษณะการใช้งานคล้ายสีน้ำ แต่มิเนื้อสีมีความทึบแสงมากกว่า มักใช้ในงานภาพประกอบ โดยทั่วไปและนิยมใช้กับงานภาพประกอบที่ต้องการเก็บรายละเอียดของภาพอย่าง เช่นภาพประกอบทางวิทยาศาสตร์ที่เน้นลักษณะความเหมือนจริง ลักษณะ ของงานที่ออกมาอาจคล้ายงานที่ใช้สีโปสเตอร์แต่ลักษณะของพื้นผิวที่ลงสีลงไปจะดูบางเบาว่าสีโปสเตอร์

การปะติด (Collage) ลักษณะ เป็นลักษณะวิธีการนำวัสดุมาทำให้เกิดเป็นผลงานศิลปะ โดยการปะติดสามารถทำจากวัสดุที่เป็นกระดาษ หรือผ้าหรือวัสดุที่ไม่มีความหนาเกินไปปะติดสามารถใช้ระบายลงไปบนชิ้นงานรวมกับการปะติดสามารถใช้ร่วมกับเทคนิคอื่นได้

คอมพิวเตอร์ (Computer Graphic) โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ใช้สำหรับการตกแต่งภาพ หรือสร้างภาพประกอบ เช่น โปรแกรม Photoshop , Illustrator , Paintshop , 3D max , LightWave เป็นต้น เป็นอุปกรณ์ที่เข้ามามีบทบาทในการสร้างภาพประกอบในปัจจุบันมากขึ้น เนื่องจากสามารถเลียนแบบเทคนิคต่างๆที่ อุปกรณ์ที่กล่าวมาข้างต้นได้ทั้งหมด และสามารถปรับแก้ไขได้ง่าย

แต่มีข้อจำกัดที่ผู้ใช้ต้องเรียนรู้การใช้งานของโปรแกรมเหล่านี้และตลอดจนคุณภาพของเครื่องคอมพิวเตอร์ที่สามารถรองรับการใช้ของโปรแกรม

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า เทคนิคและวัสดุในการสร้างภาพประกอบนั้น มีทั้งที่ใช้กันมาตั้งแต่ในอดีตและอุปกรณ์สมัยใหม่อย่างคอมพิวเตอร์ การจะเลือกใช้นั้นก็ขึ้นอยู่กับความสามารถในการใช้งานของนักวาดภาพประกอบหรือขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่วางไว้

4.2.5 ด้านการจัดหน้าและรูปเล่ม (Layout)

ขั้นต้นของการหาภาพรวมของหนังสือสำหรับเด็ก การจัดวางตำแหน่งของคำและภาพประกอบ เป็นส่วนเริ่มต้นของการทำงานออกแบบ Sipe (2001) กล่าวว่า ภาพประกอบในหนังสือภาพสำหรับเด็กนั้น ก็มีสัดส่วนการใช้พื้นที่ตามลักษณะของรูปเล่ม ขอบเขตของภาพประกอบ (Shape of the Illustration's Perimeter) นั้นสัมพันธ์กับการจัดวางองค์ประกอบของภาพและการเล่าเรื่อง และการวางตัวหนังสือ

4.2.5.1 การจัดหน้า เมื่อเริ่มต้นของการออกแบบจัดวางตัวอักษรและเนื้อเรื่องเพื่อให้เกิดความสวยงาม และมีความต่อเนื่องทั้งในด้านภาพประกอบและเนื้อเรื่อง ให้ลงในหน้ากระดาษตามขนาดที่กำหนดเป็นขนาดเล่มนั้น ภิญญาพร (2534) กล่าวว่า การจัดหน้าช่วยให้การลำดับเรื่องมีความชัดเจนและสอดคล้องกับภาพประกอบ การวางเนื้อเรื่องต้องไม่ทำลายภาพประกอบและยังต้องทำให้สะดวกในการอ่านเนื้อเรื่อง ซึ่งในการทำหนังสือสำหรับเด็กนักวาดภาพประกอบต้องเป็นคนร่างการจัดหน้าส่งให้ฝ่ายศิลป์และบรรณาธิการหนังสือตรวจดู และอาจจะมี การจัดหน้ามากกว่าหนึ่งแบบ เพื่อหาแบบที่เหมาะสมที่สุด เนื่องจากหนังสือสำหรับเด็กภาพประกอบจะใช้พื้นที่ในหนึ่งหน้ากระดาษมากกว่าตัวหนังสือ ส่วนของ Sibley (2005) กล่าวถึงการจัดหน้าและรูปเล่มของหนังสือสำหรับเด็กขึ้นอยู่กับว่าลักษณะการจัดวางหน้าหนังสือแบบใด ลักษณะการจัดหน้าของหนังสือสำหรับเด็กสามารถแบ่งได้ดังนี้

ก. แบบหน้าคู่ (Double – page spread) คือการจัดวางภาพประกอบลงไปทั้งสองหน้า ภาพจะทอดยาวจากหน้าซ้ายไปสู่หน้าขวา แล้วแบ่งพื้นที่สำหรับวางข้อความ

ข. แบบมีกรอบ (Borders) หมายถึงขอบเขตที่ล้อมรอบข้อความ หรือภาพประกอบ กรอบเป็นทั้งการตกแต่งหรือส่วนหนึ่งในการออกแบบภาพประกอบก็ได้ หนังสือบางเล่มที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านในอดีต มักชอบใช้การตกแต่งด้วยกรอบล้อมรอบภาพหรือข้อความ โดยมักใช้สัญลักษณ์ที่สอดคล้องกับเนื้อเรื่องมาออกแบบทำเป็นลวดลายของกรอบ

ค. แบ่งภาพเป็นส่วนๆ (Panels) การแบ่งภาพประกอบเป็นช่องๆ แนวตั้งหรือแนวนอน เพื่อแบ่งพื้นที่สำหรับวางข้อความ

ง. ทำเป็นลายเครือเถาล้อมภาพหรือข้อความ (Vignettes) ประดับตกแต่งเป็นกรอบของภาพใช้ได้ทั้งหน้าคู่และหน้าคี่ขว เลือกนำรายละเอียดของภาพประกอบที่สะท้อนเรื่องราวและบรรยากาศของเรื่องมาออกแบบใช้เป็บลวดลาย เพื่อส่งเสริมให้เกิดการจดจำและเข้าบรรยากาศของเรื่อง

จิตตนา และ ภิญญาพร (2534) กล่าวถึงลักษณะการจัดหน้าหนังสือทำได้หลายรูปแบบสามารถยกเป็นตัวอย่างที่พบเห็นได้ดังนี้

1. เป็นหน้าคู่จัดแบบภาพอยู่ด้านขวา (เนื่องจากสายตาของเด็กจะกวาดมองทางด้านขวาก่อน) คำบรรยายอยู่ด้านซ้าย
2. เป็นหน้าคู่ภาพประกอบใช้พื้นที่ทั้ง2หน้าแต่เว้นคำบรรยายตามที่นักวาดภาพประกอบกำหนด
3. เป็นภาพหน้าคู่ภาพประกอบใช้พื้นที่ทั้ง2หน้าแต่คำบรรยายอยู่ข้างล่างเว้นบริเวณไว้ต่างหาก
4. เป็นภาพหน้าคู่ภาพประกอบใช้พื้นที่ทั้ง2หน้าแต่คำบรรยายกระจายอยู่ตามบริเวณต่างๆ

ของภาพ

ข้อควรระวังในการจัดหน้า มีดังนี้

1. ระวังไม่ให้ภาพที่เป็นจุดเด่นที่ปรากฏในหน้านั้นอยู่ตรงกลางที่เย็บเข้าเล่มหรือตรงรอยพับ คำบรรยายก็เช่นกัน
2. ควรพิจารณาเนื้อหาของเรื่องกับการออกแบบภาพประกอบในแต่ละตอนให้สัมพันธ์กัน ไม่ควรแยกเนื้อหาและภาพประกอบออกจากกันโดยเด็ดขาด
3. หากว่าเรื่องมีคนแต่งเรื่องและคนวาดภาพประกอบคนละคน ทั้งสองฝ่ายต้องปรึกษาทำความเข้าใจในเนื้อเรื่องและแนวความคิดของกัน ตลอดข้อจำกัดในการทำงานเพื่อความเข้าใจในเนื้อเรื่องที่ตรงกัน
4. ควรออกแบบการจัดหน้าไว้สัก 2-3 แบบเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสม
5. การแบ่งตอนของเรื่องเพื่อให้สัมพันธ์กับจำนวนหน้า

จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การจัดหน้านั้น เป็นส่วนที่สำคัญที่ส่งผลต่อการเล่าเรื่อง และการดำเนินเรื่อง การออกแบบต้องวางแผนการจัดหน้าในแต่ละตอนเริ่มต้นของการออกแบบเพื่อให้ภาพประกอบและข้อความสอดคล้องสัมพันธ์กัน

4.2.5.2 การลำดับเหตุการณ์ในการเล่าเรื่อง (Narrative Sequence) เป็นส่วนสำคัญในการออกแบบหนังสือสำหรับเด็กอันจะเป็นสิ่งที่สะท้อนคุณภาพของหนังสืออย่างหนึ่ง Schwarcz และ Schwarcz (อ้างถึงใน Slip,2001) เป็นความจำเป็นที่นักวาดภาพประกอบต้องตระหนักว่าภาพ

ประกอบก็เป็นเสมือนภาพชุดของงานศิลปะ เพราะว่าภาพประกอบในหนังสือต้องมีความเชื่อมโยงกัน เป็นภาพต่อซึ่งกันและกับซึ่งมีหน้าที่เล่าเรื่องจากภาพที่ปรากฏ เหมือนว่าหนังสือที่จะอยู่ในความทรงจำของเด็กนั้นภาพและคำทำหน้าที่เชื่อมโยงกัน บางครั้งเหมือนกับว่ากำลังชมภาพยนตร์ ที่มีจำนวน 32 หน้าอยู่ที่เดียว Nodelman (อ้างถึงในSlip,2001) กล่าวว่านักวาดภาพประกอบควรศึกษาการลำดับการดำเนินเรื่องของภาพยนตร์เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการลำดับเรื่องกับภาพของหนังสือ เนื่องจากการจัดภาพในงานภาพยนตร์นั้นภาพที่ปรากฏจะมีลักษณะของภาพไกลภาพใกล้ ภาพที่เน้นจุดสำคัญ แต่เนื่องจากหนังสือภาพมีความจำกัดของจำนวนหน้านักวาดภาพประกอบจึงจำเป็นต้องเลือกเล่าฉากที่มีความสำคัญในการดำเนินเรื่องมากที่สุด

การลำดับความต่อเนื่องของเหตุการณ์นั้นทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกว่าการเล่าเรื่องของหนังสือไม่สะดุด Sibley (2005) กล่าวว่า การออกแบบภาพประกอบสามารถเล่าเรื่องอย่างต่อเนื่องก็ส่งผลที่ทำให้คนหยุดพิจารณานั้นก็เท่ากับทำให้ผู้อ่านอยากเปิดเพื่อติดตามเรื่องราวในหน้าต่อไป โดยปรกติเราจะคุ้นเคยกับการเปิดหนังสือจากด้านขวามือ (ของไทยกับของชาติตะวันตกก็เปิดหนังสือทางเดียวกัน แม้หนังสือเด็กของญี่ปุ่นส่วนใหญ่จะเปิดแบบขวาไปซ้าย แต่สำหรับชาติที่มีภาษาเปิดทางซ้ายก็มีเช่น หนังสือภาษาอิสราเอล หรือของญี่ปุ่นที่เป็นแบบดั้งเดิมเป็นต้น) ดังนั้นในการออกแบบการเคลื่อนไหวของภาพและตัวละครต้องสอดคล้องกับการเปิดหนังสือ

4.2.5.3 ความต่อเนื่องของฉากและตัวละคร ของภาพประกอบในหนังสือทั้งเล่มนั้นก่อให้เกิดความกลมกลืนเหมือนกับว่ากำลังดูละครที่ตัวละครและฉากมีความต่อเนื่องเป็นเรื่องเดียวกัน Steiner (อ้างถึงในSlipL.r.,2001) กล่าวว่า เนื้อเรื่องที่มีฉากที่แตกต่างกันของเหตุการณ์นักวาดภาพประกอบต้องออกแบบให้การเล่าเรื่องผ่านภาพนั้นเคลื่อนไหวอย่างราบรื่น โดยที่ไม่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าถูกขัดเขี่ย เช่น อารมณ์ของเรื่องในแต่ละช่วงช่วงที่สงบที่สุดและช่วงที่ตื่นเต้นเร้าความรู้สึกนั้นต้องไม่ตัดกันอย่างรุนแรงจนเกินไป ส่วนของ บันลือ พลฤกษ์วัน(2536) กล่าวถึงลักษณะของบรรยากาศโดยรวมที่ปรากฏในหนังสือสำหรับเด็ก คือ สภาพแวดล้อมของเหตุการณ์ตามเนื้อเรื่องไม่ว่าจะเป็นภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หรือสภาพแวดล้อมทางสังคมความเป็นอยู่ตามวัฒนธรรมของเนื้อเรื่องนั้น บรรยากาศก่อให้เกิดอารมณ์ร่วม(Sympathy) ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกเหมือนว่าเข้าไปอยู่ในเหตุการณ์ที่กำลังดำเนินอยู่ ส่งผลให้เกิดอารมณ์ต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นความสะเทือนใจ คล้อยตาม โต้แย้ง หรือดีใจก็ตาม ลักษณะของบรรยากาศในเนื้อเรื่องควรมีคุณสมบัติดังนี้

1. การแบ่งฉาก แบ่งตอน ควรทำให้การเล่าเรื่องต่อเนื่องและราบรื่น กลมกลืนกัน
2. บรรยากาศในเรื่องควรเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมที่เด็กคุ้นเคย เพื่อเปิด โอกาสให้เด็กๆ เรียนรู้เรื่องราวได้ง่ายขึ้น

3. เลือกบรรยายภาพที่น่าประทับใจมาเสนอแก่ผู้อ่าน

4. การบรรยายลักษณะของสภาพแวดล้อมเหตุการณ์ที่ส่งผลให้ความเข้าใจในเนื้อเรื่องชัดเจนขึ้น

4.2.5.4 การใช้สัญลักษณ์ทางศิลปะ การเลือกใช้ภาพของสิ่งของวัตถุตลอดจนการใช้โทนสี และการออกแบบที่ปรากฏในภาพประกอบเพื่อสื่อความคิดในเชิงนามธรรม Sibley (2005) กล่าวว่า การใช้ภาพสื่อความหมาย (Visual symbolism) เช่น สัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นหรือรู้สึกถึงความรัก ความสุภาพอ่อนโยน ความไร้เดียงสา ความขี้ขลาด ความกลัว เหนียวอาย หรือสงบสุข เป็นต้น หนังสือภาพสำหรับเด็กที่มีคุณภาพในการออกแบบหนังสือ นั้น จะเริ่มต้นตั้งแต่ปกหน้าและเรื่อยไปจนถึงปกหลังใส่ใจในทุกรายละเอียดแม้แต่การเลือกตัวอักษรที่จะใช้หนังสือ เพื่อต้องการให้หนังสือมีความสวยงามและกลมกลืนอย่างมีเอกภาพ

สัญลักษณ์ทางศิลปะสามารถใช้โดยการจัดองค์ประกอบสู่การจับวางมุมมองของภาพนั้น ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งของภาพประกอบและพื้นที่โดยรวม มุมมองของภาพนั้นส่งผลต่อการเล่าเรื่อง และกำหนดความรู้สึกของผู้ดู เช่น ภาพที่มองจากมุมสูงย่อมให้ความรู้สึกเหมือนเรากำลังมองมาจากข้างบนแทนสายตาของตัวละครในเรื่อง บางทีอาจหมายถึงการเฝ้ามองจากคนภายนอก มุมมองของภาพนั้นควรสอดคล้องกับการเล่าเรื่องในแต่ละฉาก และควรเป็นมุมมองที่สะท้อนจุดเด่นในฉากนั้นๆ มุมมองของภาพนั้นต้องสอดคล้องกับเนื้อเรื่องที่จะนำเสนอ เช่น ในหนังสือสำหรับเด็กที่ต้องการให้เด็กรู้สึกว่าเป็นเสมือนตัวละครในเรื่อง มุมมองของภาพก็ต้องสอดคล้องกับระดับสายตาของเด็กในวัยนั้นเพื่อให้เด็กรู้สึกว่ามีมุมมองของภาพประกอบที่ปรากฏคือตัวแทนของสายตาของเด็กเอง ในด้านของ Kiefer (1995) กล่าวว่า การกำหนดมุมมองของภาพที่ปรากฏต่อสายตาของเด็กนั้นช่วยให้เนื้อเรื่องสมบูรณ์ขึ้นและยังสามารถขยายความเข้าใจในเรื่องราวและขยายมุมมองทั้งในด้านประสบการณ์การมองเห็นให้แก่เด็ก ลักษณะมุมมองของภาพลักษณะต่าง ๆ นั้นส่วนใหญ่เด็กจะรู้จักเช่น มุมเงยรายละเอียด ภาพกว้างแบบสังเกตการณ์ทั่วไป มุมแบบตามค หรือมองจากมุมต่ำ มุมมองแบบตานกหรือการมองมุมสูง ซึ่งการเลือกใช้ที่เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อเรื่องจะทำให้เกิดความรู้สึกคล้ายตามเนื้อเรื่องได้ ไม่ว่าจะเป็น โศกเศร้า ดีใจ หรือ ตื่นเต้นก็ตาม มุมมองของภาพบางทีก็เพิ่มมุมมองใหม่ให้แก่ผู้อ่าน

Sipe (2001) กล่าวว่าระยะของภาพ (Distance) ระยะใกล้ไกลของภาพนั้นสอดคล้องกับการเล่าเรื่องและเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในฉากที่ผ่านมาและฉากปัจจุบันและฉากถัดไป บางครั้งระยะของภาพก่อให้เกิดความรู้สึก เช่น ภาพมุมกว้างอาจก่อให้เกิด ความรู้สึกถึง ความกว้างใหญ่ โลงสบาย หรือแม้แต่ว่าความรู้สึกอ้างว้างก็ได้ นักวาดภาพต้องเข้าใจความรู้สึกและอารมณ์ของฉากนั้นๆ เพื่อจะได้ออกแบบมุมมองและส่วนประกอบทางศิลปะอื่นๆ เพื่อให้ถูกต้องตามเนื้อเรื่อง สัดส่วนที่

ปรากฏต่อสายตา สามารถกำหนดให้เห็นในสิ่งที่ต้องการนำเสนอ แสดงให้เห็นถึงฉากของตัวละครใดที่กำลังแสดงบทบาทอยู่เช่น ภาพจากมุมสูงของนกที่มองลงมา หรือภาพที่ซ่อนจากข้างล่างขึ้นไปข้างบนจากสิ่งที่อยู่ข้างล่างเพื่อเห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นข้างบน

จากการที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับการใช้สัญลักษณ์ทางศิลปะ ในการออกแบบภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก สามารถสรุปได้ว่า สัญลักษณ์ทางศิลปะที่สามารถนำมาใช้ในการออกแบบภาพประกอบเพื่อสื่อสารอารมณ์ หรือบรรยากาศของเรื่องนั้น สามารถใช้สีในการกำหนดอารมณ์ของฉากและเหตุการณ์ได้ หรือการใช้มุมมองของภาพบอกเล่าเหตุการณ์และบรรยากาศของเรื่องได้ Kiefer (1995)กล่าวว่า การเลือกใช้ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการดำเนินเรื่องจะทำให้ภาพประกอบสามารถเล่าเรื่องได้ด้วยตัวเอง

4.3 ภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็กกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา

ศิลปะศึกษาเป็นวิชาที่เปิดโอกาสให้เกิดการเชื่อมโยงความรู้ที่หลากหลายเพื่อก่อให้เกิดประสบการณ์ทางศิลปะแก่เด็กได้ จากการศึกษาของ Helper และ Hickman (1982) และ Solsken (1985) อ้างถึงใน (Maurine และ Margaret ,1997) พบว่า การใช้หนังสือภาพสำหรับเด็กเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้การใช้ภาษาที่ดีขึ้นและการทำงานศิลปะที่ดีไปพร้อมกันด้วย โดยที่ผู้เรียนสามารถได้เห็นตัวอย่างที่หลากหลายทั้งงานเขียนและงานภาพประกอบ จากหนังสือภาพหลายๆเล่ม และนักเรียนทั้งชั้นสามารถเรียนรู้วิธีการสื่อสารทั้งจากการใช้ภาพและการใช้ภาษาทั้งที่เรียบง่ายและมีความซับซ้อน และผู้เรียนยังได้เรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมที่หลากหลาย สุดท้ายนี้ยังพบว่านักเรียนเกิดความต้องการที่จะเลือกหนังสือในแบบที่พวกเขาสนใจด้วยเกณฑ์ของตนเอง

Sharp (1984) และ Neal (1991) อ้างถึงใน Maurine และ Margaret (1997) ให้ความเห็นตรงกันว่า การนำหนังสือภาพไปใช้ในชั้นเรียนวิชาศิลปะนั้นนำไปใช้ได้หลากหลายหนทาง จากงานวิจัยส่วนมากมักพบว่ามักนำหนังสือภาพไปใช้สนับสนุนให้นักเรียนเข้าใจทัศนธาตุทางศิลปะ และประวัติศาสตร์ศิลป์ เป็นต้น ความหลากหลายของรูปแบบงานศิลปะ เทคนิคตลอดจน สื่อวัสดุที่นำมาใช้ในการนำเสนอของศิลปินในหนังสือภาพ อย่างรูปแบบงานปะติด (Ehlert และ Carle) ภาพถ่าย (Freeman และ Andersen) การ์ตูน (Seuss) หรืองานแบบ expressionism ดังที่ Mitchell และ Nelms (1992) กล่าวว่า ในหนังสือสำหรับเด็กนั้นมีคุณสมบัติในการเป็นวัตถุดิบที่เหมาะสมสำหรับผู้สอนศิลปะในระดับชั้นประถมศึกษา เพื่อช่วยให้เด็กทำความเข้าใจกับเนื้อหาที่จะทำการสอนได้ง่ายขึ้นซึ่งครอบคลุมไปในเนื้อหาทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ ด้านศิลปวิจารณ์ ด้านสุนทรียศาสตร์ และด้านศิลปะปฏิบัติ จากการศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมสำหรับเด็กที่เชื่อมโยงกับ

การจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษา พบว่าหนังสือสำหรับเด็กนั้นมีคุณสมบัติที่สามารถสอนให้เด็กเห็นถึงการเริ่มต้นการเรียนรู้ศิลปะศึกษาในด้านต่างๆที่กล่าวมาโดยที่หนังสือสำหรับเด็กเป็นสื่อทางศิลปะที่เหมาะสมและเด็กคุ้นเคยในชีวิตประจำวัน

Maurine และ Margaret (1997) ได้กล่าวถึง หนังสือสำหรับเด็ก(Children'sbook)และหนังสือภาพ(Picture books)กับข้อได้เปรียบและคุณประโยชน์ในการใช้ในชั้นเรียนศิลปะสามารถแยกออกได้ดังนี้

1.เมื่อเลือกหนังสือสำหรับเด็กมาใช้ภาพประกอบในหนังสือนั้นก็สามารถเป็นตัวอย่างผลงานศิลปะสำหรับเด็กได้

2.เทคนิคที่นักวาดภาพประกอบเลือกใช้ในการสร้างงานศิลปะนั้นก็เป็นเทคนิคเดียวกับที่ศิลปินใช้

3. ชีวิตและผลงานของศิลปิน เป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาพื้นฐานสำหรับวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ สามารถดัดแปลงให้เด็กๆได้ค้นคว้าและศึกษาการทำงานของนักวาดภาพประกอบหนังสือที่เด็กชื่นชอบได้เท่ากับเด็กได้เรียนรู้กระบวนการศึกษาตามแนวทางของประวัติศาสตร์ศิลปะ

4.ความคล้ายคลึงกันของงานภาพประกอบกับงานศิลปะผู้สอนสามารถนำรูปแบบของงานภาพประกอบมาลำดับตามช่วงเวลาการเกิดรูปแบบของงานทัศนศิลป์ได้เพื่อทำให้เด็กได้สามารถสังเกตเห็นรูปแบบของงานศิลปะ

5. ทั้ง4 แขนงความรู้นั้นสามารถสอดคล้องประสานกันด้วยการใช้หนังสือสำหรับเด็ก เพื่อให้เกิดการบูรณาการให้เห็นความสอดคล้องของแต่ละแขนงความรู้ได้โดยการเลือกหนังสือสำหรับเด็กที่ใช้เทคนิคและรูปแบบในการสร้างภาพประกอบสอดคล้องกับรูปแบบงานทางทัศนศิลป์

ความหลากหลายในรูปแบบของงานประกอบที่ปรากฏในหนังสือสำหรับเด็กCianciolo (1976) อ้างถึงใน Maurine และ Margaret (1997) ได้อธิบายถึงว่า ภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็กนั้นนักวาดภาพประกอบก็ใช้เทคนิค วัสดุและวิธีการสร้างงานแบบเดียวกับงานทัศนศิลป์ ดังนั้นก็ต้องยอมรับว่างานภาพประกอบก็มีศักยภาพที่จะใช้สอนให้เด็กเข้าใจถึงความหลากหลายในรูปแบบงานศิลปะความหลากหลายในด้านการใช้วัสดุและเทคนิค

สำหรับแนวทางการเลือกหนังสือสำหรับเด็กMaurine และ Margaret (1997) ได้แนะนำว่าไม่ว่าจะเป็นหนังสือคำกลอน หนังสือของเล่น (Toy books)หนังสือเกี่ยวกับตัวอักษร(alphabet books) หนังสือสอนเกี่ยวกับจำนวน (counting books) หนังสือเกี่ยวกับสี ขนาด ระยะ (concept books) ตลอดจนหนังสือที่มีแต่ภาพเท่านั้น (wordless picture books) ผู้สอนสามารถนำหนังสือเหล่านี้มาใช้ในชั้นเรียน ได้เสนอวิธีเลือกหนังสือภาพดังนี้

ขั้นที่ 1 สังเกตเกี่ยวกับการใช้โทนสีของภาพประกอบ

ขั้นที่ 2 อ่านเฉพาะคำ ไม่ต้องดูภาพ

ขั้นที่ 3 อ่านเรื่องโดยสังเกตอารมณ์ของเรื่องและภาพประกอบว่ากลมกลืน สะดุดความรู้สึกหรือไม่

ขั้นที่ 4 สังเกตรายละเอียดของการออกแบบหนังสือ ตั้งแต่ กระดาษที่ใช้ ตัวอักษรที่เลือกใช้ ปกหน้าปกหลัง ไปจนถึงคำอุทิศของหนังสือและอาจตั้งคำถามเหล่านี้เพื่อประกอบการพิจารณา ดังนี้

1. ความพยายามในการสร้างสรรค์ภาพประกอบของนักวาดภาพประกอบเป็นอย่างไร
2. เราจะแน่ใจได้อย่างไรว่าหนังสือเล่มนี้เมื่อนำไปใช้แล้วจะประสบความสำเร็จ
3. ภาพประกอบที่ใช้ใช้นั้นสามารถกระตุ้นให้เราารู้สึกถึงสุนทรียภาพได้หรือไม่อย่างไร
4. เรื่องและภาพนั้นมีความสอดคล้องกลมกลืนกันหรือไม่อย่างไร
5. ความต่อเนื่องระหว่างภาพต่อภาพ หน้าต่อหน้าเป็นอย่างไร
6. เทคนิคที่ใช้ในการสร้างภาพประกอบของศิลปินสามารถแสดงเอกลักษณ์ที่เป็นตัว

ของตัวเองหรือไม่

7. ถ้าจะนำไปใช้กับเด็กคิดว่าน่าจะเป็นเด็กในวัยใด

8. ถ้าเด็กได้ดูหนังสือเห็นภาพประกอบแล้วคิดว่าเด็กจะเข้าใจแนวคิดของเรื่องได้หรือไม่อย่างไร

9. ความสมดุล ความกลมกลืน อารมณ์ องค์ประกอบของเส้นและสีเป็นอย่างไร

ลักษณะของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กที่เหมาะสมสำหรับนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน สุปรียา โคจรสวัสดิ์ (2535) ได้กล่าวถึง ดังนี้

1. จัดองค์ประกอบดี คือ มีความสมดุลในภาพมีตำแหน่งและทิศทางของเส้นต่างๆ และมีการให้แสงเงาสีที่ดี มีจุดสนใจในภาพ มักไม่นิยมวางไว้ตรงกลางภาพ ภาพบางภาพอาจไม่มีจุดสนใจก็ได้ เช่น ภาพฝูงชน ภาพรูปเลขาคณิต เพราะภาพเหล่านี้ให้ผลทางด้านวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นการแสดงออกมากกว่าแสดงรายละเอียด

2. สื่อความหมายชัดเจน คือ ผู้ออกแบบภาพต้องจำกั้ดออกไปอีกว่าอะไรคือสิ่งที่ต้องการนำมาบอกแก่ผู้ดูแล้วก็ควมคุมให้เป็นไปตามที่ต้องการ

3. มีสีตรงกับในธรรมชาติคือ สีที่ใช้ในภาพสำหรับเด็กโดยทั่วไปควรเป็นสีที่ตรงกับความเป็นจริงและเป็นสีตามธรรมชาติ

4. มีความคมชัดและโดดเด่น คือ รูปภาพที่มีส่วนสำคัญของภาพไม่เด่นชัดขึ้นมาจากพื้นหลังทำให้ภาพนั้นดู "แบน" การให้แสงและเงาคมชัดขึ้นจะดูน่าสนใจยิ่งขึ้น

ในการเริ่มต้นสอนนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลายในเนื้อหาที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศิลป์ Sutley (2003) กล่าวว่าเธอใช้วิธีให้นักเรียนไปค้นคว้าหาศิลปินที่ทำงานภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กมา Eric Carle นั้นเป็นชื่อที่ได้รับการค้นคว้ามามากที่สุด การที่ให้นักเรียนได้หัดเรียนรู้วิธีการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศิลปิน โดยให้เด็กศึกษานักวาดภาพประกอบที่ตนเองชอบ ก็เนื่องมาจากนักเรียนจะคุ้นเคยกับหนังสือภาพมาก่อนในระดับชั้นอนุบาลจนถึงประถมต้น ดังนั้นเป็นการง่ายแก่นักเรียนที่จะเรียนรู้ว่าวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์นั้นมีแนวทางการเรียนการสอนอย่างไร โดยที่นักเรียนฯยังได้เรียนรู้ถึงวิธีการค้นคว้า การหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้พบวิธีการทำงานเทคนิคในการสร้างผลงานของศิลปินที่ชื่นชอบ และสามารถนำมาใช้ในกิจกรรมศิลปะปฏิบัติ โดยที่นำเทคนิคที่สนใจมาทดลองสร้างผลงานศิลปะของตนเองออกมา จากที่ได้ไปศึกษาการทำงาน แนวคิด เทคนิค รูปแบบ วิธีการของนักวาดภาพประกอบที่ชื่นชอบ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยพบว่าสามารถนำภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กมาใช้เป็นสื่อเพื่อการเรียนรู้ของเด็กในกิจกรรมศิลปะในวิชาศิลปะศึกษาสำหรับเด็กชั้นประถมศึกษา ดังนี้

ด้านสุนทรียภาพ เพื่อให้เด็กได้เห็นถึงความงามที่หลากหลายผ่านการมีส่วนร่วมประกอบทางศิลปะและส่วนประกอบในการออกแบบ ที่ปรากฏในภาพประกอบ

ศิลปะปฏิบัติสอนให้เห็นความหลากหลายของสื่อวัสดุและเทคนิคทั้งในด้านคุณลักษณะและการใช้งานการผสมผสานเทคนิคที่แตกต่างกันการมีส่วนร่วมประกอบทางศิลปะและการจัดองค์ประกอบในผลงาน

ประวัติศาสตร์ศิลปะ นอกจากรูปแบบของภาพประกอบที่ใช้รูปแบบเดียวกับงานศิลปะตามพิพิธภัณฑสถานแล้วที่เด็กสามารถเรียนรู้ได้ การที่ผู้สอนให้เด็กได้ค้นคว้าประวัติของนักวาดภาพประกอบที่ตนเองสนใจ ก็เป็นการเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์ศิลปะเบื้องต้น

ศิลปะวิจารณ์ การให้เด็กรวมกลุ่มกันแสดงความคิดเห็นต่อส่วนประกอบในภาพประกอบหนังสือว่าเหมาะสมกับเนื้อเรื่องอย่างไรเป็นการทำให้เด็กได้พัฒนาทั้งการใช้คำจากเนื้อเรื่องและพัฒนาการมองเห็นจากภาพไปด้วย

และในด้านอื่นที่ภาพประกอบและเรื่องราวในหนังสือได้ให้แง่คิดๆ คือความรู้ความเข้าใจในความหลากหลายของวัฒนธรรมและการที่让孩子ได้เชื่อมโยงความคิดของตนเข้ากับสิ่งใหม่ที่พบเห็นก่อให้เกิดความคิดที่แปลกใหม่ในการทำงานศิลปะได้

5. การจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

5.1 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเป็นกลุ่มสาระที่มุ่งเน้นการส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม สุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ ดังนั้นกิจกรรมศิลปะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนได้โดยตรงทั้งด้านร่างกายและจิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม ตลอดจนการนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อมส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง และแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ พัฒนากระบวนการรับรู้ทางศิลปะ การสังเกตรายละเอียด สามารถค้นพบศักยภาพของตนเอง อันเป็นพื้นฐานการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ ด้วยการมีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย สามารถทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข

เป้าหมายของผู้เรียนในสาระการเรียนรู้ศิลปะช่วงชั้นที่ 1 (ประถมศึกษาปีที่ 1-3) ดังนี้

1. สร้างและนำเสนอผลงานศิลปะจากจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ เล่าเกี่ยวกับผลงานของตนเองให้ผู้อื่นรับรู้ โดยใช้ศัพท์เบื้องต้นเกี่ยวกับศิลปะได้
2. รับรู้ทางศิลปะได้แก่ ทัศนธาตุ องค์ประกอบศิลป์ สามารถใช้ศัพท์เบื้องต้นเกี่ยวกับศิลปะได้
3. ระบุสภาพแวดล้อมหรือเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดผลงานศิลปะได้
4. เชื่อมโยงความรู้ในกลุ่มสาระศิลปะสู่กลุ่มการเรียนรู้สาระอื่น
5. สนใจและพึงพอใจในการปฏิบัติงานทางศิลปะ สนุกสนานเพลิดเพลิน มีความรับผิดชอบในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข
6. สังเกต รับรู้ สนใจธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม งานศิลปะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 1 (ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3)

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่ 1 : ทัศนศิลป์

มาตรฐาน ศ 1.1 : สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่องานศิลปะอย่างอิสระ และชื่นชม สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

มาตรฐาน ศ 1.2 : เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่1 (ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3)

- 1.สามารถสื่อความคิดจินตนาการ ความรู้สึก ความประทับใจ ด้วยวิธีการต่างๆอย่างสนุกสนานเพลิดเพลิน
- 2.สังเกต และรับรู้สิ่งที่อยู่รอบตัว ใช้ทัศนธาตุ สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ โดยใช้วิธีการต่างๆตามความสนใจ
- 3.ใช้วัสดุอุปกรณ์ในการทำกิจกรรมทางทัศนศิลป์อย่างปลอดภัย และมีความรับผิดชอบ
- 4.แสดงความรู้สึกในการรับรู้ความงาม
- 5.แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งผลงานทัศนศิลป์ของตนเองและผู้อื่น
- 6.นำความรู้และวิธีการทางทัศนศิลป์ไปใช้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆและในชีวิตประจำวัน
- 7.รู้ความเป็นมาของสิ่งที่อยู่รอบตัวที่เกี่ยวข้องกับงานทัศนศิลป์
- 8.สนใจงานทัศนศิลป์อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

สาระการเรียนรู้และองค์ความรู้

1. ความรู้ ขอบข่าย สัญลักษณ์ แนวคิดทางศิลปะ
2. การสร้างสรรค์ และการแสดงออก
3. การวิเคราะห์ วิจารณ์งานศิลปะ และสุนทรียภาพ
4. การประยุกต์ใช้ความรู้ทางศิลปะ
5. ศิลปะกับวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ไทยและสากล ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

การวัดและประเมินผล

การประเมินผลของผู้เรียนหลังผ่านกระบวนการเรียนรู้ไปแล้ว ลักษณะการประเมินผลที่ครอบคลุมทุกด้านนั้น ได้กำหนดแนวทางการประเมินผลไว้ 3 ด้าน

1. ด้านจิตพิสัย เป็นการประเมินพฤติกรรมของผู้เรียน เช่น ความสนใจ ความกระตือรือร้น การตั้งใจฟัง การตอบคำถาม ความพร้อมในการทำงาน การปฏิบัติกิจกรรมร่วมกับเพื่อน
2. ด้านพุทธิพิสัย เป็นการประเมินความรู้ของผู้เรียน หลังจากได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ไปแล้ว เช่น การปฏิบัติกิจกรรมที่กำหนดให้ได้ถูกต้อง หรือจากผลงานที่ปรากฏของผู้เรียน

3.ด้านทักษะพิสัย เป็นการประเมินด้านทักษะการทำงาน ว่าผู้เรียนมีความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมได้มากน้อยเพียงใด นอกจากความสวยงามแล้ว ยังต้องประเมินด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความสะอาด ความประณีต ละเอียดถี่ถ้วนในการทำงาน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนมีทักษะในการปฏิบัติกิจกรรมนั้น

แหล่งการเรียนรู้

1. ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดชุมชน
2. สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ ภายในและภายนอกโรงเรียน ชุมชนและท้องถิ่น
3. สื่อทางเทคโนโลยี เอกสาร ตำรา หนังสือ ฯลฯ

5.2 ศิลปะศึกษาระดับประถมศึกษา

ศิลปะศึกษาเป็นวิชานั้นเสริมสร้างทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ดังที่ Lowenfeld และ Brittain(1987) กล่าวไว้ดังนี้สำหรับ ศิลปะศึกษาสำหรับเด็กประถมเน้นจุดประสงค์ที่สำคัญ คือ เพื่อส่งเสริมความงอกงามในเด็กทุกๆด้าน กระบวนการพัฒนาการต่างๆที่ได้จากการเรียนศิลปะที่จะเกิดขึ้นกับเด็ก ดังนี้

- 1.พัฒนาการทางร่างกาย เด็กจะสามารถจะใช้เครื่องมือและวัสดุอย่างชำนาญและมีความแม่นยำในการสร้างผลงานศิลปะ ที่สามารถถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของเด็กได้
- 2.พัฒนาการทางอารมณ์ การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะทำให้เกิดความงอกงามทางอารมณ์ ขณะที่ทำงานจะเกิดกระบวนการที่จะจัดการภาวะทางอารมณ์ของเด็ก และส่งผลให้เกิดการสร้างสรรคผลงาน ได้อย่างอิสระและมีความสุข สนุกสนาน เพลิดเพลิน
- 3.พัฒนาการทางด้านสังคม การสร้างสรรค์ผลงานแสดงให้เห็นถึงประสบการณ์ที่เด็กได้ประสบมา และการทำงานศิลปะยังเปิด โอกาสให้เด็กเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น ทำให้เด็กรู้จักการปรับตัว
- 4.พัฒนาการทางด้านสติปัญญา การสร้างสรรค์ผลงานแสดงให้เห็นว่าเด็กมีความสามารถในการสร้างผลงาน รู้วิธีการทำงาน มีความละเอียดรอบคอบ และเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น
- 5.พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ เด็กสามารถสร้างงานอย่างอิสระ มาดลกเลียนแบบผู้อื่น มีความมั่นใจในตนเอง
- 6.พัฒนาการทางสุนทรียภาพ เป็นประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำงาน การชมงานศิลปะ ทำให้เกิดความเข้าใจชื่นชม เห็นคุณค่าของงานศิลปะ ทำให้เกิดพัฒนาการด้านความรู้สึกนึกคิด

7.พัฒนาการด้านการรับรู้ เมื่อเด็กได้ฝึกฝนทั้งทางด้านทักษะ และความซาบซึ้ง ในสุนทรียภาพของศิลปะ เด็กจะเกิดความสนใจสามารถที่จะแสดงความคิดเห็น การอภิปราย และสามารถเข้าใจและพิจารณาผลงานศิลปะได้อย่างเหมาะสม

เลิศ อานันตะ (2532) ได้ให้ความหมายของ ศิลปศึกษา ว่า หมายถึงวิชาที่จัดการเรียน การสอนขึ้นภายใน โรงเรียนเพื่อส่งเสริมให้เด็กทุก เพศทุกวัยและ ทุกระดับ ได้มีโอกาสแสดงออกอย่างเสรี ตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความคิดและจินตนาการ ตามความสนใจและความถนัดของตน ในกิจกรรมศิลปะอันจะประกอบด้วย การเขียนภาพระบายสี การปั้น การแกะสลัก ดนตรี หรือ ฟ้อนรำ เป็นต้น

ศุทธิพร วงษ์สุวรรณ (2543) ให้ความหมายของ ศิลปศึกษา ว่าหมายถึง การให้การศึกษแก่ผู้เรียน โดยการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีบุคลิกภาพที่ดี ได้มีโอกาสแสดงออกอย่างเสรี ตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความคิดและจินตนาการซึ่งกิจกรรมประกอบด้วย การเขียนภาพระบายสี การปั้นแกะสลัก การพิมพ์ การรู้คุณค่าทางศิลปะ โดยผู้สอนเป็นผู้จัดประสบการณ์ทางการเรียน การสอน แนวคิดทางการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา การรับรู้ สุนทรียภาพ และการสร้างสรรค์ ให้เต็มตามศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน

Dominic(2005) กล่าวว่า ในปัจจุบันศิลปศึกษาได้เริ่มสนใจความหมายและการตีความการสร้างงานศิลปะที่แตกต่างจากที่เคยมีมามากขึ้น จึงมีแนวความคิดใหม่ๆที่ท้าทายความเชื่อเก่าๆ ถึงอย่างไรก็ตามแนวคิดใหม่ก็ก่อให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง แต่แนวคิดใหม่ก็ยังคงมีจุดมุ่งหมายเดิมคือ ยังคงความซาบซึ้งในศิลปะ ความเข้าใจในศิลปะ การตีความ และการสร้างผลงานศิลปะจากรุ่นสู่รุ่น ตลอดจนการส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างงานศิลปะของผู้เรียน ดังแนวทางของศิลปศึกษาในแนวคิดทางการศึกษาผลงานศิลปะที่มาจากหลากหลายวัฒนธรรม และประเด็นพื้นฐานของศิลปะที่ทำให้เราได้เรียนรู้ สภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของในแต่ละสังคมผ่านงานศิลปะ ที่สำคัญที่สุด การปรากฏตัวขึ้นของแนวคิด ทักษะปัญญา (Visual Literacy) และเป็นการที่เรียกได้ว่าเป็นการยกระดับของกระบวนการทัศนศึกษาเกี่ยวกับ ทักษะทางวัฒนธรรม (Visual Culture) ซึ่งพยายามให้ความรู้กับนักเรียนเรื่องมุมมองทางทัศนศิลป์ในสาขาต่างๆ ในลักษณะที่กว้างขวางขึ้นและประจักษ์ในศักยภาพอันลึกซึ้งของพลังแห่งศิลปะ อันที่จะเป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดแรงบันดาลใจในการทำงานศิลปะ

หนังสือภาพสำหรับเด็กก็มีประวัติศาสตร์ของตนเอง และมีเนื้อหาที่ได้รับความสนใจในการศึกษา ก็มีทั้งเรื่องการนำมาพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การฝึกการฟัง ตลอดจนการศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินการของธุรกิจของหนังสือประเภทนี้ สอดคล้องกับที่ Dominic(2005) กล่าวว่า หนังสือภาพจึงถือว่าเป็นภาพต่อที่สมบูรณ์ของ วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนคุณลักษณะที่

สำคัญคือสุนทรียภาพที่ถ่ายทอดออกมา ทั้งหมดนี้จึงทำให้หนังสือภาพเป็นสื่อที่สำคัญที่ทำให้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ได้สัมผัสงานศิลปะที่ใกล้ชิดที่สุดสิ่งที่สำคัญชวนให้เราตระหนักว่าหลายมุมมองเกี่ยวกับหนังสือภาพ ซึ่งมีผลให้หนังสือภาพมีเนื้อหาและเอกลักษณ์ในเชิงศิลปะที่แตกต่างกันออกไป จากงานวิจัยหลายชิ้นสนับสนุนว่า ถ้าหนังสือภาพคืองานฝีมือประเภทหนึ่ง หรือการที่เราสร้างความเข้าใจว่าหนังสือภาพเป็นงานศิลปะแขนงหนึ่ง ดังนั้นหนังสือภาพก็มีศักยภาพที่จะนำเสนอสุนทรียภาพ ความคิดสร้างสรรค์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโครงสร้างทางสังคมได้ ศักยภาพดังที่กล่าวมาก็จะนำพาให้หนังสือภาพเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษางานศิลปะร่วมสมัย

5.3 การเรียนการสอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา

ศิลปศึกษาสำหรับเด็กในวัยประถมศึกษานั้น เริ่มต้นจากการสะสมประสบการณ์และเรียนรู้เพื่อที่นำมาแสดงออกอย่างอิสระ เพื่อให้เด็กได้สามารถพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย การรับรู้ จิตใจ และการแสดงออก ที่สอดคล้องกับพัฒนาการตามวัยของเด็ก

ทิสนา แคมมณี (2545) ได้ให้คำนิยามของ รูปแบบการเรียนการสอน ว่า คือ สภาพลักษณะการเรียนการสอนที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบ ตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อต่างๆ ประกอบด้วย กระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนการสอน

องค์ประกอบสำคัญของการจัดรูปแบบการเรียนการสอน

1. มีปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐานหรือเป็นหลักการสอนของรูปแบบนั้นๆ
2. มีการบรรยายหรือการอธิบายสภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการที่ยึดถือ
3. มีการจัดระบบ คือ มีการจัดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของระบบหรือกระบวนการนั้นๆ
4. มีการอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับการสอนและเทคนิคการสอนต่างๆ อันจะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนนั้นเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

6. การเรียนรู้ทางศิลปศึกษา

การเรียนรู้ เป็นแนวคิดที่กว้างขวาง อาจมีหลายความหมายซึ่งขึ้นกับแนวคิดหลักของทฤษฎีการเรียนรู้ที่เป็นพื้นฐาน ซึ่งมีผู้ให้นิยามไว้อย่างกว้างขวาง ดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) ได้ให้ความหมายของคำว่า การเรียนรู้ หมายถึง การปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิด และพฤติกรรมอันเนื่องมาจากการได้รับประสบการณ์ ซึ่งควรเป็นการปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น

อารี พันธุ์ณี (2534) ได้ให้ความหมายของ การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากเดิมไปสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร และพฤติกรรมใหม่นี้เป็นผลมาจากการประสบการณ์หรือการฝึกฝน มิใช่เป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติ หรือสัญชาตญาณ หรือวุฒิภาวะ หรือความบังเอิญ

Mayer(2002) ให้คำจำกัดความของคำว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงความรู้ของผู้เรียน ทั้งทางด้านปริมาณและด้านคุณภาพ คือนอกจากผู้เรียนจะมีสิ่งที่เรียนรู้เพิ่มขึ้นแล้ว ยังสามารถจัดรวบรวม เรียบเรียงสิ่งที่เรียนรู้เหล่านั้นให้เป็นระเบียบ เพื่อให้สามารถเรียกกลับมาใช้ได้ตามที่ต้องการ

จากความหมายของการเรียนรู้จากข้างต้น อาจสรุปได้ว่าความหมายของ การเรียนรู้หมายถึง การปรับเปลี่ยนทัศนคติแนวคิดและพฤติกรรมอันเนื่องมาจากการได้รับประสบการณ์ใหม่ที่มีระบบระเบียบอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการนำไปใช้ต่อไปการเรียนรู้เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของมนุษย์ได้มีผู้จัดประเภทของการเรียนรู้และระดับการเรียนรู้ไว้ในแง่มุมต่างๆกัน ดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) ได้ระบุว่าลักษณะของกระบวนการเรียนรู้มี 8 ประการได้แก่

1. การเรียนรู้เป็นการลงมือปฏิบัติ
2. การเรียนรู้เป็นปัจเจกบุคคล
3. การเรียนรู้ได้รับอิทธิพลจากบุคคลในสังคมร่วมกัน
4. การเรียนรู้เป็นการตอบสนองสิ่งที่พบ/กระตุ้น
5. การเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต
6. การเรียนรู้ไม่สามารถเปลี่ยนกลับไป-มาได้
7. การเรียนรู้ต้องใช้เวลา
8. การเรียนรู้ไม่สามารถเกิดจากถูกบังคับ

ในส่วนของกระบวนการเรียนรู้นั้น มีนักการศึกษาหลายท่านที่ได้กล่าวถึงขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Bruner () ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วยขั้นตอน 3 ขั้นตอนคือ

1. การรับความรู้ เป็นขั้นตอนของการเรียนรู้ใหม่ๆที่ได้จากการเรียนรู้
  2. การแปลงรูปของความรู้ เป็นขั้นตอนการแปลงรูปความรู้ที่ได้รับมาให้สัมพันธ์กับ ประสบการณ์เดิมหรือเหตุการณ์ปัจจุบัน
  3. การประเมินผล เป็นขั้นตอนของการประเมินผลว่า สิ่งที่ได้รับมา เป็นความรู้ใหม่เมื่อผ่าน ขั้นตอนการแปลงรูปของความรู้แล้วว่ามีหรือไม่ หรือทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ก้าวหน้าขึ้นเพียงใด
- การเรียนรู้จำเป็นต้องมีลำดับขั้นตอนเป็นกระบวนการและใช้เวลาเพื่อให้เกิดการซึมซับ ต้องมีการจัดประสบการณ์ต่อเนื่อง การเรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสำหรับมนุษย์ วิชาศิลปศึกษานั้น มีกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องกับวัยของเด็กและสภาพแวดล้อมรอบตัว

6.1 รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547) ได้จำแนกการจัดกระบวนการเรียนรู้ ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ เพื่อมุ่งส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเป็นผู้ใช้และพัฒนากระบวนการคิดสร้างสรรค์ การคิดจินตนาการ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง สำหรับการพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้ ตามแนวปฏิรูปการศึกษา จากหมวด 4 มาตรา 24 ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2524 ได้สรุปไว้ 4 กลุ่ม มีรูปแบบดังนี้

กลุ่มรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบการพัฒนากระบวนการคิดและการจัดการ

ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ที่สามารถจะพัฒนาความฉลาดทางสติปัญญาและ อารมณ์ พัฒนาการกระบวนการคิดและการจัดการสร้างสรรค์ผลงาน และให้เห็นคุณค่าของตนเอง เพื่อการแสดงออกอย่างอิสระ ตามศักยภาพเพื่อให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุข มีเสรีภาพในการเรียนและแสวงหาความรู้ได้ตามต้องการ

โดยแนวทางการจัดการเรียนรู้นั้นต้องการให้ผู้เรียนสามารถเลือกใช้ข้อมูลทางศิลปะกับกระบวนการคิดของตนเอง ซึ่งจะนำไปให้เกิดการเรียนรู้ได้ด้วย การตัดสินใจ เลือกแนวทางการกระบวนการ การประเมินตนเอง วางแผนปฏิบัติงาน ลงมือปฏิบัติ ตรวจสอบและปรับปรุงผลงาน อยู่เสมอผ่านรูปแบบพัฒนาการคิด ดังนี้

ก. คิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative Thinking) ด้วยการสร้างแนวคิดใหม่ รู้จักแสวงหา และพิจารณาทางเลือกที่หลากหลาย ประยุกต์ปรับใช้ และเลือกทางที่เหมาะสม

ข. คิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) ด้วยกระบวนการตรวจสอบความคิดที่ทำให้ชัดเจน การจัดระบบ ให้เหตุผล วิเคราะห์ ทำให้กระจ่างชัดตั้งสมมุติฐาน ประเมินผล สังเคราะห์

ค. คิดไตร่ตรอง (Reflective Thinking) วิธีนี้จะคิดด้วยการตั้งคำถาม ถามตนเอง เชื่อมโยงความคิดก่อนหน้า ความคาดหวัง และประสบการณ์ปัจจุบันเข้าด้วยกัน ประเมิน วิเคราะห์ ตั้งสมมติฐาน เพื่อพิจารณาทางเลือกที่เหมาะสม

กลุ่มรูปแบบการจัดการเรียนรู้ แบบใช้ประสบการณ์จริง

ประกอบด้วยรูปแบบและขั้นตอนในการจัดกิจกรรมต่างๆ ดังต่อไปนี้ รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ แบบโครงสร้างประสบการณ์ใหม่ เป็นรูปแบบของกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง สร้างทางเลือกและเลือกทางให้ตนเอง และเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง

ขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ

ก. ขั้นเรียนรู้หลักการ ผู้เรียนต้องค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเอง จากตัวอย่างของจริง ประสบการณ์ หรือเรื่องราวที่กำหนดให้

ข. ขั้นการไตร่ตรอง คือการนำองค์ความรู้ที่ได้มาปรับปรุงเพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงานของตนเอง เป็นการวิเคราะห์ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง ลำดับขั้นตอนการทำงาน เทคนิคในการปฏิบัติงาน การเตรียมการปฏิบัติงานอย่างไร

ค. ขั้นทดลองและวางแผนในการปฏิบัติงาน

ง. ขั้นนำแก่นความรู้มาสร้างสรรค์งานศิลปะของตน

จ. ประเมินผล

กลุ่มรูปแบบการจัดการเรียนรู้ แบบบูรณาการ

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ผสมผสานองค์ความรู้ทางศิลปะ การคิด ทักษะ กระบวนการ นำมาประสานสัมพันธ์อย่างสอดคล้อง ในด้านสาระทางศิลปะ และกลุ่มสาระอื่นๆ เพื่อส่งผลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียน โดยใช้รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลายวิธีเพื่อให้เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะ ความสามารถ และความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของเด็กแต่ละคน

กลุ่มรูปแบบการจัดการเรียนรู้ แบบเรียนรู้จากแหล่งวิทยาการ

เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมสืบค้นจากแหล่งความรู้ เพื่อซึมซับความงาม ความสุนทรีย์ และการเห็นคุณค่าทางศิลปะ เพื่อพัฒนาเป็นการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

การจัดการเรียนรู้ทั้ง 4 กลุ่มสำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สามารถสรุปได้ว่า มีเป้าหมายเพื่อมุ่งส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเป็นผู้ใช้และพัฒนากระบวนการคิดสร้างสรรค์ การคิดจินตนาการ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จากแหล่งความรู้ที่หลากหลายเพื่อให้เกิดรูปแบบการเรียนรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันได้

7. พัฒนาการทางศิลปะของเด็กอายุ 7- 9 ปี

ทั้งด้านศิลปะศึกษากับด้านวรรณกรรมสำหรับเด็กนั้นใช้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของเด็กมาใช้ในเพื่อศึกษา ค้นคว้าศึกษารูปแบบความสนใจ ความคิด ความต้องการของเด็กที่พัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามวัย เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับศาสตร์ของพัฒนาการเด็กและพัฒนาการทางศิลปะของเด็กจึงมีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกันอยู่

7.1 พัฒนาการเด็ก

พัฒนาการ (Development) ในทางจิตวิทยาหมายถึงการเปลี่ยนแปลงลักษณะของบุคคลทั้งในด้านโครงสร้าง (structure) และแบบแผน (pattern) ของร่างกายและพฤติกรรมที่แสดงออก รัถพร ชังคารา (2531) กล่าวว่า พัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดจนเป็นผู้ใหญ่จะเกิดขึ้นไปเรื่อยๆ เป็นขั้นๆ ไปและเป็นแบบฉบับที่สอดคล้องกันทั้ง 4 ด้าน

1. พัฒนาการทางร่างกาย หมายถึง ลักษณะต่างๆ ของการเจริญเติบโตทางกาย เช่น ส่วนสูง ความต้านทาน ความอดทน และความทนทานของอวัยวะต่างๆ เป็นต้น

2. พัฒนาการทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับบุคคลในครอบครัว ระหว่างเด็กต่อเด็กและระหว่างเด็กกับบุคคลอื่นๆ เป็นไปในทางที่ค้ำจุนน่านิยมชมชอบหรือไม่ เด็กที่มีพัฒนาการทางสังคมที่ดีควรมีลักษณะ 3 ประการดังนี้

2.1 อยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความสุขและราบรื่น

2.2 ร่วมเล่นกับผู้อื่นด้วยความสุขและราบรื่น

2.3 ทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วยความสุขและราบรื่น

3. พัฒนาการทางอารมณ์ หมายถึง กระบวนการพัฒนาการทางจิตที่สามารถรับผิดชอบควบคุม ชักเยด และแสดงออกซึ่งอารมณ์ ให้เหมาะสมกับกาลและสถานที่

4. พัฒนาการทางสติปัญญา หมายถึง ความสามารถที่เพิ่มขึ้นทางด้านสติปัญญาหรือสมอง เช่น ความจำที่แม่นยำขึ้น การรับรู้ที่รวดเร็วขึ้น

ทฤษฎีพัฒนาการของเด็กของนักจิตวิทยา

ทฤษฎีพัฒนาการของกิเซล (Gesell 's Theory of Development) รัถพร ชังคารา (2531) กล่าวว่า อาโนล กิเซล (Arnold Gesell) เป็นผู้มีความสำคัญในการค้นคว้าศึกษาทางด้านพัฒนาการของเด็ก โดยเฉพาะพัฒนาการทางด้านร่างกาย กิเซลได้สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการว่า เนื่องจากแรงขับที่เกิดขึ้นภายในและเป็นไปเองตามธรรมชาติ ไม่ต้องอาศัยแรงกระตุ้นจากภายนอก ประสบการณ์ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพัฒนาการ การที่เด็กแต่ละวัยสามารถทำกิจกรรมได้นั้นเนื่องมาจากมีการพัฒนาร่างกายที่พร้อมที่จะทำกิจกรรมได้แล้ว

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ สุรางค์ โคว์ตระกูล (2541) กล่าวว่า จอง เพียเจต์ (Jean Piaget) เป็นผู้สร้างทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา เพียเจต์ เชื่อว่าคนเราทุกคนตั้งแต่เกิดมามีความพร้อมที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์เป็นผู้พร้อมที่จะมีกิจกรรมหรือเริ่มกระทำก่อน นอกจากนี้เพียเจต์ถือว่ามนุษย์เรามีแนวโน้มพื้นฐานที่คิดว่าแต่กำเนิด 2 ชนิดคือ การจัดและรวบรวม (Organization) และการปรับตัว (Adaptation) การจัดและรวบรวม (Organization) หมายถึง การจัดและรวบรวมกระบวนการต่าง ๆ ภายใน เข้าเป็นระบบอย่างต่อเนื่องกัน เป็นระเบียบ และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา トラบที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมการปรับตัว (Adaptation) หมายถึง การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมเพื่ออยู่ในสภาพสมดุล การปรับตัวประกอบด้วยกระบวนการ 2 อย่างคือ

1. การซึมซาบหรือดูดซึมประสบการณ์ (Assimilation) หมายถึง การซึมซาบหรือดูดซึมประสบการณ์ เมื่อมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ก็จะซึมซาบหรือดูดซึมประสบการณ์ใหม่ให้รวมเข้าอยู่ในโครงสร้างของสติปัญญา

2. การปรับโครงสร้างทางสติปัญญา (Accommodation) หมายถึง การเปลี่ยนแบบโครงสร้างของสติปัญญาที่มีอยู่แล้วให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม หรือประสบการณ์ใหม่ หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงความคิดเดิมให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมใหม่ ตัวอย่างเช่น ความเข้าใจความแตกต่างระหว่างเพศของเด็กที่มีอายุประมาณ 5-6 ปี ถ้าถามเด็กวัยนี้ว่า เด็กหญิงเด็กชายแตกต่างกันหรือไม่ คำตอบที่ได้จากเด็กก็คือ เด็กหญิงและเด็กชายแตกต่างกัน และเมื่อถามคำถามต่อไปว่าให้บอกความแตกต่างของหญิงชายมา 3 อย่าง คำถามนี้ส่วนมากเด็กตอบได้ 2 อย่างคือ เด็กหญิงผมยาว เด็กชายผมสั้น เด็กหญิงสวมกระโปรง แต่เด็กชายสวมกางเกง อย่างไรก็ตาม ถ้าเด็กวัยนี้เกิดพบเห็นเด็ก (หญิง) ผมยาวนุ่งกางเกงกำลังเล่นตุ๊กตาอยู่สามารถจะบอกได้ว่าเด็กที่เขาเห็นเป็น “เด็กหญิง” แสดงว่า เด็กสามารถที่จะ Accommodate สิ่งแวดล้อมใหม่และแปลความเข้าใจเดิมของเขาว่า เด็กหญิงไม่จำเป็นจะต้องนุ่งกระโปรงเสมอไป เด็กผู้หญิงอาจจะนุ่งกางเกงได้ และเนื่องจากการปรับสิ่งแวดล้อมเข้าเป็นความรู้ใหม่โดยเปลี่ยนความเข้าใจเดิมเช่นนี้ เพียเจต์เรียกว่า Accommodation

เพียเจต์ ถือว่าการพัฒนาสติปัญญาของมนุษย์จะเป็นไปตามลำดับขั้น เปลี่ยนแปลงข้ามขั้นไม่ได้ โดยแบ่งพัฒนาการทางสติปัญญาออกเป็น 4 ขั้น ดังนี้

1. **ขั้น Sensorimotor** (แรกเกิด ถึง 2 ขวบ) เป็นขั้นของพัฒนาการทางสติปัญญาความคิดก่อนระยะเวลาที่เด็กอ่อนจะพูดและใช้ภาษาได้ สติปัญญาความคิดของเด็กในวัยนี้แสดงออกโดยทางการกระทำ (Actions) เด็กสามารถแก้ปัญหาได้แม้ว่าจะไม่สามารถที่จะอธิบายได้ เพียเจต์แบ่งขั้น Sensorimotor ออกเป็นขั้นย่อย 6 ขั้น ดังนี้

1.1 Reflexive ขั้นปฏิบัติการสะท้อน (0-1 เดือน) เป็นวัยที่เด็กทารกใช้พฤติกรรมรีเฟล็กซ์ หรือโดยประสาทอัตโนมัติที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด และพยายามที่จะปรับให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม พฤติกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นเพื่อสนองตอบต่อสิ่งเร้า โดยอัตโนมัติ เป็นพฤติกรรมไม่เกิดจากการเรียนรู้

1.2 Primary Circular Reactions ขั้นพัฒนาอวัยวะเคลื่อนไหวด้านประสบการณ์เบื้องต้น (1-3 เดือน) วัยนี้ทารกมักจะแสดงพฤติกรรมง่าย และทำซ้ำ ๆ พฤติกรรมที่แสดงปราศจากจุดมุ่งหมาย ความสนใจของเด็กมักจะอยู่ที่ความเคลื่อนไหว แต่ไม่ใช่ผลของความเคลื่อนไหว

1.3 Secondary Circular Reactions ขั้นพัฒนาเคลื่อนไหวโดยมีจุดมุ่งหมาย (4-6 เดือน) เด็กทำพฤติกรรมซ้ำ ๆ โดยมีความมุ่งหมายที่จะเห็นการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเขาเอง เป็นขั้นแรกที่เด็กทารกแสดงพฤติกรรม โดยมีความตั้งใจหรือมีจุดมุ่งหมาย เด็กขั้นนี้จะเริ่มทำพฤติกรรมซ้ำ เพราะความสนใจในผลของพฤติกรรมนั้น

1.4 Coordination of Secondary Reactions ขั้นพัฒนาการประสานของอวัยวะ (7-10 เดือน) ในขั้นนี้เด็กทารกเริ่มที่จะแก้ปัญหาอย่างง่าย ๆ เด็กทารกจะใช้พฤติกรรมในอดีตที่ผ่านมาช่วยในการแก้ปัญหา เด็กวัยนี้จะสามารถหาของที่ซ่อนไว้ได้ อาจกล่าวได้ว่าเด็กมีความเข้าใจเกี่ยวกับความมีตัวตนของวัตถุ (Object Permanence) ในขั้นนี้เด็กทารกเริ่มจะรู้ว่าตนเองเป็นอิสระ นอกจากนี้เด็กจะสามารถที่จะแยกสิ่งที่ตน “ต้องการ” และ “ไม่ต้องการ” ออกจากกันและสามารถที่จะเลียนแบบหรือเลียนการเคลื่อนไหวจากผู้อื่น พฤติกรรมในขั้นนี้มักจะเป็นเครื่องมือที่จะใช้ช่วยแก้ปัญหาในสิ่งที่ตนอยากได้

1.5 Tertiary Circular Reactions ขั้นพัฒนาการความคิดริเริ่มแบบลองผิดลองถูก (11-18 เดือน) ในขั้นนี้ เด็กเริ่มที่จะทดลองพฤติกรรมแบบถูกผิด ในขั้นนี้เด็กทารกมีความสนใจในผลของพฤติกรรมใหม่ ๆ มักจะทดลองทำหลาย ๆ แบบ และสนใจผลที่เกิดขึ้น ขั้นนี้ต่างกับขั้น Secondary Circular Reactions ตรงที่เด็กทารก ไม่เพียงแต่สนใจจะทำซ้ำ แต่เปลี่ยนแปลงให้เกิดความใหม่อยู่เรื่อย ๆ พฤติกรรมของเด็กในขั้นนี้เป็นการทดลองสิ่งแวดล้อม ไม่แต่เพียงเพื่อจะดูว่าอะไรจะเกิดขึ้น แต่มีความมุ่งหมาย มีความคิดริเริ่มในการแสดงพฤติกรรม

1.6 Beginning of Thought การเริ่มต้นของความคิด ขั้นพัฒนาโครงสร้างสติปัญญาเบื้องต้น (18 เดือน – 2 ขวบ) พัฒนาการทางสติปัญญาในระดับนี้ เป็นระดับสุดท้ายของขั้น Sensorimotor เด็กในวัยนี้สามารถที่จะประดิษฐ์วิธีใหม่ ๆ โดยใช้ความคิดในการแก้ปัญหา เด็กสามารถที่จะเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งหนึ่งกับสิ่งหนึ่ง และสามารถที่จะคิดแก้ปัญหาได้ ในขั้นนี้ถ้าเด็กพบปัญหาใหม่ที่ตนประสบ แต่ไม่มีวิธีการที่จะใช้แก้ปัญหามาแต่ก่อน เด็กวัยนี้จะรู้จักประดิษฐ์วิธีการใหม่ขึ้น แต่วิธีการที่ประดิษฐ์นั้น ไม่เป็นแต่เพียงลองผิดลองถูก แต่เป็นวิธีการที่แสดงว่าเด็กเริ่มใช้ความคิด เด็กจะเริ่มเรียนรู้ความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อม และสามารถที่จะอนุมานความสัมพันธ์ของเหตุและ

ผลได้ เด็กในขั้นนี้สามารถที่จะมีจินตนาการก่อนที่จะเริ่มแสดงพฤติกรรม เด็กในขั้นนี้จะสามารถเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่โดยไม่จำเป็นต้องเห็นตัวอย่างแสดงจริง ๆ แต่เลียนแบบจากความจำ

2. ขั้น Preoperational (18 เดือน – 7 ขวบ) เด็กวัยนี้มีโครงสร้างของสติปัญญา (Structure) ที่จะใช้สัญลักษณ์แทนวัตถุสิ่งของที่อยู่รอบ ๆ ตัวได้ หรือมีพัฒนาการทางด้านภาษา เด็กวัยนี้จะเริ่มด้วยการพูดเป็นประโยคและเรียนรู้คำต่าง ๆ เพิ่มขึ้น เด็กจะรู้จักคิดในใจ ความคิดของเด็กวัยนี้ยังขึ้นอยู่กับ การรับรู้เป็นส่วนใหญ่ ไม่สามารถที่จะใช้เหตุผลอย่างลึกซึ้ง แต่เป็นขั้นที่เด็กเริ่มใช้ภาษาสามารถที่จะบอกชื่อสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเขาและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของเขา สามารถที่จะเรียนรู้สัญลักษณ์และใช้สัญลักษณ์ได้ เด็กในวัยนี้มักจะเล่นสมมติ เช่น พูดกับตุ๊กตาเหมือนพูดกับคนจริง ๆ เด็กวัยนี้มีความตั้งใจที่ละเอียดและยังไม่สามารถที่จะเข้าใจสิ่งที่เท่ากันแม้ว่าจะเปลี่ยนรูปร่างหรือแปรสภาพหรือเปลี่ยนที่วางควรจะยังคงเท่ากัน และยังไม่สามารถที่จะเปรียบเทียบสิ่งของมากและน้อย ยาวและสั้น ได้อย่างแท้จริง และมีการยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง ไม่สามารถที่จะเข้าใจความคิดเห็นของผู้อื่น อย่างไรก็ตาม ความคิดของเด็กวัยนี้ยังมีข้อจำกัดหลายอย่าง โดยเฉพาะตอนต้นของวัยนี้ มีสิ่งที่เด็กวัยนี้ทำไม่ได้เหมือนเด็กวัยประถมศึกษาหลายอย่าง ลักษณะสติปัญญาของเด็กวัยนี้สรุปได้ดังนี้

2.1 เด็กวัยนี้จะเข้าใจภาษาและทราบว่าจะต่าง ๆ มีชื่อและใช้ภาษาเพื่อช่วยในการแก้ปัญหาได้

2.2 เด็กจะเลียนแบบผู้ใหญ่ในเวลาเล่น (Deferred Imitation) หรือเลียนแบบได้โดยตัวแบบไม่ต้องอยู่ต่อหน้า จะเห็นได้จากการเล่นขายของของเด็ก หรือเล่นสมมติ หรือสร้างทำใช้สิ่งต่าง ๆ เล่นเป็นแบบจริง

2.3 เด็กวัยนี้มีความตั้งใจที่ละเอียด ฉะนั้นวัยนี้จึงทำให้เด็กมีความคิดที่บิดเบือนจากความเป็นจริง (Distort)

2.4 มีการยึดถือตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentrism) ไม่สามารถที่จะเข้าใจความคิดเห็นของผู้อื่น หรือไม่ได้คิดว่าผู้อื่นเขาจะคิดอย่างไร ตัวอย่างเช่น เวลาเด็ก 2 คนในวัยนี้เล่นด้วยกันและคุยกัน ถ้ามองคูเฒิน ๆ จะคิดว่าเขาคูแยกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน แท้จริงแล้วเด็กจะต่างคนต่างคุยต่างเล่น ความจริงของเด็กในวัยนี้คือจากสิ่งที่ได้จากการรับรู้

2.5 เด็กในวัยนี้ไม่สามารถจะทำการแก้ปัญหการเรียงลำดับได้ เช่น ไม่สามารถที่จะเรียงของมากไปหาน้อย น้อยไปหามาก หรือความยาวสั้น และนอกจากนี้เด็กก็ยังไม่เข้าใจการคิดย้อนกลับ (Reversibility)

2.6 เด็กในวัยนี้จะไม่เข้าใจความคงตัวของสสาร (Conservation) เพราะเด็กวัยนี้จะให้เหตุผลจากรูปร่างที่เห็นหรือสถานะ ไม่ใช่การแปลงรูปเป็นอย่างอื่น เด็กวัยนี้มีความเข้าใจหรือมีการตัดสินใจอย่างผิวเผินจากสิ่งที่ตนเห็นและรับรู้ ไม่สามารถที่จะอ้างอิงจากหลักฐานขึ้นมาประกอบ ไม่สามารถที่จะเข้าใจในความคงตัวของของที่มีจำนวนเท่ากัน แม้ว่าจะเปลี่ยนรูปร่างจำนวนก็ยังคงเท่ากันอยู่ แสดงให้เห็นว่าเด็กวัยนี้ยังไม่มีความเข้าใจและรู้จักคิดโดยใช้เหตุผลอย่างถูกต้อง ความคิดยังขึ้นอยู่กับสิ่งที่เขารับรู้หรือสิ่งที่เขาเห็นด้วยตา

3. **ขั้น Concrete Operations** (อายุ 7-11 ปี) เด็กวัยนี้สามารถที่จะสร้างกฎเกณฑ์และตั้งเกณฑ์ในการแบ่งสิ่งแวดล้อมออกเป็นหมวดหมู่ได้ เด็กวัยนี้สามารถที่จะเข้าใจเหตุผลว่า ของที่มีขนาดเท่ากัน แม้ว่าจะแปรรูปร่างก็ยังคงจะมีขนาดเท่ากันหรือคงตัว นอกจากนี้เด็กเข้าใจความหมายของการเปรียบเทียบว่าของจะสูงกว่าหนักรกว่าหรือเบากว่า เช่นเดียวกับมากหรือน้อย ไม่เป็นสิ่งที่เด็ดขาดหรือเป็นสิ่งที่สมบูรณ์ในตัว (Absolute) แต่ขึ้นอยู่กับว่าเปรียบกับอะไร เพียเจต์สรุปความแตกต่างของสติปัญญาของเด็กวัยนี้กับเด็กในขั้น Preoperational ดังนี้

3.1 การสร้างภาพในใจ (Mental Representations) เด็กในวัย 7-11 ปี สามารถที่จะวาดภาพความคิดในใจได้ ซึ่งตรงข้ามกับเด็กในวัย 2-7 ปี ซึ่งไม่สามารถที่จะทำได้ แต่เด็กอายุ 7-11 ปี จะสามารถบอกหรืออธิบายหรือเขียนแผนที่หรือภาพเพื่อสื่อสารสิ่งที่ตนคิดออกมาได้

3.2 ความคงตัวของสสาร (Conservation) เด็กในวัย 7-11 ปี สามารถที่จะบอกได้ว่าของเหลวหรือของแข็งจำนวนหนึ่งจะมีจำนวนคงที่แม้ว่าจะเปลี่ยนแปลงรูปหรือสถานะที่วาง เด็กวัยนี้ก็สามารถเข้าใจได้

3.3 การคิดเปรียบเทียบ (Relational Terms) เด็กในวัย Concrete Operations สามารถที่จะคิดเปรียบเทียบได้ และสามารถที่จะเข้าใจว่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะใหญ่กว่า มากกว่า น้อยกว่า ให้ขึ้นอยู่กับว่าเปรียบเทียบกับอะไร เช่นเดียวกับความมืดและสว่างขึ้นอยู่กับเปรียบเทียบกับอะไร เข้าใจว่าของต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กัน ไม่ใช่เป็นสิ่งที่สมบูรณ์ในตัว นอกจากนี้เด็กวัยนี้จะเข้าใจความหมายของส่วนย่อยและส่วนรวม

3.4 การแบ่งกลุ่มหรือจัดหมู่ (Class Inclusion) เด็กวัย Concrete Operations สามารถที่จะตั้งเกณฑ์ที่จะช่วยแบ่งหรือจัดสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งของรอบ ๆ ตัวเขาเป็นหมวดหมู่ได้ เช่น เข้าใจว่าสามารถแบ่งสุนัข แมว ม้า รวมกันได้ เพราะเป็นสัตว์สี่เท้าเหมือนกัน

3.5 การเรียงลำดับ (Serialization and Hierarchical Arrangements) เด็กในวัย Concrete Operations สามารถที่จะจัดของตามลำดับ ความหนัก ความยาวได้ เช่น เอาไม้ขนาดต่าง ๆ กัน และบอกให้เด็กวัยนี้เรียงระดับตามความยาว เด็กวัยนี้จะทำได้อย่างง่ายดาย ซึ่งในวัย 2-7 ปี จะยังทำไม่ได้

3.6 การคิดย้อนกลับ (Reversibility) เด็กวัย Concrete Operations สามารถที่จะคิดย้อนกลับได้

4. **ขั้น Formal Operations** (12 ปี – วัยผู้ใหญ่) ในขั้นนี้พัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดของเด็กเป็นขั้นสุดยอดคือ เด็กในวัยนี้จะเริ่มคิดเป็นผู้ใหญ่ ความคิดแบบเด็กจะสิ้นสุดลง เด็กสามารถที่จะคิดหาเหตุผลนอกเหนือไปจากข้อมูลที่มีอยู่ สามารถที่จะคิดอย่างนักวิทยาศาสตร์ สามารถที่จะตั้งสมมติฐานและทฤษฎีและเห็นว่าความเป็นจริงที่เห็นด้วยการรับรู้ไม่สำคัญเท่ากับความคิดถึงสิ่งที่อาจเป็นไปได้ (Possibility) เด็กในวัยนี้เป็นผู้ที่คิดเหนือไปกว่าสิ่งปัจจุบัน สนใจที่จะสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับทุกสิ่งทุกอย่าง และมีความพอใจที่จะคิดพิจารณาเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่มีตัวตนหรือสิ่งที่เป็นนามธรรม ตัวอย่างเช่น หากถามคำถามเด็กในวัยนี้โดยให้ข้อมูลไม่ครบ เช่น ถามเด็กว่า “มีคนพบผู้ชายผู้หนึ่งนอนตายอยู่บนเบาะหลังของรถยนต์ที่ชนเสาไฟฟ้าจนข้างหน้ารถบดบี้บอกได้ไหมว่าจะอะไรเกิดขึ้น” เด็กที่พัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดในขั้น Formal Operations จะใช้คำตอบโดยการตั้งสมมติฐาน

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์ นักเนตร ชรรมบวร (2544) กล่าวว่า เจโรม บรูเนอร์ (Jerome Bruner) เป็น นักการศึกษาและนักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ผลงานส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผลงานของเพียเจต์ บรูเนอร์มีความสนใจเรื่องพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็ก มีความเชื่อว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคมที่ผู้เรียนจะต้องลงมือปฏิบัติ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้โดยมีพื้นฐานอยู่บนประสบการณ์หรือความรู้เดิม นอกจากนั้นผู้เรียนจะต้องเป็นผู้เลือกข้อมูล สร้างสมมติฐาน รวมตลอดถึงตัดสินใจโดยการบูรณาการประสบการณ์ใหม่ไปสู่โครงสร้างทางสติปัญญา บรูเนอร์ ได้จัดลำดับขั้นพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กหรือโครงสร้างทางสติปัญญาเป็น 3 ขั้น ดังนี้

1. Enactive stage เด็กจะเรียนรู้และเข้าใจสิ่งแวดล้อม โดยผ่านการกระทำหรือการลงมือปฏิบัติ เช่น การสัมผัส การเคลื่อนไหว เป็นต้น การเรียนรู้ในขั้นนี้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับความสามารถด้านการเคลื่อนไหว การเดินรำ และการใช้ร่างกายหรือส่วนต่าง ๆ ของร่างกายในการแสดงออกซึ่งความรู้ของตน

2. Iconic stage เด็กจะเรียนรู้ผ่านการมองรูปภาพ หรือตัวแบบ เด็กเริ่มพัฒนาวิธีการจำโดยใช้จินตนาการมากขึ้น ความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ รอบตัวของเด็กจะขึ้นอยู่กับความรู้โดยการใช้ประสาทสัมผัสมากกว่าการใช้ภาษา เช่น เสียงดัง ความสว่าง เป็นต้น การเรียนรู้ในขั้นนี้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการเรียนหรือการแสดงออกผ่านงานศิลปะซึ่งต้องใช้สายตาและมิติสัมพันธ์

3. Symbolic stage เด็กจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ โดยผ่านระบบสัญลักษณ์ เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน และการจัดลำดับ รวมตลอดถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นนามธรรมซึ่งจะช่วยให้เด็กเข้าใจข้อมูลต่าง ๆ ที่

ซับซ้อนมากขึ้น การเรียนรู้ในระบบโรงเรียนโดยส่วนใหญ่และการประเมินผลจะให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ในขั้นนี้มากกว่าขั้นอื่น ๆ ข้างต้นอย่างไรก็ตาม บรูเนอร์มีความเชื่อว่า เด็กสามารถเรียนรู้วิชาใดก็ได้ไม่ว่าจะอยู่ในระดับชั้นใด ทั้งนี้โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่า ครูต้องสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมโดยคำนึงถึงขั้นพัฒนาการการเรียนรู้ทั้ง 3 ขั้น ไม่เน้นเฉพาะแต่ขั้นใดขั้นหนึ่งเพียงขั้นเดียว เช่น ในการสอนเรื่อง ความสามัคคี ครูอาจให้เด็กวาดรูป หรือทำกิจกรรมศิลปะในรูปแบบอื่น ๆ เพื่ออธิบายความหมายของคำ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กซึ่งไม่มีความถนัดทางด้านการใช้ภาษาได้แสดงออกซึ่งความคิดเห็น และความรู้ของตน

7.2 พัฒนาการด้านศิลปะของเด็กในช่วงวัยต่างๆ

งานศิลปะที่เด็กแสดงออกมานั้นสะท้อนพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ และยังเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) กล่าวว่า พัฒนาการทางด้านศิลปะนั้นสะท้อนให้เห็นความเจริญเติบโตในด้านต่างๆดังนี้

1. ความเจริญเติบโตทางสติปัญญา การที่เด็กแสดงออกในศิลปะแต่ละวัยหรือแต่ละคนแตกต่างกัน ย่อมแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างทางสติปัญญาด้วย ซึ่งจะบูรณาการประสบการณ์ ความคิดและจินตนาการเข้าด้วยกันจึงสังเคราะห์เส้น รูปทรง สีในขั้นสุดท้าย และย่อมเป็นกระบวนการการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กเป็นอย่างมาก

2. ความเจริญเติบโตทางอารมณ์ เมื่อเด็กรับรู้ประสบการณ์และเรียนรู้นั้น นอกจากจะต้องปรับพฤติกรรมต่างๆแล้ว ยังต้องปรับอารมณ์ของเขาอีกด้วย สิ่งเหล่านี้จะช่วยพัฒนาอารมณ์ของเด็กได้อย่างดีเยี่ยม ทั้งความสนใจ ความกระตือรือร้น และความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในความตั้งใจกระทำสิ่งใดสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเท่ากับเป็นการพัฒนาการความเชื่อมั่นและความมั่นคงทางอารมณ์ในการทำงาน

3. ความเจริญเติบโตทางร่างกาย การวาดภาพกับการเจริญเติบโตทางร่างกายเป็นการแสดงออกที่ชี้ให้เห็นถึงความสามารถของการใช้สายตาที่สัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวในส่วนที่ต้องใช้ทักษะในการควบคุมทิศทาง การลากเส้น การเจริญเติบโตของร่างกาย จะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการวาด

4. ความเจริญเติบโตทางสังคม การวาดภาพของเด็กเปรียบเสมือนเป็นการถ่ายทอดสารหรือสาระ (Message) ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นสาระที่เกี่ยวข้องกับความคิดคำนึงส่วนตัว สิ่งแวดล้อม และสังคม โดยเฉพาะสาระที่เกี่ยวข้องกับสังคมนั้น นอกจากจะเป็นสื่อที่ทำให้รู้ว่าเด็กมีความคิด มีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างไรแล้ว ยังเน้นให้เห็นความสัมพันธ์ที่เขามีต่อสังคมและการทำงานร่วมกันด้วย

5. ความเจริญเติบโตทางการรับรู้ สมรรถภาพทางการรับรู้เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งใน
ตัวเด็ก ในอันที่จะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้และการสั่งสมประสบการณ์ที่ดี

จากทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการของ โลเวนเฟลด์ และบริเตน เคลล็อกก์ และนักจิตวิทยา
อื่นๆที่ศึกษาสืบเนื่องต่อมา เช่น โกลอมปี การ์เนอร์ วิลสันและวิลสัน ทั้งหมดนี้ มะลิจิตร เอื้อ
อานันท์ (2545) ได้บูรณาการข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาการด้านศิลปะและด้านการคิดจากทฤษฎีที่
สำคัญเหล่านี้เพื่อให้เป็นข้อมูลด้านพัฒนาการของเด็กในแต่ละช่วงวัย และแบ่งออกมาได้ดังนี้

ช่วงวัยระหว่าง 4 – 7 ปี พบว่าพัฒนาการทางด้านศิลปะและการคิดของเด็กช่วงวัยนี้มี
ลักษณะดังนี้

1. ภาพวาดของเด็กเปรียบได้กับการบันทึกข้อมูลถึงสิ่งที่ตนได้รับรู้และรู้จัก

2. เด็กวาดภาพสิ่งต่างๆด้วยรูปทรงเรขาคณิต เพื่อสื่อความหมายระหว่างตัวเด็กกับสิ่งรอบ
ข้าง

3. เด็กช่วงนี้จะสนใจในขนาดของสิ่งที่ตนวาด แต่ขนาดของสิ่งที่วาดยังไม่เป็นขนาดที่มี
สัดส่วนต่อกัน การจัดวางภาพวัตถุจะวางลอยๆอยู่บนกระดาษ คือความสัมพันธ์ของมิติในภาพยังไม่
ปรากฏ ไม่สามารถแสดงระยะใกล้ไกลของวัตถุในภาพได้ จนในวัยระหว่าง 5 – 7 ปี จึงจะมีปรากฏ
การณ์ของเส้นฐาน เด็กมักวาดภาพสิ่งต่างๆให้ยื่นเรียงกันบนเส้นเดียวกัน โดยสมมุติว่าเส้นนั้นเป็น
พื้น

4. เด็กอายุราว 5 ปีสามารถลอกเส้นเฉียงได้ หรืออาจทำได้ในราวอายุ 4 ปี ถ้ามีผู้สาธิตให้ดู
เด็กสามารถวาดรูปสี่เหลี่ยมได้ในวัยประมาณอายุ 4 ปี และวาดรูปสามเหลี่ยมได้ในวัยประมาณอายุ
5 ปี สามารถลอกรูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดได้ราวอายุ 7 ปี (รูปกลมเป็นรูปที่เด็กสามารถลอกได้ก่อน
ในวัยประมาณ 3 ปี)

5. รูปคนในภาพวาดของเด็ก (อายุราว 5 – 7 ปี) อาจมีเพียงรูปกลมที่แสดงถึงส่วนหัว แล้ว
มีเส้นแสดงแขนขาออกออกมา หรืออาจลากเส้นตัดผ่ารูปวงกลม เด็กในวัยประมาณ 5 – 6 ปี มักจะ
วาดแขนขาเป็นลักษณะเส้นลากออกมา ตรงๆที่อู ลากเส้นแขนในแนวนอน ลากเส้นขาในแนวตั้ง
บางครั้งปลายเส้นแขนขา ก็แสดงลายละเอียด โดยวาดเป็นเส้นเล็กๆ แสดงให้เห็นว่าเด็กเริ่มสนใจ
อวัยวะย่อยๆ เช่น นิ้วมือ นิ้วเท้า การวาดรูปสัตว์ของเด็กในวัยนี้ มักจะวาดตัวเป็นรูปกลมๆ หรือรูป
ไข่ ตามแนวนอน วาดขาเช่นเดียวกับขาคน ถ้าวาดสัตว์ใหญ่ก็เช่นเดียวกับสัตว์เล็กเพียงแค่วาดให้
ขนาดใหญ่ขึ้นเท่านั้น

6. เด็กช่วงนี้มักถ่ายทอดรูปคนทางด้านหน้า มักแสดงอารมณ์ทางด้านบวก ยิ้มแย้มและ
แจ่มใส เด็กในช่วงวัยนี้ (จนถึงประมาณ 9 ปี) จะวาดภาพในลักษณะที่ตนรู้ การวาดภาพตามที่รู้

คือการวาดภาพในลักษณะสัญลักษณ์ คือเด็กได้บันทึกข้อมูลของรูปแบบสิ่งที่ตนเรียนรู้จากประสบการณ์ไว้ในลักษณะตายตัว เช่น รู้ว่าคนมีใบหน้ากลมๆ มีคิ้ว ตา จมูก ปาก ไม่ว่าจะวาดผู้ใดก็จะวาดออกมาเหมือนกัน หรือเด็กในวัยนี้จะวาดรูปหัวใจคล้ายรูปใบพลู ถ้าเราบอกให้เด็กรู้ว่าหัวใจจริงๆนั้นมีรูปร่างคังภาพที่แสดงอวัยวะภายในของคน เด็กก็จะรับฟังข้อมูล แต่ถ้าให้วาดรูปหัวใจอีกครั้ง เด็กก็ยังคงวาดหัวใจรูปเดิมอีกเป็นเพราะว่าข้อมูลที่เด็กเห็น ไม่เกี่ยวข้องอย่างใดกับการวาดภาพของเด็ก เพราะเด็กวาดไปตามสัญลักษณ์ที่ตนเองเก็บข้อมูลไว้ในระบบการรู้คิดที่ยึดมั่นถือมั่น

7.และเนื่องจากเหตุการณ์ที่กล่าวถึงในข้อที่ผ่านมา การรับรู้ (perception) โดยอาศัยสัญลักษณ์เป็นสื่อกลางของเด็กที่อยู่ในระยะแรกของช่วงวัยนี้ มักจะนำเด็กไปสู่ความเข้าใจต่อสิ่งรอบๆตัวแบบผิดๆ เด็กจะไม่ใส่ใจต่อข้อมูลและคำสั่ง เพราะเด็กจะติดอยู่กับข้อมูลเดิมที่ได้รับ โดยเฉพาะเด็กวัยประมาณ 4 ปี จะสับสนกับข้อมูลใหม่ๆที่ได้รับและปฏิเสธสิ่งที่ขัดกับสิ่งเดิมที่ตนรู้

8.เด็กในระยะช่วงแรกของวัยนี้จะแสดงออกตามที่ตนต้องการ และจะแสดงออกทางศิลปะอย่างกล้าหาญ ซึ่งนักวิชาการกล่าวถึงพฤติกรรมเช่นนี้ว่า เด็กมีพัฒนาการแสดงออกแบบศิลปะ

9.เด็กที่อยู่ในช่วงปลายของวัยนี้สามารถเข้าถึงการรับรู้ การตัดสินใจ และความประทับใจอย่างลางๆบ้างแล้วแต่จะพัฒนาอย่างช้าๆค่อยเป็นค่อยไป ในราวอายุ 7 ปี เด็กเริ่มเรียนรู้ที่จะใช้สัญลักษณ์ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด มีปฏิกริยา ตอบโต้ต่อระบบสัญลักษณ์ได้ถูกต้องเที่ยงตรงมากขึ้นอย่างช้าๆ ปฏิกริยาตอบรับต่อระบบสัญลักษณ์เริ่มอยู่เหนือสัญชาตญาณในการรับรู้ ซึ่งสามารถทำให้เด็กสามารถจำแนกหมวดหมู่ สามารถเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ได้บ้างแม้จะไม่ลึกซึ้งมากนัก

ช่วงวัยระหว่าง 7 – 9 ปี พบว่าพัฒนาการทางด้านศิลปะและการคิดของเด็กช่วงวัยนี้มีลักษณะดังนี้

1.การวาดภาพแสดงถึงพัฒนาการทางด้านความคิด เด็กจะวาดภาพซ้ำๆ ในทิศทางซ้ำๆ ต่อถึงการย้ายคิดย้ายทำ พยายามทำความเข้าใจสิ่งที่ตนวาดหรือแสดงออก

2.ในระยะแรกเด็กยังคงวาดภาพที่แสดงออกถึงการรู้มากกว่าวาดออกมาจากการเห็น แต่ตอนปลายของช่วงวัยจะแสดงให้เห็นถึงการวาดภาพตามที่เห็นมากขึ้น

3.รูปที่วาดอยู่ในลักษณะแบนๆ ไม่แสดงให้เห็นมิติให้เห็นการทับซ้อนชัดเจนนัก ถึงจะมีปรากฏบ้างแต่ก็เป็นส่วนน้อย สิ่งต่างๆที่เด็กวาดจะมีความสัมพันธ์กัน

4.รูปที่เด็กวาดมักถ่ายทอดและแสดงถึงความรู้ของเด็กเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบๆตัว

5.รูปร่างมักแบ่งออกเป็นส่วนๆ เช่นแสดงเส้นฐานอยู่ด้านล่างของภาพ ท้องฟ้าอยู่ด้านบนสุด และส่วนกลางภาพเป็นอากาศ และถ้ามีภาพคน สัตว์ หรือวัตถุอื่นๆ สิ่งเหล่านี้จะวางอยู่บนเส้นฐาน

6.บางครั้งในหนึ่งภาพ มีการวาดเส้นฐานเกินกว่าหนึ่งเส้น เด็กในวัยนี้เริ่มเข้าใจว่าทุกสิ่งต้องยืนหรือตั้งอยู่บนพื้น แต่ถ้าสิ่งที่เด็กอยากถ่ายถอดมีเนื้อหามากมาย เด็กอาจแบ่งเส้นฐานออกเป็นหลายเส้นตามแนวนอน หรือบางครั้งเด็กอาจถ่ายถอดในแบบวาดเส้นฐานด้านล่างของกระดาษ ไปตามด้านข้างสี่ด้าน ขนานไปกับขอบกระดาษ

7.ภาพวาดของเด็กสื่อสารถึงสิ่งที่เด็กมองเห็น คือถ่ายถอดในลักษณะจากมุมมองด้านบนหรือในมุมมองหลากหลายและสลับด้าน ส่วนหนึ่งเหมือนมองจากด้านบน ส่วนหนึ่งเหมือนมองจากด้านล่าง และจากด้านหน้า และด้านข้าง ผสมผสานกัน หรือบางครั้งเด็กจะวาดภาพในลักษณะเอกซเรย์ ราวกับวัตถุนั้นโปร่งแสง

8.เริ่มใส่ใจกับหลักทัศนียภาพวิทยา ให้ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยและส่วนรวมเพิ่มขึ้น เริ่มใส่ใจต่อสัดส่วน ตระหนักว่าคนย่อมตัวโตกว่าลูกบอล ผู้ใหญ่มักตัวโตกว่าเด็ก

9.ภาพวาดมีรายละเอียดมากขึ้น ตกแต่งมากขึ้น

10.ภาพวาดเริ่มแสดงอากาศเคลื่อนไหว แสดงออกของท่าทางต่างๆ เช่น คนก้าวขาเดิน คนยกขาขึ้น หรือบริเวณต่างๆ ของร่างกายมีการเคลื่อนไหวขึ้นลงแบบภาพการ์ตูน

11.เด็กตั้งแต่วัยนี้ (ไปจนถึง 11 ปี) สามารถเข้าใจตรรกะที่ซับซ้อนขึ้นแม้ว่าจะยังเป็นความเข้าใจเชิงรูปธรรมและยังมีปัญหากับการคิดเชิงนามธรรม มีการพัฒนาด้านการวิเคราะห์ในระยะเริ่มแรก สามารถเปรียบเทียบว่าสิ่งใดสวยหรือไม่สวย

ส่วนมากเด็กในช่วงวัย 8 – 12 ปีนี้จะละทิ้งความต้องการในการแสดงออกด้วยสื่อทางศิลปะถ้ามิได้รับการสนับสนุนต่อความต้องการที่จะเรียนรู้ ก็จะทำให้ความสามารถเริ่มหายไป เนื่องจากเด็กเริ่มมีพัฒนาการในด้านอื่นเพิ่มขึ้น เช่น การคิดคำนวณ การอ่าน การเขียน เป็นสื่อในการแสดงออกทางเลือกอื่นๆ

ช่วงวัยระหว่าง 9 – 12 ปีพบว่าพัฒนาการทางด้านศิลปะและการคิดของเด็กช่วงวัยนี้มีลักษณะดังนี้

- 1.เด็กเริ่มใส่ใจกับรายละเอียดในการวาดภาพมากขึ้นและพิถีพิถันมากขึ้น
- 2.ถ่ายถอดลักษณะของภาพโดยเน้นการตกแต่งภาพมากกว่ามุ่งถ่ายถอดตามธรรมชาติ
- 3.ยังไม่เข้าใจถึงแสงและเงาอย่างถูกต้องมากนัก

4. เส้นฐานในภาพเริ่มหายไป เนื้อที่ในภาพมีมากขึ้น แสดงสิ่งต่างๆ ในภาพอยู่ในเนื้อที่หนึ่ง สามารถแสดงมิติของภาพทับซ้อนกันบ้าง แสดงระยะใกล้ไกล สิ่งที่อยู่ด้านหน้าใหญ่กว่าด้านหลัง

5. การแบ่งภาพเป็นสามตอนเริ่มหายไป ท้องฟ้าเริ่มพบกับพื้นดินที่บริเวณเส้นขอบฟ้า

6. วัตถุในภาพเริ่มมีลักษณะแสดงว่ามีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน เช่น ภาพคนถือของ

7. เน้นรายละเอียดเล็กๆ น้อยๆ มากขึ้น

8. ลดการวาดเกินความเป็นจริง หรือตัดทอนลง

9. เริ่มตระหนักว่าร่างกายของคน มีกระดูก การวาดภาพคนจึงมีท่าทางพับงอไม่เป็นอิสระ

10. ลดการลอกเลียนแบบในการวาด แสดงออกด้วยตนเองมากขึ้น

11. ภาพวาดยังอยู่ในลักษณะ 2 มิติ ส่วนใหญ่แสดงเส้นขอบ

12. จากงานวิจัยพบว่าเด็กในช่วงวัยนี้ยังไม่สามารถ เห็นหรือเข้าถึงรูปแบบที่แตกต่างของผลงานศิลปะของศิลปิน เพราะยังไม่สามารถเข้าใจในเรื่องขององค์ประกอบศิลป์ หรือหลักการด้านศิลปะ สิ่งที่เด็กสามารถเห็นได้หรือจำแนกความแตกต่างในผลงานศิลปะในช่วงวัยนี้มักจะเป็นความแตกต่างของเนื้อหาหรือเรื่องราวในผลงานนั้น ดังนั้นการใช้ผลงานแบบนามธรรม เป็นสื่อในการเรียนรู้จึงไม่น่าเหมาะสมสำหรับเด็กช่วงวัยนี้หรือวัยน้อยกว่านี้

พัฒนาการในการตอบรับเชิงสุนทรียะของเด็กในวัย 5 – 11 ปีเกี่ยวกับการตัดสินใจว่าตนชอบหรือไม่ชอบผลงานศิลปะชิ้นนั้นๆ แบ่งออกเป็น 4 ชั้น คือ

1. เด็กเล็กนั้นเริ่มวิวัฒนาการด้านนี้จากการตัดสินใจตัดสินผลงานศิลปะ (ชอบหรือไม่ชอบ) จาก รสนิยม ทักษะ ความคิดเห็นและประสบการณ์ส่วนตัวเป็นสำคัญ โดยไม่มีเหตุผลอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง

2. ต่อมาเริ่มพัฒนาการไปสู่ขั้นการตัดสินใจในลักษณะ สัจนิยมเชิงสุนทรีย คือ ตัดสินผลงานนั้นจากการถ่ายทอดได้เหมือนจริง พิจารณาว่าชอบหรือไม่ชอบ สวยหรือไม่สวยจากฝีมือหรือความสามารถของศิลปิน

3. จากนั้นพัฒนาไปสู่ความสามารถในการตัดสินผลงานของศิลปินจากความแปลกใหม่ของผลงานเป็นสำคัญ เด็กจะมุ่งให้ความสำคัญกับความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของศิลปิน มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองโดยไม่ใส่ใจต่อความคิดเห็นของผู้อื่น

4. เมื่อเด็กโตขึ้น เด็กสามารถตัดสินใจจากการพิจารณาคุณสมบัติในผลงานที่กว้างและหลากหลายขึ้น เช่น ตัดสินจากกลวิธีจากการทำงานของศิลปิน ความมุ่งหมายที่สะท้อนให้เห็นในผลงาน การจัดองค์ประกอบ คุณสมบัติและความงามของเส้น การเลือกใช้สี รวมไปถึงความสอดคล้องเนื้อหาทั้งหมด และสามารถตีความรูสึกของภาพได้มากขึ้น

ปัจจุบันงานค้นคว้าวิจัยในสายจิตวิทยาพัฒนาการในปัจจุบันสนับสนุนข้อเท็จจริงที่ว่า ความรู้ความเข้าใจและสุนทรียภาพต้องมาจากการเรียนการสอน มิใช่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือพัฒนาการตามวัย ถึงแวดล้อมรอบๆตัวเด็กมีบทบาทต่อการเรียนรู้ของเด็ก ดังที่เคยเชื่อกันมาแต่ ในอดีตว่าเกิดขึ้นเองภายในตัวเด็ก ประเด็นสำคัญที่ค้นพบในปัจจุบัน คือ

1. ความรู้จะเกิดขึ้นได้นั้นต้องสร้างให้เกิดมิใช่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ
2. ความรู้มีขั้นตอน ต้องจัดให้เหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียน
3. ความรู้จะเกิดขึ้นได้ และพัฒนาให้ก้าวหน้าขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้รับสิ่งเร้า สื่อ เทคนิควิธี

การ และเครื่องช่วยต่างๆ ที่วางแผนอย่างรอบคอบและระมัดระวัง ให้เด็กได้เห็นและเข้าใจถึงความ ชัดแย้งในแง่ดี มนุษย์เรียนรู้สิ่งหนึ่งจากการที่ สิ่งนั้นมีคุณสมบัติที่แตกต่าง ไปจากสิ่งอื่นๆ

4. พัฒนาการของเด็กมีขั้นตอนและระยะต่างๆตามลำดับวัย การปรับตัวของเด็กในแต่ละ ช่วงวัยมีความสำคัญและเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ผู้ใหญ่ควรตระหนักในสิ่งเหล่านี้พัฒนาการของเด็ก ใ้ว่าจะสูงตามวัยไปเสียทุกด้าน พัฒนาการของเด็กมีทั้งเดินหน้าและถอยหลัง ในขณะที่พัฒนาการ บางด้านสูงขึ้นอาจมีบางด้านลดลงสวนทางกันพัฒนาการของเด็กกับหนังสือที่เหมาะสมกับวัย

7.3 การรับรู้ทางศิลปะของเด็ก

การรับรู้เป็นเบื้องต้นของการสัมผัสงานศิลปะของเด็ก การเห็น โดยทั่วไปอาจไม่สามารถ ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่เข้าใจได้ การส่งเสริมการรับรู้ทางศิลปะของเด็กจำเป็นต้องเกิดจากการจัด ประสบการณ์ ดังเช่นที่มีผู้กล่าวไว้ได้แก่

Gardner (1983)ให้ความเห็นว่าการดูงานศิลปะเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นความคิด ตลอดจน การรับรู้ และงานศิลปะนั้นแฝงด้วยภาษาสัญลักษณ์ซึ่งจะเป็นการขยายขอบเขตของการเข้าถึงความ รู้สึกนึกคิดของศิลปินและสถานะอื่นๆที่เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดงานศิลปะ และเพื่อที่จะได้เข้าถึงแก่น แห่งศิลปะ และยังแสดงความเห็นว่ามีคามจำเป็นที่นักเรียนจะต้องเข้าใจถึงที่มาและหลักการของ การใช้สัญลักษณ์ อย่างที่เรียกกัน ในทางศิลปะว่ามีความสามารถในการอ่าน และเขียน สัญลักษณ์ ในขอบเขตของสาขาที่ตนเองถนัดไม่ว่าจะเป็น งานวรรณกรรม ดนตรี ประติมากรรม หรืองาน จิตรกรรม ส่วนของ มะลิฉัตร เอื้ออนันท์(2545)กล่าวว่าการเรียนรู้ทางทัศนเป็นสาระประสบ การณ์ในขอบข่ายแรก ของการเรียนรู้ศิลปะในระดับประถมศึกษา ในด้านศิลปะสำหรับเด็กเล็กๆถึง แวดล้อมรอบข้างที่อยู่ใกล้ตัวไม่จกคิดว่าจะต้องเป็น ผลงานในหมวดทัศนศิลป์เท่านั้น ยังมีผลงานที่ มนุษย์สร้างขึ้นอีกมากมาย ที่มีประ โยชน์และมีคุณค่าต่อการเรียนรู้ของเด็ก ในด้านการสอนศิลปะ ถ้าครูผู้สอนมองไปรอบๆตัวก็จะเห็นว่าศิลปะนั้นมีอยู่รอบๆตัวเรา ผู้สอนสามารถเปิดโอกาสให้สื่อ การเรียนที่มีความหลากหลายมากขึ้น

ข้อสังเกตการรับรู้ศิลปะที่อยู่รอบตัวเราสามารถแยกเป็นสาระย่อยๆ ได้ดังนี้

1. สังเกตรับรู้ถึงคุณสมบัติและลักษณะของศิลปะ
2. สังเกตและรับรู้ถึงความแตกต่างระหว่างผลงานศิลปะทั้งที่เป็นสองมิติและสามมิติ
3. สังเกตและรับรู้ว่ามีมนุษย์สร้างผลงานศิลปะจากวิถีทางที่หลากหลาย
4. สังเกตและรับรู้ถึงความแตกต่างหรือคล้ายคลึงของศิลปะไทยกับชาติอื่นๆ
5. สังเกตและรับรู้ถึงส่วนประกอบทางทัศนที่เห็นในธรรมชาติ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นทั้ง

ที่เป็นผลงานศิลปะและไม่ใช่ผลงานศิลปะ

เด็กในช่วงวัยประถมศึกษาควรได้รับการพัฒนาด้วยทฤษฎีการรับรู้ เพื่อเป็น ประคองสนับสนุนทรัพยากร หัวใจของการรับรู้ทางศิลปะหรือทัศนศิลป์ คือ การเห็น และรับรู้ทางการเห็นเป็นหัวใจของพัฒนาการ โดยเฉพาะในเด็กเล็ก (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3) การพัฒนาการเห็นให้ผู้เรียนสามารถเห็น ได้อย่างกระจ่าง ชัดเจนในวัยเด็ก ไปจนถึงเวลาที่พัฒนาการซับซ้อนขึ้นเมื่อเป็นเด็กโต ดังนั้นการพัฒนาศิลปะในด้านการรับรู้ทางตาจึงเป็นหน้าที่หลักของทัศนศิลป์

Grenfell(1992) กล่าวว่าระหว่างที่พัฒนาการต่างๆตลอดจนกระบวนการรับรู้ทางการสายตาและประสาทสัมผัสอื่นๆของเด็กเจริญเติบโต ไป สิ่งหนึ่งที่เพิ่มพูนขึ้นมาตามก็คือ การเรียนรู้เกี่ยวกับส่วนประกอบทางศิลปะ(Element of Art) ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับ เส้น สี พื้นผิว รูปทรง และที่ว่าง ที่ปรากฏตามธรรมชาติ และที่ปรากฏในงานศิลปะ จากการศึกษาในงานวิจัยได้ข้อค้นพบที่สอดคล้องกับ ทฤษฎีของเกสทอลท์ (A Gestalt Theory) ที่พบว่าเด็กมีธรรมชาติที่พร้อมจะสนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัวอยู่แล้วอาจารย์การกระตุ้นที่ถูกต้องวิธี

ทฤษฎีการรับรู้ทางศิลปะ ของ เกสทอลท์ (A Gestalt Theory of Art)แนวทางทฤษฎีเกสทอลท์นั้น ไม่ได้ครอบคลุมจำเพาะอยู่แค่แนวทางในการสร้างงานศิลปะแต่ยังรวมไปถึงการประเมินค่างานศิลปะด้วย อันจะนำไปใช้ในการออกแบบภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กที่มีคุณสมบัติที่สามารถส่งเสริมการรับรู้และพัฒนาสุนทรียภาพของเด็ก Lahey (2001)กล่าวว่า และนี่คือกฎพื้นฐาน 5 ประการของการรับรู้ที่เรียกว่า Gestalt principles of perception

1. รูปกับพื้น (Figure-ground) เมื่อเราถูกกระตุ้นจากการมองเห็นวัตถุ เราจะมุ่งความสนใจไปที่รูป(ficgure) โดยสายตาเราจะแยกออกมาจากพื้น(ground)ของรูป รูปแรกกันที่1.1เราจะเห็นว่ามันเป็นรูปทรงของเจกันก่อนที่จะสังเกตว่ามีอีกรูปซ่อนอยู่ เมื่อเราพิจารณาพื้นของรูปก็จะพบว่ามีใบหน้าของคนหันหน้าเข้าหากันซ่อนอยู่ ซึ่งเป็นธรรมชาติของการตีความหมายของสมองที่เลือกและทำความเข้าใจตามธรรมชาติ แต่เมื่อลองมองใหม่อีกครั้งก็จะเห็นสิ่งที่ซ่อนอยู่ เป็นเพราะว่า รูปที่ชัดเจนด้วยเส้นสีหรือรูปทรงก็โดดเด่นนั้นจะดึงดูดสายตาเราก่อน รูปที่ไม่ชัด

2. ความต่อเนื่อง(Continuity) เมื่อเรามองเห็นความต่อเนื่องของรูป ที่เกิดการซ้ำเป็นจังหวะสม่ำเสมอเราจะมองเป็นเป็นกลุ่มเดียวกัน

3. ความใกล้ชิด (Proximity) หากจัดองค์ประกอบของภาพให้อยู่ใกล้กันเราก็จะมองเห็นเป็นกลุ่มเดียวกัน

4. ความคล้ายคลึง(Similarity) รูปทรงที่คล้ายกันเมื่อจัดองค์ประกอบให้อยู่ด้วยกันก็จะเห็นเป็นกลุ่มหรือพวกเดียวกัน

5. การบรรจบปิด(Closure) รูปที่มีการจัดองค์ประกอบให้มีลักษณะบรรจบกันจะมองเห็นได้เป็นกลุ่มเดียวกัน

ภาพประกอบนั้นเป็นส่วนหนึ่งที่ใช้ขยายความเข้าใจที่มีต่อเนื้อเรื่องและข้อมูลที่ต้องการนำเสนอ ได้มีผู้ให้แนวคิดที่เกี่ยวกับการจดจำภาพประกอบ ไว้ดังนี้

Sheikhian(1972) อ้างถึงใน Stokrocki (1995)กล่าวถึงในบทความเรื่อง “(Influence of pictorial illustrations on memory) อิทธิพลที่มีผลต่อการจดจำในภาพประกอบ” ทำอย่างไรคนถึงจะจำภาพเหล่านี้ได้ พวกเขาได้ให้เกณฑ์การพิจารณาสามแนวคิดที่เรียกว่า “ จำคำด้วยการดูภาพ(Verbal storage of visual input) สองขั้นของกระบวนการรับรู้(Two-stage perceptual process) และ แบ่งแยกการจดจำสำหรับรูปแบบที่แตกต่าง (Separate memories for different modalities)

1. The verbal- loop hypothesis (จำคำด้วยการดูภาพ)(Glanzer and Clark 1926) ได้กำหนดเกณฑ์ ของการเกิดการจดจำภาพ และการจดจำคำด้วยการดูภาพ ตามสมมุติฐานของแนวคิดนี้ เมื่อคนมองเห็นภาพหรือวัตถุจะเกิดการแปลภาพที่เห็น ไปสู่คำหรือชุดคำ ซึ่งก็จะเป็นการ ไปย่อนความทรงจำที่เคยประสบมาก่อนมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจที่จะตอบสนองภาพหรือวัตถุที่เห็นนั้น หรือจะเป็นการย่อนความทรงจำในอดีตกับภาพตรงหน้า อาจก็ให้เกิดการทำซ้ำหรือเกิดความทรงจำ และการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้น จากแนวคิดนี้มีความสอดคล้องกับ สมมุติฐานของการรับรู้ทางสายตา(Visual perception) ซึ่งจะเป็นกระบวนการเริ่มต้นของการใช้ปัญญาเพื่อทำความเข้าใจในสิ่งที่เห็น ซึ่งจะขยาย ไปสู่ความต้องการในการเรียนรู้ต่อไป

2. Two-stage perceptual process (สองขั้นของกระบวนการรับรู้) Oldfield (1966) อ้างถึงใน Koen (1969) ได้สันนิษฐานว่า มโนภาพแห่งความทรงจำนั้นจะแสดงออกมาเพราะต้องการที่จะ แก่ใจทย์ และ เรียบเรียงส่วนประกอบของภาพที่เราเห็นเพื่อทำความเข้าใจ Oldfield กล่าวว่า ความทรงจำในส่วนของการจดจำภาพและคำนั้นใช้พื้นที่ร่วมกัน เมื่อเราเห็นภาพหรือสิ่งกระตุ้นใหม่ๆที่เราเคยเห็นเป็นครั้งแรก การตอบสนองต่อความทรงจำที่มีอยู่ก็จะพยายามเชื่อมโยงภาพที่เราคุ้นเคย และต่อมาก็จะ โยง ไปสู่ชื่อหรือคำที่ใช้เรียกสิ่งที่เห็นนั้นที่เราจำไว้คู่กัน Koen เสริมแนวคิดนี้ว่า

กระบวนการสองขั้นนี้จะเกิดขึ้นเมื่อได้รับการกระตุ้นหรือเกิดการเร้าความรู้สึก วัตถุหรือภาพที่มองเห็นจะถูกจัดเก็บเป็นรหัส สะสมไว้ เป็นข้อมูลที่จะนำกลับมาใช้ได้อีกในครั้งหน้า ซึ่งเก็บอยู่ในส่วนของความทรงจำที่เป็นการจดจำที่เป็นรูปทรง Cohen & Granstrom (1970) กล่าวว่า การตอบสนองต่อภาพที่เร้าความสนใจนั้น เมื่อเรามองเห็นภาพ กระบวนการรับรู้จะเกิดขึ้นขณะที่เราจะเรียกสิ่งที่อยู่ในความทรงจำออกมา ภาพที่สามารถกระตุ้นให้เราสนใจจะเป็นภาพที่ตรงกับภาพที่มีอยู่ในความทรงจำของเรา (เราจะสนใจภาพที่เราเคยมีประสบการณ์กับมันอาจจะเป็นส่วนใดส่วนหนึ่งในภาพมากกว่าภาพที่เราเพิ่งเคยเห็นเป็นครั้งแรก)

3. Separate memories for different modalities (แบ่งแยกการจดจำสำหรับรูปแบบที่แตกต่าง) Davis (1969) กล่าวว่าแนวคิดของทฤษฎีเกสตาลท์ (Gestalt theories) ที่กล่าวว่าสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดความจดจำคือ การแยกการจดจำสิ่งที่เหมือนและสิ่งที่แตกต่างออกจากกัน ซึ่งตรงกับของ Wallach & Averbach (1955) กล่าวว่า การจดจำนั้น ไม่จำในสิ่งที่ธรรมดาต่างๆ ไปแต่จะไปที่ความพิเศษกับรูปแบบหรือภาพและวัตถุที่ไม่คุ้นเคยและแตกต่างจากที่เคยพบมา เมื่อพิจารณาแนวคิดนี้จะพบว่า ชื่อของภาพหรือวัตถุจะนำไปสู่การเชื่อมโยงกับความหมายและประสบการณ์ที่เคยได้รับ และสามารถจับคู่คำและภาพ ได้ซึ่งนับว่าเป็นการพยายามแปลความหมายของภาพและวัตถุที่มองเห็น แต่แนวคิดนี้ก็เปิด โอกาสให้ข้อมูลที่สื่อสารคลาดเคลื่อนถ้าเราแปลความหมายตามความคุ้นเคยหรือตามขอบเขตของประสบการณ์ที่เรามีเท่านั้นเนื่องจากความทรงจำบางอย่างของเราอาจไปบิดเบือนข้อมูลที่แท้จริงได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปแนวคิดเกี่ยวกับ การรับรู้ทางศิลปะของเด็กได้ว่า จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่าความทรงจำที่มีต่อภาพนั้นยาวนานกว่าการจำเป็นคำ Sheperd (1967) กล่าวว่า ภาพประกอบนั้นกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความสนใจและอยากรู้อยากเห็นและจะก่อให้เกิดความทรงจำที่ยาวนาน ภาพนั้นมีอิทธิพลต่อกระบวนการจดจำของคน สอดคล้องกับ Paivio (1971) อ้างถึงใน Gangla (2001) กล่าวถึง การสื่อสารข้อมูลด้วยรหัสคู่คือใช้ถ้อยคำและภาพเพื่อเข้าสู่ระบบความทรงจำ เพื่อให้เกิดความทรงจำมากกว่าการสื่อสาร โดยตั้งใจให้จดจำเพียงอย่างเดียว อย่างที่เรียกกันว่า สมมุติฐานรหัสคู่ (Dual Coding Hypothesis) โดยคาดเดาว่าภาพและข้อความจะส่งเสริมกันและก่อให้เกิดการสื่อสารต่อผู้ดูแต่บางครั้งคนจะจำภาพได้มากกว่าถ้อยคำ

8.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

8.1งานวิจัยภายในประเทศ

เทวินทร์ เอียนมี (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาแบบเรียนทางศิลปศึกษาเรื่องการเรียนรู้คุณค่าทางศิลปะ สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เพื่อพัฒนาแบบเรียนและเปรียบเทียบ

เทียบการสอนวิชาศิลปะศึกษาโดยใช้แบบเรียนที่พัฒนาขึ้นกับการสอนปรกติ ผลการวิจัยพบว่าคุณภาพของแบบเรียนที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมตามเกณฑ์การพัฒนาหนังสือ ทั้ง 4 ด้าน แบบเรียนมีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ผลการทดลองสอนพบว่าแบบเรียนที่พัฒนามีคะแนนหลังเรียน 1 สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และผลการสอนที่ใช้แบบเรียนที่พัฒนาขึ้นมีคะแนนสูงกว่าการสอนปรกติอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 จากการวิจัยผู้วิจัยมีความเห็นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของแบบเรียนศิลปะศึกษาในระดับประถมฯ ไม่ใช่หนังสือที่เน้นหนักด้านวิชาการ แต่เป็นหนังสือใช้แทนสื่อการเรียนประเภทภาพ และเป็นแบบฝึกหัดทำกิจกรรมสำหรับนักเรียนดังนั้นภาพประกอบในแบบเรียนต้องเป็นตัวอย่างทางศิลปกรรมให้นักเรียนดูได้ทันที เป็นการลดภาระแก่ครูผู้สอนในการหาผลงานศิลปะมาให้ให้นักเรียนดูจนครบถ้วน และยังเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนศิลปะได้

ฉลองชัย สุรวัฒนบุรณ (2514) ทำการศึกษาแบบและสีของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กอนุบาลเพื่อหาแบบและสีของภาพประกอบที่เด็กอนุบาลชอบ เครื่องมือที่ใช้ในการทดสอบความชอบแบบและสีของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กอนุบาล คือภาพที่สร้างขึ้นตามหลักเกณฑ์ของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก 5 ประเภท คือ ภาพวาดเหมือนจริง แรเงา (สีขาว ดำ , สี 1 สี และสีหลายสีอย่างละ 1 ภาพ) ภาพวาดเหมือนจริงสายเส้น เงา (สีขาว ดำ , สี 1 สี และสีหลายสีอย่างละ 1 ภาพ) ภาพประดิษฐ์วาดง่ายๆแบบแรเงา เงา (สีขาว ดำ , สี 1 สี และสีหลายสีอย่างละ 1 ภาพ) ภาพประดิษฐ์วาดง่ายๆแบบลายเส้น (สีขาว ดำ , สี 1 สี และสีหลายสีอย่างละ 1 ภาพ) และภาพถ่าย (สีขาว ดำ สี , สี 1 สี และสีหลายสีอย่างละ 1 ภาพ) รวม 15 ลักษณะ แบ่งเป็นชุดๆ สำหรับการทดลองรวมทั้งสิ้น 5 ชุด ผลการวิจัยพบว่า คะแนนที่ภาพแต่ละภาพได้รับมีความแตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ 1 เปอร์เซ็น นัก เรียนชอบภาพประดิษฐ์มากกว่าภาพถ่ายและภาพวาดเหมือนจริง เนื่องจากภาพประดิษฐ์ เป็นภาพที่เสริมสร้างจินตนาการมีลักษณะเคลื่อนไหวในตัว สร้างบุคลิกลักษณะเด่นๆ ได้มากกว่าภาพถ่ายและภาพเหมือนจริง ภาพที่มีรายละเอียดไม่ซับซ้อนเด็กจะเข้าใจง่ายมากกว่าภาพที่มีรายละเอียดมากเกินไป และเด็กชอบภาพสีที่หลากหลาย รองลงมาคือ ภาพขาว – ดำ ผู้วิจัยสรุปว่าภาพประกอบเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ของเด็กระดับอนุบาลที่สำคัญที่ผู้เกี่ยวข้องจำเป็นต้องให้ความสนใจในการออกแบบภาพประกอบโดยเฉพาะในด้านการสร้างภาพประกอบให้เป็นที่น่าสนใจมากขึ้น

วรพงศ์ วรชาติอุดมพงษ์ (2531) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบความชอบและไม่ชอบของเด็กอนุบาลและผู้ปกครองที่มีต่อรูปแบบภาพประกอบหนังสือภาพ ผลการวิจัยสรุปว่า ผู้ปกครอง และเด็กอนุบาลมีความชอบและไม่ชอบในรูปแบบภาพประกอบอย่างมีนัยสำคัญที่ .05 เด็กและผู้ปกครองชอบภาพที่มีลักษณะเหมือนจริง เขียนด้วยพู่กันมากที่สุด ไม่ชอบภาพแบบจินตนาการ และ

การสร้างภาพแบบปะติด เด็กจะชอบภาพสีวรรณะอ่อน จัดองค์ประกอบภาพแบบไม่สมดุล ซ้าย – ขวา แต่ผู้ปกครองชอบสีวรรณะเย็น จัดองค์ประกอบแบบสมดุล ซ้าย – ขวา มากกว่า

ปรางทิพย์ ปางพุดพิงษ์ (2540) ได้ทำการศึกษาลักษณะหนังสือเสริมประสบการณ์สำหรับเด็ก ชอบ โดยศึกษาเกี่ยวกับลักษณะรูปเล่ม สีของตัวอักษร รูปแบบตัวอักษรและรูปแบบของภาพประกอบ ซึ่งนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 4 ชอบตลอดจนเหตุผลในการเลือกรูปแบบต่างๆ ของนักเรียนทุกระดับชั้น ซึ่งหนังสือที่ใช้เป็นต้นแบบในการสร้างครั้งนี้เป็นหนังสือเสริมประสบการณ์สำหรับเด็กระดับประถมศึกษาปีที่ 1 – 4 อายุระหว่าง 6 – 10 ปี ที่มีจำหน่ายตามท้องตลาดในปัจจุบัน นำข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับระดับความชอบมาคำนวณหาค่าเฉลี่ย และข้อมูลเกี่ยวกับเหตุผลในการเลือกรูปแบบต่างๆ มาหาค่าร้อยละ ผลการวิจัยในด้านภาพประกอบหนังสือพบว่า นักเรียนชอบภาพประกอบแบบภาพถ่ายมากที่สุด ในทุกระดับชั้น (ป.1 – ป.4) ส่วนในแต่ละระดับชั้น ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พบว่าชอบภาพประกอบลักษณะการ์ตูนมากที่สุด ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชอบภาพถ่ายมากที่สุด ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่าชอบภาพวิจิตรมากที่สุด ในทั้ง 2 เพศพบว่าชอบภาพถ่ายมากที่สุด ในการเลือกรูปแบบภาพประกอบของนักเรียนทุกระดับชั้น (ป.1-ป.4) เลือกโดยถือเอาความเป็นธรรมชาติเป็นเกณฑ์ ส่วนในแต่ละระดับชั้นนั้น ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 2 เลือกเอาโดยถือเอาความสวยงามของภาพเป็นเกณฑ์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 – 4 เลือกโดยถือเอาความเป็นธรรมชาติเป็นเกณฑ์ สำหรับในแต่ละเพศนั้นเลือกต่างกัน โดยเพศชายเลือกเอาความเป็นธรรมชาติเป็นเกณฑ์ ส่วนเพศหญิงเลือกเอาตามความสวยงามเป็นเกณฑ์

เรวัต การพจน์ (2524) ทำการศึกษาเรื่องภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็ก เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของศิลปินที่มีต่อการเขียนภาพประกอบหนังสือเด็กลักษณะต่างๆ ที่เหมาะสมกับเนื้อเรื่องของหนังสือแต่ละประเภท รวมถึงศึกษาประวัติและวิวัฒนาการภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็ก ตั้งแต่ พ.ศ.2364 – 2522 ตลอดจนเพื่อศึกษาชีวประวัติและผลงานศิลปินร่วมสมัย ผู้เขียนภาพประกอบหนังสือภาษาไทยสำหรับเด็กจำนวน 40 คน ผลการวิจัยในเนื้อหาเกี่ยวกับภาพประกอบพบว่า ภาพการ์ตูนเป็นภาพที่ศิลปินเห็นว่ามีความเหมาะสมในการใช้กับหนังสือเด็กมากที่สุด ในเนื้อเรื่องประเภทตลกขบขัน และภาพลายเส้นเหมาะสมกับหนังสือประเภท ชิวประวัติ เรื่องจริงอิงประวัติศาสตร์ และสุดท้าย สีนํ้ามีความเหมาะสมในการใช้เกี่ยวกับเนื้อเรื่องที่เสริมจินตนาการ และมีความเหมาะสมที่ระดับพอควรกับเนื้อเรื่องประเภทสารคดีและเรื่องการผจญภัย ผู้วิจัยได้ให้ความคิดเห็นว่าควรมีการศึกษาภาพประกอบลักษณะต่างๆ ที่นอกเหนือจากภาพประกอบ 3 แบบที่ทำวิจัยในครั้งนี้ และศึกษาลักษณะของภาพประกอบที่สัมพันธ์สอดคล้องกับกับเนื้อเรื่องประเภทต่างๆ ว่ามีความเหมาะสมกันอย่างไร

สาริพันธ์ สุภวรรณ (2527) ได้วิเคราะห์รูปแบบหนังสือภาพสำหรับเด็กการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปแบบหนังสือสำหรับเด็กระดับประถมศึกษา โดยได้ศึกษาในส่วนของเนื้อหา ภาพประกอบ ตัวอักษร และรูปเล่ม การวิเคราะห์ได้ทำเป็นสองขั้นตอน ขั้นตอนแรกเป็นการสำรวจรูปแบบหนังสือสำหรับเด็กที่พิมพ์จำหน่ายในช่วงปี 2522 – 2526 ในด้านเนื้อหาเกี่ยวกับภาพประกอบส่วนใหญ่ที่ปรากฏในหนังสือ พบว่า ภาพประกอบประเภทภาพจินตนาการ ใช้เทคนิคการวาดใช้สีสดใส ขนาดใหญ่เต็มหน้า มีการวางองค์ประกอบภาพให้ภาพกับข้อความอยู่ด้วยกัน มีการจัดวางหน้าโดยให้เนื้อเรื่องอยู่ส่วนบน ภาพอยู่ส่วนล่างของหน้ากระดาษ

วรางคณา ศิริปโชติ (2542) ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ภาพประกอบหนังสือประเภทบันเทิงคดีสำหรับเด็กอายุระหว่าง 6 – 11 ปี ที่ชนะการประกวดตั้งแต่ พ.ศ. 2515 – พ.ศ. 2541 จำนวน 85 เล่ม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ เครื่องมือการศึกษาวิเคราะห์เรื่องรูปแบบสื่อ และกลวิธี วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ยร้อยละจากการศึกษาพบว่า 1) รูปแบบภาพประกอบหนังสือประเภทบันเทิงคดีสำหรับเด็ก ผู้วาดภาพประกอบนิยมนำเสนอภาพประกอบในรูปแบบภาพการ์ตูน ร้อยละ 87.06 รองลงมาคือรูปภาพแบบเหมือนจริง คิดเป็นร้อยละ 12.94 ส่วนรูปแบบภาพเชิงตรรก (กราฟ แผนภูมิ เป็นต้น) ไม่มีปรากฏในภาพประกอบหนังสือประเภทบันเทิงคดีสำหรับเด็ก 2) การใช้สื่อในการสร้างสรรค์ภาพประกอบหนังสือประเภทบันเทิงคดีสำหรับเด็กผู้วาดภาพประกอบนิยมใช้ปากกามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 21.84 รองลงมาคือสีโปสเตอร์ คิดเป็นร้อยละ 14.94 สีน้ำคิดเป็นร้อยละ 12.65 สีหมึกและดินสอสีคิดเป็นร้อยละ 12.07 ตามลำดับ ส่วนสื่อที่ปรากฏน้อยที่สุดคือ สีน้ำมันและผ้า คิดเป็นร้อยละ 0.58 ส่วนประเภทของการใช้สื่อในการสร้างสรรค์ภาพประกอบหนังสือประเภทบันเทิงคดีสำหรับเด็ก พบว่าผู้วาดภาพประกอบนิยมใช้มากกว่า 1 สื่อ ใน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 68.24 ส่วนการใช้ 1 สื่อในหนึ่งเรื่อง คิดเป็นร้อยละ 31.76 3) การใช้กลวิธีในการสร้างภาพประกอบหนังสือประเภทบันเทิงคดีสำหรับเด็กผู้วาดนิยมการระบายสีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 63.16 รองลงมาคือการพันสี คิดเป็นร้อยละ 15.79 ถัดมาเป็นการวาดลายเส้นและกลวิธีอื่นๆคิดเป็นร้อยละ 7.89 การปะติดคิดเป็นร้อยละ 3.51 เทคนิคการพิมพ์พบน้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 1.76 ส่วนภาพถ่ายไม่มีปรากฏเป็นภาพประกอบหนังสือประเภทบันเทิงคดีสำหรับเด็ก พบว่าผู้วาดภาพประกอบนิยมใช้มากกว่า 1 กลวิธี ใน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 72.94 ส่วนการใช้ 1 กลวิธีในหนึ่งเรื่อง คิดเป็นร้อยละ 27.06

ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์ (2529) ศึกษาผลของการเล่นของเล่นที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย และเปรียบเทียบพัฒนาการความคิดสร้างสรรค์หลังจากการเล่นของเล่น โดยสุ่มกลุ่มประชากรจากนักเรียนระดับอนุบาล โรงเรียนสาธิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ฝ่ายประถม) แบ่งเป็น 3 กลุ่ม มีการทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ก่อนและหลังการเล่น ด้วยแบบทดสอบวัดความคิด

สร้างสรรค์รูปภาพแบบ ก. (Torrance Test of Creative Thinking Figural Form A.) ของทอแรนซ์ ซึ่ง ฮารี รังสินันท์ ได้คิดแปลงหาค่าความเชื่อมั่นในการให้คะแนนและค่าความเที่ยงตรงของแบบทดสอบแล้วพบว่า เด็กที่เล่นของเล่นกลุ่มควบคุมมีความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดแคล่วคล่องสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

ขวัญฟ้า รังสินันท์ (2531) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ได้จากการฟังนิทานด้วยการเล่าโดยใช้หุ่นกับรูปภาพ ตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ปีการศึกษา 2531 ของโรงเรียนสาธิตอนุบาลละอออุทิศ จำนวน 30 คน ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มทดลองด้วยวิธีการจับคู่คะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ของทอแรนซ์ แล้วใช้วิธีสุ่มตัวอย่างให้กลุ่มทดลองที่ 1 ฟังนิทานโดยการเล่าโดยใช้หุ่น และกลุ่มทดลองที่ 2 ฟังนิทานด้วยการเล่าโดยใช้รูปภาพ หลังการทดลองผู้วิจัยนำแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ไปทดสอบอีกครั้ง เพื่อเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนความคิดสร้างสรรค์ โดยการสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า ความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดคล่องแคล่ว ความคิดริเริ่มและความคิดละเอียดละออ ของเด็กที่ได้จากการฟังนิทาน โดยวิธีการเล่าด้วยหุ่น กับรูปภาพ ไม่แตกต่างกันอย่างมีระดับนัยสำคัญ แต่ช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ ด้านความคิดคล่องแคล่ว ความคิดริเริ่มและความคิดละเอียดละออสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.5

จากงานวิจัยในประเทศที่ได้รวบรวมมาข้างต้นที่รวบรวมมามีส่วนเกี่ยวข้องกับแนวทางในการออกแบบภาพประกอบหนังสือ และ ในด้านการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์โดยใช้ภาพประกอบ และการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้กลุ่มศิลปะ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งมีเนื้อหาสาระทัศนศิลป์ ช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3 แต่จากการค้นคว้าจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการออกแบบภาพประกอบที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะ นั้นยังไม่มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้เลย

8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Cianciolo Patricia (1970) จากการศึกษาได้สรุปลักษณะเฉพาะของหนังสือภาพที่มีความสามารถในการกระตุ้นอันจะก่อให้เกิดอิทธิพลโน้มน้าวใจให้เด็กเกิดการรับรู้และเห็นคุณค่าของภาพและภาษา ออกมาได้ 4 กรณี ดังนี้ 1) อายุและความสามารถในการคิดและพัฒนาการทางสังคมของเด็ก ซึ่งผู้ใหญ่ต้องเข้าใจว่าจะใส่ประสบการณ์ใดที่เหมาะสมกับวัยของเด็กในหนังสือภาพ 2) พัฒนาการทางอารมณ์ของเด็ก 3) ความสามารถในการอ่านและเวลาที่เด็กใช้กับกับภาพประกอบ เนื่องจากเด็กจะพยายามคาดเดาเนื้อเรื่องจากภาพประกอบซับซ้อนบุคลิกของตัวละครและบรรยากาศของเรื่อง 4) จากการศึกษาพบว่าเด็กชอบภาพประกอบที่ประกอบเนื้อเรื่องที่เหนือจริงและมีสีสัน

สวยงามและมีรายละเอียดของภาพตามที่เนื้อเรื่องได้บรรยายไว้ ไม่ว่าจะเป็นบุคลิกลักษณะ
 กริยาท่าทาง และมีลักษณะที่สะดุดตาและความสนใจของเด็กและจากการศึกษาพบว่าภาพ
 เหมือนจริง และภาพการ์ตูนก็ได้รับความสนใจเท่าๆกัน

Schwarcz และ Schwarcz (1991) ได้ศึกษาลักษณะของความสามารถในการพัฒนาการการ
 รับรู้ทางสายตาและความรู้สึกรักของเด็กระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น ของเด็กในเมืองและชนบท
 เพื่อศึกษาความเกี่ยวเนื่อง อันเกี่ยวเนื่องกับการประสานประสบการณ์ทางการมอง การฟัง และการ
 รับรู้ถึงรูปทรง สี แสง และการเคลื่อนไหวของวัตถุสิ่งของในธรรมชาติที่เป็นจริง ในขอบเขตของ
 วัฒนธรรมยุโรปและโลกสมัยใหม่ ที่ส่งผลอันจะก่อให้เกิดเป็นสุนทรียภาพ และความรู้สึกรักคิด ที่
 จะก่อให้เกิดเป็นประสบการณ์ Weisman สนับสนุนความคิดนี้ เขาได้ให้เกณฑ์ 3 ข้อเกี่ยวกับการเกิด
 รับรู้ของคน ดังนี้ 1) หน้าที่ของสิ่งนั้นๆ 2) การเชื่อมโยงสู่ประสบการณ์ 3) ความชัดเจนของสิ่งที่
 เห็น เกณฑ์ทั้งสามข้อนี้ครอบคลุมไปถึงการรับรู้ในงานศิลปะ Schwarcz and Schwarcz ได้เชื่อมโยง
 แนวคิดนี้สู่การพัฒนาการรับรู้ของเด็กผ่านการกระตุ้นของสื่อประเภทต่างๆในปัจจุบัน ซึ่งไม่ว่าจะ
 เป็นภาพจากโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ โดยเฉพาะที่เน้นเป็นพิเศษคือหนังสือภาพ
 สำหรับเด็ก โดยตั้งคำถามว่า ทำไมภาพประกอบจึงเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดในหนังสือสำหรับเด็ก
 พวกเขาได้ข้อสังเกตจากการศึกษา 2 ข้อคือ 1) หนังสือสำหรับเด็กนั้นมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาการ
 ของเด็กในด้านต่างๆและสร้างเสริมความเข้าใจในด้านการใช้ภาษา เรื่องเกี่ยวกับนามธรรม และ
 สะท้อนประสบการณ์ที่แตกต่างให้แก่เด็ก 2) สื่อที่เลือกใช้ในภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กนั้น
 เลือกมาสำหรับส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก ตัวอย่างในหนังสือภาพสำหรับเด็กภาพและคำบรรยาย
 ซึ่งทำหน้าที่ส่งเสริมกันไป คำเนิ่นเรื่องไปพร้อมๆกันกับคำที่ใช้ ทำให้เด็กได้เรียนรู้เรื่องภาษาส่วน
 ภาพก็พัฒนาการมองเห็นและยังส่งเสริมเกี่ยวกับสุนทรียภาพทางศิลปะไปด้วย ภาพประกอบยังเปิด
 โอกาสให้ผู้ดูกวาดไล่อายตาไปได้อย่างอิสระและพิจารณาได้อย่างเต็มที่โดยไม่ข้อจำกัด

Anderson & Cheri Louise (1998) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ หนังสือภาพสำหรับเด็กในส่วน
 ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อความหมายของภาพประกอบที่สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง โดยศึกษาการตอบ
 สนองภาพประกอบในหนังสือของเด็ก โดยได้พบว่าผู้แต่งและนักวาดภาพประกอบจะต้องคำนึงถึง
 พัฒนาการตามวัยตลอดจนความสนใจของผู้อ่านเป็นหลักในการเขียนเนื้อเรื่องและออกแบบภาพ
 ประกอบที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และ จินตนาการซึ่งจะทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจทั้งเนื้อหาที่
 นำเสนอได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทฤษฎีที่ใช้เป็นกรอบในการวิจัยคือ ทฤษฎีที่ว่าด้วยสัญลักษณ์
 และเครื่องหมาย (Semiotic Theory) และทฤษฎีว่าด้วยการแปลความหมาย (Transactional Theory)
 ในการศึกษาการตอบสนองของภาพประกอบในหนังสือภาพ การรับรู้เชิงทัศน์ การตอบสนอง

ต่องานศิลปะของเด็ก ความสัมพันธ์ของเนื้อเรื่องในหนังสือภาพและกระบวนการสร้างสรรค์ภาพประกอบของนักวาดภาพประกอบ

Boo-Kyung Cho and Jeongjum Kim (1999) ได้ศึกษาความคิดสร้างสรรค์เด็กระดับชั้นอนุบาลในประเทศเกาหลีที่พัฒนาเพิ่มขึ้นด้วยการใช้หนังสือภาพสำหรับเด็ก เพื่อต้องการศึกษาวิถีทางที่หลากหลายที่จะส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กไม่ว่าจะเป็น ผ่านการเล่น การใช้ภาษา การแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ การเคลื่อนไหว และการแสดงละคร หนังสือที่ปราศจากคำพูด หรือหนังสือภาพ นั้นมีคุณสมบัติที่สามารถส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ผสมผสานได้หลายช่องทาง จากการศึกษาพบว่าหนังสือภาพนั้นสามารถที่จะเปิดโอกาสให้เด็กได้ระดมความคิดออกมาเป็นก่อกำเนิดสิ่งใหม่ซึ่งการระดมสมอง(Brainstorming)ก็เป็นการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์อย่างหนึ่ง (Cho, Lee, Jang, & Kim, 1995; Cho & Son, 1997; Lee, Chang, Lee, Noh, & Hyun, 1997; Lee & Kim, 1997) รายงานการศึกษายังชี้ให้เห็นที่ตรงกันกับรายงานการวิจัยจากนักวิชาการด้านการศึกษาอื่นๆเกี่ยวกับสถานะของ หนังสือภาพในฐานะที่เป็นวรรณคดีพื้นฐานซึ่งประกอบอยู่ในการจัดการศึกษาของเกาหลี หนังสือสำหรับเด็กจากก่อนเคยเป็นทางเลือกหนึ่งในการจัดการเรียนรู้ ผู้การเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในระบบที่ได้รับการยอมรับ ในการใช้หนังสือภาพสำหรับเด็กที่มีคุณภาพเพื่อพัฒนาการสร้างสรรค์และรายงานวิจัยยังได้ผลสรุปที่ตรงกันในส่วนหนึ่งที่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการคุณค่าของใช้หนังสือภาพเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ว่า หนังสือภาพอนุญาตให้เด็กๆสามารถแบ่งปันประสบการณ์ซึ่งกันและกันได้และยังจะเป็นหัวข้อที่เด็กทั้งชั้นเรียนให้ความสนใจร่วมกันได้

Lanther, H. & Rich B. (1999) ได้ทำการวิจัยในชั้นเรียนโดยนำหนังสือภาพสำหรับเด็กเข้ามาใช้ในการสอนศิลปะของนักเรียนเกรด 3 ของโรงเรียน St. Albans โดยคัดเลือกหนังสือภาพที่ใช้เทคนิคการปะติด (collage) เป็นเทคนิคในการออกแบบภาพประกอบ จำนวน 12 เล่มโดยคัดเลือกให้มีรูปแบบของผลงานผู้วาดภาพประกอบรูปแบบที่แตกต่างกัน เพื่อนำมาเป็นสื่อในการใช้ในกิจกรรมศิลปะที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้เทคนิคการปะติดในการสร้างเป็นผลงานศิลปะ เนื่องจากผู้วิจัยมีความสนใจภาพประกอบในหนังสือภาพสำหรับเด็ก และต้องการเชื่อมโยงเข้าสู่กิจกรรมการสอนศิลปะในชั้นเรียนจึงได้นำหนังสือภาพมาเป็นตัวอย่างให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้เทคนิคในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะด้วยวัสดุต่างๆ หลังจากเสร็จสิ้นการสอนผู้วิจัยพบว่า ผลงานศิลปะของผู้เรียนพบว่ามี การนำวัสดุเช่น กระดาษ เศษผ้า กระจุกหรือวัสดุที่แบนราบอื่นๆ มาใช้ในการทำงานศิลปะ และพบว่าผลงานศิลปะมีความหลากหลาย ผู้เรียนได้เรียนรู้การใช้วัสดุในการทำงานศิลปะได้มากขึ้นหลังจากได้เห็นรูปแบบของภาพประกอบในหนังสือภาพสำหรับเด็ก และผู้วิจัยยังเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นและแรงบันดาลใจเกี่ยวกับผลงานของตนเองให้เพื่อนฟังและ

ช่วยกันคัดเลือกหนังสือภาพประกอบที่เด็กๆชอบเป็นพิเศษออกมาและให้เด็กๆให้เหตุผล ในการเลือก ซึ่งสอดคล้องกับการเรียนรู้ด้านสุนทรียศาสตร์ และศิลปวิจารณ์

Chesner, GERALYN A. (2000) ศึกษาการตอบสนองต่อส่วนประกอบทางศิลปะ การจัดองค์ประกอบทางศิลปะ และส่วนประกอบในการออกแบบหนังสือภาพสำหรับเด็ก และการตอบสนองต่อการอ่านที่ภาพประกอบส่งผลต่อความเข้าใจในความหมายของคำ และเนื้อเรื่อง และสัญลักษณ์ที่ปรากฏในภาพประกอบที่ส่งผลต่อความเข้าใจของเด็กอายุ 5 ขวบ โดยมีแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ทฤษฎีเกี่ยวกับการอ่าน ทักษะปัญญา การตอบสนองต่อหนังสือภาพ สุนทรียภาพและศิลปวิจารณ์ จากการศึกษาพบว่าเด็กสามารถตอบสนองต่อหลักศิลปะและหลักการออกแบบที่ปรากฏในภาพประกอบหนังสือซึ่งมีดังนี้ สี สัดส่วน เส้น รายละเอียด ที่ว่าง รูปร่าง ความต่อเนื่อง ความคล้ายคลึง และ ความโดดเด่น และในส่วนประกอบของหนังสือที่ส่งผลต่อการออกแบบ คือ ขนาดของหนังสือ การจัดหน้า และ โครงสร้างของหนังสือที่เป็นรายละเอียดในส่วนต่างๆของหนังสือ ประเภทของหนังสือ สื่อและวัสดุที่ใช้ รูปแบบของงานศิลปะที่เลือกใช้ในการออกแบบภาพประกอบ จากการศึกษาพบว่าส่วนต่างๆในการออกแบบส่งผลต่อการอ่านและการรับรู้เกี่ยวกับศิลปะอย่างมีนัยสำคัญ และส่งผลต่อความสามารถในเชิงทัศน์ของเด็กอย่างมีนัยสำคัญ

Lilian Atieno Gangla (2001) ได้ศึกษาบทบาทของภาพประกอบในพจนานุกรมนั้นมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ความหมายของคำ การศึกษานี้ประกอบไปด้วยการศึกษาภาพประกอบในพจนานุกรมซึ่งมีความสำคัญต่อพจนานุกรมภาษาแอฟริกันซึ่งมีผลต่อการที่ผู้จัดทำพจนานุกรมต้องใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารความหมายของคำที่ที่ลักษณะเฉพาะ ได้ชัดเจนขึ้นและโดยเฉพาในภาษาแอฟริกัน ที่ภาษามีส่วนเชื่อม โยงสู่วัฒนธรรมที่แตกต่างกันภาพจะช่วยให้ผู้ใช้พจนานุกรมเข้าใจความหมายของคำโดยมีภาพกำกับให้เข้าใจความหมายตรงกันไม่ผิดเพี้ยนไปแต่พจนานุกรมของภาษาแอฟริกันนั้นก็ยังมีจำนวนจำกัดและที่มีอยู่คำที่ให้ความหมายเดียวกันแต่ต่างเล่มภาพที่แสดงให้ดูกลับแตกต่างกัน การศึกษานี้จะช่วยให้ผู้จัดทำพจนานุกรม สามารถมีแนวทางในการใส่ภาพประกอบกำกับคู่กับคำศัพท์ได้มีแนวทางที่ชัดเจนมากขึ้นการศึกษาภาพประกอบในพจนานุกรมกับการสื่อความหมาย ประเภทของภาพประกอบ ศึกษาในส่วนของ รูปแบบที่ใช้ส่วนใหญ่ รูปการนำเสนอแบบแผนผัง ภาพแสดงกิจกรรมหรือท่าทางและอื่นๆเป้าหมายของการศึกษา เป้าหมายหลักคือศึกษาค้นคว้าถึงประโยชน์และคุณค่าของภาพประกอบในพจนานุกรม รองลงมาคือศึกษาความหมายของภาพกับคำศัพท์ว่าใช้ควบคู่กันอย่างไร การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้พจนานุกรมภาษาแอฟริกันเป็นกลุ่มประชากร ซึ่งจะเชื่อมโยงไปสู่การตีความในส่วนประกอบของวัฒนธรรมระเบียบวิธีวิจัยโดยการศึกษากลับข้อมูลจากพจนานุกรมและคนวาดภาพประกอบในพจนานุกรมมาวาดภาพ โดยตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้สำหรับภาพประกอบพจนานุกรม โดยผู้วิจัยจะจำกัดตัวอย่างของพจนานุกรมที่เป็นตัว

อย่างให้นักวาดภาพประกอบดูทฤษฎีที่เกี่ยวข้องการมองแล้วก่อให้เกิดความเข้าใจ เป็นกระบวนการที่เราเรียกว่ากระบวนการรับรู้ ในส่วนนี้เราจะกล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่สำคัญที่กล่าวถึงกระบวนการเกิดและการตอบสนองต่อภาพ ซึ่งมีส่วนสำคัญที่จะก่อให้เกิดความทรงจำ และต่อด้วยเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างภาพและคำ เพื่อให้เราได้สามารถหาเกณฑ์ในการสร้างภาพประกอบสำหรับพจนานุกรมที่เหมาะสม

Carney .R.N & Lavin J.R. (2002) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับภาพประกอบสามารถทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาของการเรียนวิชาศิลปะมากขึ้น พบว่าภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็กมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ และผู้วิจัยยังขยายการศึกษาไปยังสื่อการสอนอื่นๆ รวมไปถึงสื่อที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีแหล่งความรู้ให้ศึกษาอย่างอินเทอร์เน็ต ซึ่งมีความรู้ต่างๆบรรจุอยู่มากมาย ผู้วิจัยได้ให้แนวคิดสำหรับการนำภาพประกอบมาใช้ว่า แหล่งข้อมูลต่างๆมีมากมาย ภาพทำให้สามารถแยกประเภทของข้อมูลได้อย่างมีระเบียบ และเป็นระบบ ภาพสามารถอธิบายคำถามของผู้สืบค้นข้อมูลได้ แต่อย่างไรก็ตามการจะนำเสนอภาพประกอบร่วมกับเนื้อหาต่างๆก็ต้องมีหลักเกณฑ์ในการเลือกภาพประกอบ มาประกอบเนื้อหา และการที่จะนำมาใช้ในชั้นเรียน ครูผู้สอนจำเป็นต้องพิถีพิถันในการเลือก โดยให้อยู่ในกรอบของเนื้อหาการเรียนการสอนที่ต้องการ

Catalano, Dominic 2005 ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับคุณค่าของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กที่นอกเหนือจากประเด็นที่ว่าเพื่อการเล่าเรื่อง ประกอบคำบรรยาย คำถามเริ่มต้นในการศึกษานี้ (1) ความหมายของหนังสือภาพที่เข้าใจกัน (2) เมื่อเวลาเปลี่ยนไปความเข้าใจในหนังสือภาพเป็นอย่างไร (3) สาเหตุที่จำเป็นต้องพิจารณาถึงความเข้าใจในหนังสือภาพที่หลากหลาย (4) อะไรที่เป็นปัจจัยส่งเสริมที่ก่อให้เกิดความเข้าใจในภาพนอกเหนือไปจากสิ่งที่ภาพแสดงไว้ และได้ศึกษาหนังสือภาพเพื่อเชื่อมโยงกับ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ อันเกี่ยวเนื่องกับด้านสังคมวิทยา ด้านการศึกษา ทางด้านเศรษฐกิจ ด้านปรัชญา เพื่อทำให้เห็นเค้าโครงโดยรวมของหนังสือภาพที่ชัดเจนเท่ากับ การแสดงออกถึงสุนทรียภาพและความซาบซึ้งทางศิลปะ การศึกษาหนังสือภาพในวิถีต่างๆ เชื่อมโยงสู่การผสมกลมกลืนของภาพและตัวอักษรเพื่อการสื่อสาร หรือจะให้เป็นงานศิลปะ รวมไปถึง เรื่องของวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โดยการคัดเลือกหนังสือจำนวน 4 เล่ม ที่ได้รับรางวัล เป็นหนังสือชายดี และหนังสือที่ได้รับความนิยมมาเป็นเวลานานมาพิจารณาตั้งแต่องค์ประกอบของหนังสือภาพนอก การออกแบบ เนื้อเรื่อง และคุณค่าที่แฝงอยู่ในด้านต่างๆจากการศึกษาพบว่า หนังสือภาพที่นำมาศึกษาในแง่มุมต่างๆ ได้ให้คุณค่าทั้งในด้านทัศนทางวัฒนธรรม (Visual Culture) ด้าน ทักษะปัญหา(Visual literacy) ด้านสุนทรียภาพ(Aesthetic) ด้านศิลปะศึกษา (Art Education) และผู้วิจัยได้พบว่ากระบวนการสร้างสรรค์และออกแบบภาพประกอบมีความสำคัญที่จำทำให้หนังสือภาพมีคุณค่าในหลายมิติ ในส่วนของศิลปะศึกษาพบว่าภาพประกอบให้คุณค่าในด้านความซาบซึ้งใน

งานศิลปะ (art appreciation) ก่อให้เกิดความเข้าใจการสื่อสารผลงานศิลปะสู่สังคม และสามารถนำไปสู่เนื้อหาของความหลากหลายทางวัฒนธรรมในการเรียนรู้ทางศิลปศึกษา (multicultural art education) และยังสามารถมองเห็นประเด็นเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลในการสร้างงานศิลปะ และที่สำคัญหนังสือภาพยังเป็นสื่อทางศิลปะที่เด็กสามารถสัมผัสได้ง่าย หากว่าเด็กได้เสพผลงานที่มีคุณค่าก็เท่ากับได้เป็นการซึมซับผลงานศิลปะไปด้วย

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กพบว่า ส่วนใหญ่จะเป็นการคัดเลือกหนังสือภาพสำหรับเด็กไปศึกษาหรือนำไปใช้ในการส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็ก รวมทั้งด้านศิลปศึกษา ที่นำภาพประกอบเข้าสู่ชั้นเรียนเพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจในกิจกรรมศิลปะที่จะทำต่อไป ทั้งการนำไปใช้เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ในด้านเทคนิคการสร้างงาน และด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ส่วนหนึ่งจากการศึกษางานวิจัยของต่างประเทศที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ทางศิลปะพบว่า การศึกษาภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กจะเป็นการคัดเลือกหนังสือที่มีอยู่ในห้องตลาดหรือที่ได้รับรางวัล มาทำการศึกษา โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกขึ้นมา แต่การศึกษาเกณฑ์ในการออกแบบภาพประกอบเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางศิลปะ โดยเฉพาะนั้นยังไม่มีการศึกษาไว้